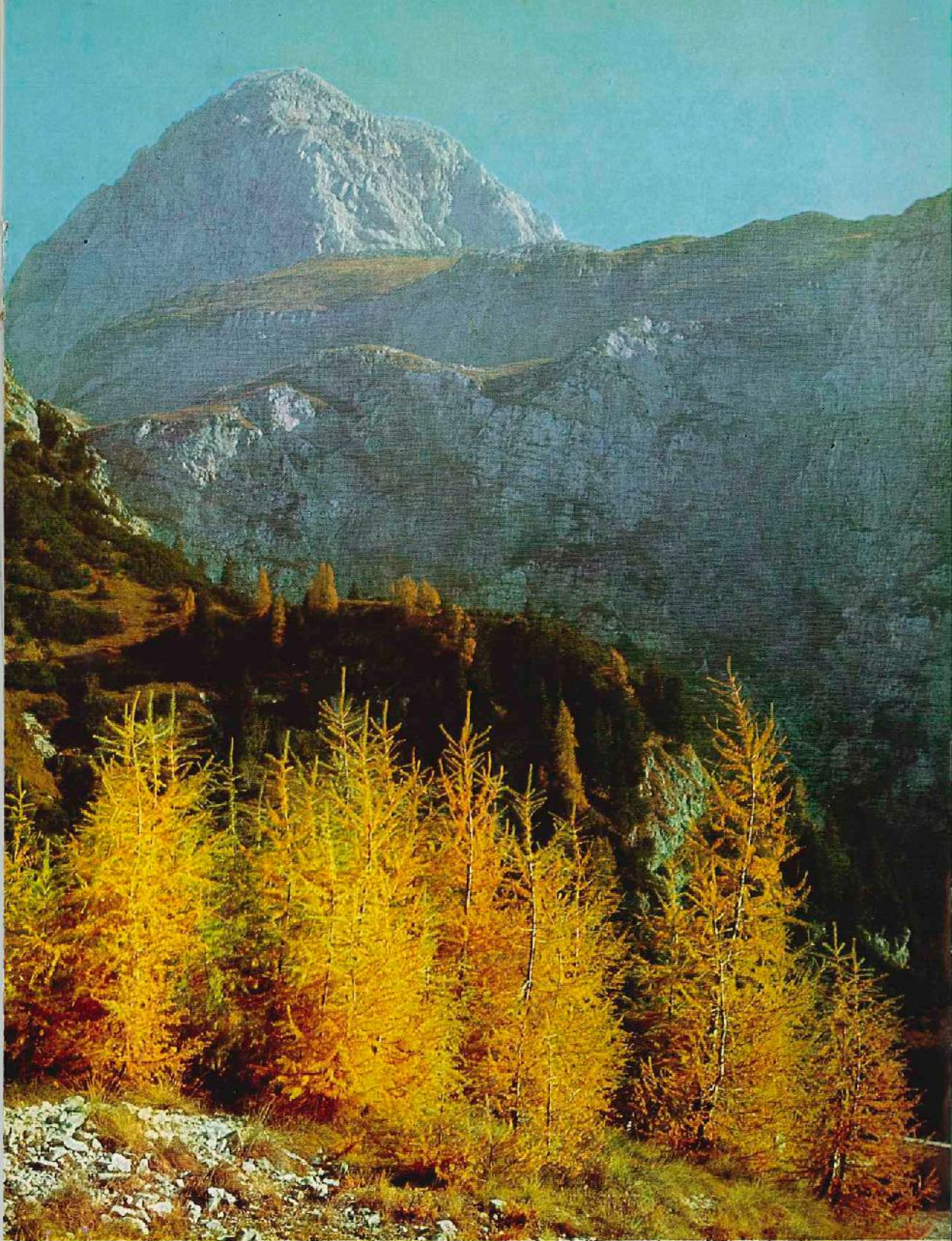

planinski vestnik 11¹⁹⁷¹

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

LETNIK LXXI

Jože Kodre	Gora mojih juter	501
Pavel Oblak	Mrtvi gornik	503
Vlasto Kopač	Andrejkova Manca z Velike	504
Biba Klinar	Strah na grebenu	507
Ing. Rudi Rajar	Na Gori bogov	508
Mirko Šoštarič	Moja gora	510
Stane Belak	Špik	520
Ciril Praček	V Krma in Vodnikovo	525
Ing. Pavle Šegula	Slovenci v tujih gorah	528
Janez Kregar	Arhitektovi problemi	534
Ludvik Zorzut	V njih zrcali se podoba naša	536
	Društvne novice	541
	Alpinistične novice	547
	Razgled po svetu	548
	Naslovna stran: Mangart v jeseni — Foto Jožko Dolničar	

Poštnina plačana v gotovini

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. — Glavni urednik: Prof. Tine Orel, naslov: 61111 Ljubljana — pošta 11, p. p. 38, odgovorni urednik: Stanko Hribar. — Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovec, Fedor Košir, prof. Marijan Krišelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Janez Pretnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, Tone Strojín, Tone Wraber. — Naslov uredništva in uprave: Planinska zveza Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri NB 501-8-5/1, telefon 312-553. — Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 50 din, plačljivo tudi v štirih obrokih, za inozemstvo 68 din (4,5 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. — Reklamacije se upoštevajo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila, navedite vedno tudi novi naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. — Rokopisov ne vračamo. — Tiska in klieše izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

GORA MOJIH JUTER

(Prijateljem vojakom-alpinistom)

JOŽE KODRE

Glas trobente. Njen rezki in neusmiljeni zvok se kot klic umirajoče ptice odbija od črnih zidov. Glasovi, hrup in povelje. Kar strese me ob teh hladnih glasovih, ki se mi zde, da prihajajo od daleč, kot iz drugega sveta. To so ta naša jutra. Brez toplote nastajajočega dne so in tihega prebujanja vsega živega. Podere se svet sanj in tišine. Kaj bi počel ob teh jutrih, če ne bi bilo nje? Gore mojih juter! Skriva se tam za vršnim grebenom Čuklje, odete v sneg in škrlat nastajajočega jutra. Vem, da je takšna, čeprav je skrita mojim očem. Vsako jutro in vsak večer, ko se dan poslavlja in se po hostah nad kasarno love večerne sence, me pozdravlja. Obiskoval sem jo v zgodnjih poletnih jutrih, ko sem na njenem vrhu pričakal glas trobente. Romal sem k njej skozi gozd orumenelih bukev in potihoma stopal po zlatih preprogah macesnovih iglic. Stopal po prvih snegovih skozi sivino juter proti njej. In ob zvezdnatih nočeh pozimi s prijatelji zarisal prenekatero drobno sled po belih pobočjih Čuklje in si v jutrih preko vršne glave utrl pot na njen vrh! Kdo ve, kolikokrat me bo še zvalila izza zidov, ob teh naših jutrih? Vem, mnogokrat, saj so ta naša jutra brez nje preturobna! Romam k njej kot množice, ki iščejo tolažbe tam preko doline na Višarjah, na Skalnici in drugod. Takšne so te moje poti in zlate trenutke sreče bom nízal na rožnivenec spominov. Nikoli ne bo poln, to vem. Nanizal bom nanj velikih in drobcenih biserov. Naj bodo ta srečanja s to goro – goro mojih juter bel biser, ki bo žarel njej in njeni dobroti. Črnih bi mogel nanizati pred leti dovolj, ta gora jih hrani v sebi premnogo! Toliko žalostnih usod je skovala in tolikim veselim fantom je v soških bitkah s krutim zamahom spremenila vsa njihova hotenja in želje v nič. Meni pa je podarila ta najina srečanja, ta svetli biser. Sem ga mar zaslužil? Sem si kaj bolj od onih pred mano želel lepote in sreče? To ve Rombon, gora mojih juter!

Tema je še. Tiho dihanje spečih. Rezka povelja pri menjavi straže odmevajo v noč. Koraki stražarjevi. Tišina. Brez besed zapuščamo temačne zidove, še naselje pod nami spi in medle jutranje zvezde druga za drugo ugašajo v sivini meglenega jutra. Le preplašen kuža pri zadnji hiši nad vasjo se oglasi. Pa utihne, kot bi spoznal te zgodnje romarje ali pa ga je strah treh sivih senc. Molče stopamo po gruščnati stezi med sivimi skalnimi skoki ob plezalnem vrtičku mnogih generacij alpinov. Obledela začetnice v skalo uklesanih imen govorijo, da so tod preizkušali svoje moči Carlo iz Pordenona, Ibro iz Bihača, Mate, Tone in drugi. Že pred prvo vojno so tod vadili vojaki, pa pred drugo in po njej! Kdo ve, koliko časa bodo nove in nove začetnice pričale o nas vojakih? Vse, dokler ne bodo ljudje spoznali tega večnega nesmisla – vojne, bodo te skale dobivale ta imena, toliko mladih značajev se bo tod kalilo, tolikim fantom bodo te skale trda šola. Pa vendar so meni tako drage, tako domače kot one v naših plezalnih vrtičkih doma.

Na Čuklji 1. marca 1970, v ozadju zahodna stena Rombona

Foto Janez Dovžan

Dolina je že daleč pod nami. Siva megla, ki nas obdaja, duši naše korake. Tako tiho je. Še nikoli mi hoja ni bila tako prijetna kot danes. Zdi se mi, da je to moje romanje kot eno od mojih srečanj z domačimi gorami, s stenami Ojstrice, Planjave, Rinke, Kogla. Spomini se zvrsté na tista nepozabna srečanja z njimi, ko sem sam ali s prijatelji iskal strmih samotnih žlebov, plati in previsov. Zdi se mi, da je tudi Janez v mislih pri svoji najljubši gori – Triglavu. Kar vidim ga v njegovih v nebo kipečih stebrih skoraj tik pod nebom, srečnega, saj mu je izvoljena gora spet podarila eno od nepozabnih srečanj. In Braneta, vedno nasmejanega merilca na topu, vidim na zelenih pobočjih njegove Uršlje gore. Kdo ve, koliko časa bi še sanjari, če se ne bi naenkrat, kot da bi čudežna roka odgrnila zaveso megle, pokazale v slepeči sončni luči temno sive skale Čuklje. Tako bliskovit prehod iz megle v sonce je bil to, da sem moral zamižati. In ko sem spet odprl oči, se je tam daleč prikazal oster greben, ki poteka od Lope preko Vrha Ribežnov proti Rombonu. Sam velikan – Rombon se ni hotel prikazati, kot da še ni prišel čas, da bi se smel pokazati svojim oboževalcem. Sneg je spihan in trd kot beton, tako da si moramo navezati dereze. V strmih žlebu pod vrhom Čuklje smo, ko se tam daleč na grebenu v bližini Lope sproži velikanski kložast plaz. Vsem trem je tesno pri srcu in tako majhni se zdimo drug drugemu, ko stojimo tu, na pragu naše izvoljene gore. In kot v zasmeh sosedom se takrat prikaže v bele meglice odet naš vrh. Sivi stebri z značilnim kaminom so odeli v snež in led. Takšnega sem si predstavljal vse dni in noči, ko so okoli mene odmevala povelja, ko so ponoči prijatelji v spanju klicali svoje drage. In danes sem kot Aladin s svojim srcem – to čudežno svetilko – stal na belih razbitih podih, in velikan, odet v bele meglice, me je s prijatelji vabil. Plaz izpod Lope nam ni dal miru. Pa vendar smo se odločili, da pojdemo na njegov vrh po ozebniku preko njegove zahodne stene. Ne vem čemu. Vsakokrat, kadar smo se pozimi povzpeli na njegov vrh, smo šli po tej strani, čeprav je po grebenu lažje in v še tako nezanesljivem snegu varno. In vendar so nas njegovi sivi stebri privabljali, da smo si iskali prehodov med njimi.

Le proti vrhu ozebnika je sneg kložast. Derež nimamo časa snemati, hitimo in končno se na vršnem grebenu srečamo s soncem. Daleč pod nami si Soča utira pot skozi dolino pod vznožjem zasneženih Polavnikovih host. In nad njo strmi lesketajoča se piramida Krna, našega znanca izpred nekaj mesecev, ko smo si po njegovih pobočjih nabirali izkušenj in spretnosti. Na vrhu smo. Kar prehitro je bil vršni greben za nami in pogovori o Krnu in vajah na njem so bili končani. Za lučaj kamna oddaljeni se mi zde Zahodni Julijci. Tihi in nemi stoje nad globoko dolino pod nami. Mangrt, Jalovec, Ponce, Razor, Triglav. Beli velikani okovani v sivi led nas pozdravljajo in vabijo. Počakajte! Prav kmalu se srečamo, ko bado prve bukve v dolini ozelenele, ko bo kopneči sneg smaragdno obarval Sočo, pridemo. Do takrat naj vas po širnem Kaninskem pogorju, tihih podih pod Rombanom in Lopo pozdravljajo sive sence vaših oboževalcev! Težko se ločim od njih. Prijatelja me priganjata k odhodu. V kotlu pod steno moramo biti, preden se bo sneg dodobra ojužil. Vsem trem je jasno, da pojdemo spet po našem ozebniku. Mar izzivamo? Smo res preveč razigrani, da bi pomislili na nevarnost? Ne vem. Kdo bi razumel vse naše skrite misli in hotenja v gorah. Če ne bi bilo tistega tveganja, ki kot drobena siva senca visi nad našimi potmi, priznajmo, da bi bilo vse prevsakdanje, preenostavno. Na svojih poteh po gorah nisem nikoli iskal ekstremov, pa vendar si malokdaj izberem najlažjo in najvarnejšo pot. In primer za ta naša dejanja je bil ta ozebnik. Srečno je šlo kot vedno, in pri veliki skali na dnu kotla se ustavimo. Sivi stebri za nami se zagrinjajo z meglo. Kot da bi padla zavesa na tem velikanskem neboškem odru. Izza grebenov se pripodi veter, da završi po podih. Dovolj je bilo te mile lepote našega velikana. Za slovo, kot se mogočni gori spodobi, nam postreže z viharjem. Sneži. Tri sive sence se spuščajo proti Goričici.

Trobenta iz doline. Končano je naše srečanje z velikanom. Skozi megleni večer in zaveso snežink neusmiljeno prodira povelje: Zbor, zbor!

MRTVI GORNIK

Pavel Oblák

*Nšli so ga v gori
oh nasmehu zarje, —
ves svetel kot car je
tiho spal med bori.*

*Krono so krvave
spletile mu maroge
in zareze mnoge
krog razbite glave.*

*Zvest pogled obstal je
mu uprt v višino,
kjer prelest edino
zadnjič blagroval je.*

*Zadnjič so goré mu
dušo potešile,
in za vselej skrile
v svojem ga objemu.*

ANDREJKOVA MANCA Z VELIKE

VLASTO KOPAC

Oni dan, ko je čez Žrelo bučal jug in je planina ležala odeta v gosto meglo, sem mimogrede stopil na ravan pod Virovško bajto, kjer ležijo ostanki nekdanje planinske kočice. V temneči sivini poznega popoldneva so se mi betonski ostanki zazdeli podobni kulisam na zapuščenem odru. Igralci in gledalci so že odšli, za njimi pa je ostalo le razdejavno prizorišče.

Od spodaj iz megle se je med stokanjem vetra mešal pretrgan glas – »... Gavtroža, Detela, Jagoda... hej, Gavtroža... kam te zlomek... ti prekleta...« V takšnem vremenu skrben pastir še pred nočjo zažene svoj trop v osek in varno zatakne lesa. Piš vetra je čez rob prinesel smrekov dim. V bajtah na Velikem stanu že kurijo za večerjo, žgejo vejevce in smolnato rušje kot nekoč pred dobrimi tridesetimi leti, ko je nad temi ruševinami v stesanih izbah še korajžno utripalo življenje. Januarja 1945. leta se je utrip ustavil. Nemci so tedaj požgali vso planino, vse pastirske bajte na Veliki, Mali in Gojški planini s kapelo in planinsko kočico vred. Le dve bajti na Mali se nista hoteli vneti.

Pred menoj je tloris kot na dlani. Tule je bila kuhinja, tamle soba za goste pa kapnica, drvarnica in temna veža z nerodnimi stopnicami, po katerih smo se spotikali do vrat v dnevni prostor. Vse skupaj je bilo nekam nerodno zastavljeno. Pravzaprav je bila tale bajta, katere ostanki ležijo pred menoj kot okostje v megli, le pritičljiva, po robu nad Vovkovo jamo zleknjena, iz platnjakov in colaric vkup znesena bajta, zunaj in po strehi obita s smrekovimi škodlami. Prostore so ji sproti dograjevali, kot je pač nanese potreba. S svojimi okenskimi šipami je zrla čez Poljane proti Gorenjskim Vrščem, ki robijo obzorje na jugu. Spredej pred kočico pa je podnevi leto in dan poležaval ovčarski pes Volkec, hišni čuvaj.

Morda nam je bila tedaj ta kočica še posebej pri srcu prav zaradi svoje neurejene in vegaste zunanjsčine ter bolj po naključju kot po pameti zložene notranjsčine. Vendar se je takšna, kot je bila, izvrstno podala v svojo okolico in se imenično ujemala z gručo nizkih, ovalnih pastirskih bajt, ki so ji delale družino na severu.

Nekaj podobnega je bilo z oskrbnico te kočice. Drabna, šegava in malce šepava ženica, suhega obraza in živih oči, zelo mehkega srca, pripravna za vsako delo in zmeraj dobre volje, je bila ravno prav uglasena za to svojevrstno okolje. Nikoli je nisem videl križemrok, zmeraj si je našla opravke. Če ni imela opraviti z gosti ali dela v kuhinji, je klekljala, napravljalala drva in jih v košu prenašala iz Vlačice, nabirala po planini brusnice in zdravilne rože, srčno moč, lečjan, vovkovec, rosnik, arniko, planinski mah in druge, nam mladim štamfovcem tedaj še neznane rastline, ki preženejo iz človeka to in ono bolezen. S sinom Andrejem je skrbela za dobro počutje trudnih popotnikov, ki so z nahrbtniki ali koši na ramah prihajali čez Pasje peči ali čez Podkraj na Veliko planino. Planinci in smučarji, nosači s težkimi tovari, pastirji in kmečki gospodarji, lovci in divji lovci, ki so imeli opraviti na planini, so se ustavljali v koči in si složno privezovali dušo. Ob praznikih je pela harmonika pozno v noč, če te ni bilo, so zalegle tudi orglice in brezovo lubje. Manca in Andrejko sta dobro postregla vsakega, še tako zahtevnega gosta. Celo sam gospod škof, ki je za žegnanje prilezel na planino, je Mančino kuhinjo in Andrejevo strežbo močno pohvalil.

Manca Šlebir je bila doma iz bajte v Županjih njivah. Oče je bil drvar v Bistrici, mati pa delavka v gozdu. Dekle je moralo že s sedmimi leti k sosedu za pastirico. Dopoldne v šolo, popoldne pa krave past, da si je prislužila za hrano in kakšen kos obleke. Petnajstletna se je že zaposlila kot delavka v gozdovih Kamniške meščanske korporacije v Bistrici. Kot vsi dobri ljudje, je tudi ona že zarana skusila, kako je trd kruh gorjancev, delavcev, drvarjev in nosačev, vseh tistih, ki imajo v boju za obstanek samo dvojce svojih rok.

Marjana Šlebir-Andrejkova Manca pri osemdesetih (1950)

Kopala je boksit v Dolskem grabnu in v Požarju ter ga na saneh vozila na Kopišča. Prenašala je bukove špevte in jih plavila po narasli Bistrici do Znamenja. Skupaj s svojimi vrstnicami je v koših prenašala gradbeni material na Kokrsko in Kamniško sedlo. Dekleta so si nalagala do 60 kg tovora in so opravila vsak dan po dve nošnji. Hodile so še v coklah z macesnovimi zapetniki in kovanimi ledniki. Za hrano so imele koruzne žgance in po pol litra žitne kave na dan. Včasih za priboljšek še kakšno latvico kislega mleka. Kasneje je pogozdovala nove poseke v Bistrici, pomagala pri postavljanju koč na obeh Sedlih, dokler ni l. 1910 notar Šmidinger iz Kamnika daroval Slovenskemu planinskemu društvu svojo lovsko kočo nad Vovkovo jamo na Veliki planini. Društvo jo je preuredilo v planinsko kočo, Manca pa je postala stalen nosač, saj je bila težkih tovorov, oprtnic in garanja v bregu že vajena. S košem je nosila na Veliko planino vse, kar so potrebovali v planinski koči, zraven pa je še pomagala oskrbnici pri hišnih opravilih in si tako s trdim delom služila kruh. Tedaj je bila oskrbnica Marička Uršič, Petrčeva iz Stranj. Med prvo svetovno vojno je kočo oskrbovala Albina Madon iz Trsta. Kasneje je prevzela oskrbnišтво Ivanka Uršič, Tinačeva iz Stranj, za njo Marička Rode-Fleretova. Vsa ta leta je Manca nosila tovore na planino in pomagala oskrbnicam v koči, ki je bila tedaj odprta samo od 15. maja do 15. septembra. Dotlej so oskrbovale kočo na Veliki plani le ženske. Šele pozimi 1921–1922 je ostal na planini zimski oskrbnik Peter Žmitek iz Nomnja, ki je delal kot apnar pri Bodloju v Stranjah. To zimo je bila koča prvič oskrbovana tudi za smučarje. Poleti pa je oskrbnišтво prevzela Manca s svojo sestro Angelco. Naslednje leto je postal oskrbnik njen sin Andrejko, ki je bil kot dober poznavalec Velike planine tudi gorski vodnik za to območje. Manca mu je pomagala pri oskrbovanju koč vse do leta 1944, ko so Nemci spodili s planine vse pastirje z živino ter Manco in Andrejem vred. Do tedaj je bilo njeno življenje že 33 let povezano s planino. V dobrem in v slabem. Januarja 1945 pa so Nemci, kot rečeno, požgali vse, kar je bilo stesanega na teh treh planinah. Tod so partizani prestrezali vojni material, ki so ga zadnja leta vojne odmetavala zavezniška letala. Po osvoboditvi je Andrejko prevzel oskrbniške opravke v novi Koritnikovi bajti

Nekdanja planinska koč na Vovkovo jamo na Veliki planini

na Veliki planini. Nato na Starem gradu nad Kamnikom, pa na Slemenu nad Šoštanjem, v Solčavi, na Kamniškem sedlu, v Črni in na Okrešlju. Povsod ga je spremljala njegova mati Manca in mu pomagala pri gospodinjstvu. Osemdesetletna je še zmogla v štirih urah pot iz Bistrice na Kamniško sedlo. Bila je ena iz množice gorjancev, ki so odrasčali v trdem boju za življenje in ki jih je v naših gorah zmeraj manj. Nov čas pljuska tudi ob gorska pobočja.

V spominu mi je ostala Šlebirjeva Manca takšna, kot smo jo srečavali včasih. Drobna in žilava, oprtana s težkim košem, z dolgo palico v desni, zložno zastavlja stopinjo za stopinjo vkreber. Srečanje na poti, oddih, šegav klepet in smehljaj sivih oči, ki izpod rute živo zro vate.

Pred leti je v podstrešni izbi pri Znamnu, kjer je živela s sinom Andrejkom, zapela staro, meni neznano pesem. Skoraj turobna viža s starim motivom: slovo fanta od dekleta. Napev se je sukal in prepletal, zgodba pa je tekla v arhaičnih, kar nenavadnih prispodobah. S Koželovo Nežo, Mančino vrstnico iz mladih let, sta jih zapeli kasneje še več. Nekatere med njimi še niso bile nikjer zapisane. Zato sem povabil snemalce Glasbeno narodopisnega inštituta, da so pesmi posneli in vrednejše vnesli v radijsko oddajo »Naša zemlja v pesmi in besedi«. Obema pevkama se je vse to seveda imenitno zdelo in sta pri tem imeli svojo hudomušno zabavo. Ugibal sem, zakaj so se arhaične ljudske pesmi, kljub precejšnjemu turističnemu prometu v teh krajih, uspele ohraniti do današnjih dni, pa pravega vzroka nisem dognal. Staro ljudsko pevsko izročilo se je v teh krajih ohranilo najbrž iz podobnih nam trenutno še neznanih vzrokov, kot so gorjani kljub večkratnim požarom in požigom ohranili tudi samosvojo arhitekturo ovalnih pastirskih bajt na Veliki planini.

Pod večer svojega življenja je Manca najraje klekljala pred hišo v Stahovici, kot so dejali včasih, »pri Znamnu«. Vozlala je tenke niti kot v mladih letih, ko je bilo dekletom v teh vaseh edini zaslužek klekljanje v zimskih večerih. Takrat so punce še hodile »v štero«. Zbrale so se v tej ali oni hiši in klekljale pri brlivki pozno v noč. Za tekoči meter drobnih čipk so zaslužile 4 do 5 krajcarjev. Čipke je nosil naprodaj po svetu krošnjar iz Godiča, včasih celo dol na Hrvaško.

Andrejkova Manca je zatisnila oči lani 16. novembra, skoraj pred letom osorej. Prej, 21. julija, je še slavila svojo 90-letnico. Bila je zadnja, v Stahovici in sosesčini, ki je znala klekljati.

Z njo je izumrlo čipkarstvo v teh vaseh. Klekljaric, ki so potrpežljivo in vztrajno vezale bele niti sukanca v igrive čipkaste vzorce, pri Znamnu in v okolici ni več. Pokopali smo jo na pokopališču v Stranjah. Med stare hribovce in oskrbnike, ki so odrasčali in se postarali v teh gorah, je čas zasekal novo vrzel. Teh žilavih ljudi, ki so stali ob zibelki našega planinstva in ga spremljali pri njegovem razvoju, kmalu ne bo več.

Tudi na Manco bomo vsi, ki imamo te gore in njihove ljudi radi, ohranili v svojih srcih lep spomin.

STRAH NA GREBENU

BIBA KLINAR

Bil je čuden večer. Sonce je uhajalo oblakom z juga za goro, nad žalosno dolino. Na zoranem nebu so, med belimi razori, ležale ribe z vijoličastimi trakovi. Mrak se je zgostil v zelen mesec, nizko nad gorami.

V tesnem prostoru si vodo grejemo v velikih čašah. Skozi močvirnato soparo vidim obraze z ribjimi očmi, utrujene od vzponov in sestopov prejšnjih dni. Jutri je pred nami zadnji vrh. Najtežji bo med vsemi. Ko gremo spat, ostanejo od nas le prazne čaše in volli vrči, razmetani naokrog.

Še potrudim se ne zaspati. Ponoči zraste, pred lino v stropu, brezov gozd. Iz skorje belih debel se cedi. Ob dveh gosto sneži. Vstajamo in spet legamo, obuti.

Ko je že skoraj dan, vstanemo zares. Pred plačevinastimi vrati je izpraznjen svet beline. Samo mi in sence so v njem, s pošastno dolgimi rokami, z majavimi nogami okobal jezdiijo čez bele skale. Srečujemo naveze, ki gredo nazaj. Zgoraj je mrak, pravijo, kljub dnevu, veter in ohlapne snežne gube na obeh straneh grebena. Mi pa hodimo naprej, samo bog vé zakaj, po prazni, mrtvi gazi.

Kjer se začno težave, nataknejo dereze in se razidemo: na goro, le za ped nad našimi glavami, – nazaj v dolino. Peter s svojimi pa počasi prestopi v oblak nad goro, ki nima glave.

Mi smo trije. Prvi je Tone. Se bo odločil? Še malo, zdaj je v belem križu. Predolgo jutro v meni se skrči v pest presrečnega otroka. Gremo na vrh. Na zadnji vrh v poletju.

Sprva je greben še strm in ves mračen. Sipek sneg se melje pod nogami. Potem se razsvetli in v belem traku luči vidim, da temne plošče s širokimi dlanmi kot nagrobniki, razmetani v njivi, držijo led in sneg v zavite opasti. Tokrat, za čuda, ni v meni niti trohice strahu, le čista radost. Pretikam se skoz zrak, opažen s kamni, s plavutmi ribe, ko drsi po znani poti med koralnimi čermi. Vselej kadar stopim, čisto tiho zasadi zob, da ne strgam krila modri lastovici, ki vali pod snežno streho, v moji stari gori.

V pasu čutim dihanje vrvi. Zatika se in sunkovito vleče. Vem, kaj to pomeni. Tisti, ki je pred mano, se boji. Res je njegov hrbet sklonjen; obraza ne obrne, ker se še z očmi drži za vsako razo v kamnu; predolgo misli, preden jo spusti.

Zdaj Tone varuje že vsak korak. Vse moje misli so samo na tem grebenu. Počasi hodimo naprej in ure gredo z nami k popoldnevu.

Peter in njegovi so že v kratki, zadnji steni. Čelade so od tu kot jagode češmina.

Poberem zanke najine vrvi. Tako sva blizu skupaj, da mu vidim žilo, ko se premetava v globeli pod modro kožo na vratu. Zdaj se že spušča na kolena in še molči. Strah v gorah, kako si mi domač, in tebi, ki si zdaj pred mano, bi tolikokrat lahko rekla brat.

Vsi trije spet stojimo. Sto metrov stene zmanjka še do vrha. Gledam goro. Razcveta sončna roža je nad mano, vse skale, roglje in stolpiče je zlepil led v teman obraz ikone. Izpod zlatih cvetnih listov ji drse plazovi v gube krila in od tod v dolino, koder zvonijo aleluja.

»Torej,« povzame Tone, »nekaj me bo zvilo. Sicer pa,« o, šaljivec, »glavno je, da nismo v službi.«

»Tako, tako,« pokimam, »kar obrnimo« – in brž pogledam stran, da jima skrijem svojo pravo željo. Enega od nas bi zabolelo. Tega pa, za nobeno ceno, nočem.

Navzdol sem spredaj. Zdaj brez skrbi lahko povabim žalost k sebi. Moja žalost je široka reka, ki nima doma; moja žalost je dvogovor s starko, ki v nedeljo sama komaj drsa k maši; moja žalost je zelen travnik, kjer se spomladi razcvetejo solzice. Takšna je žalost zadnji dan poletja.

Skrbno jo potem še dolgo v pozno zimo, kot zvestega psa, imam pri sebi.

NA GORI BOGOV

ING. RUDI RAJAR

Kam za 1. maj? Treba jo bo usekati nekam, kjer bo samota, tišina, kjer bom ušel vsaj za nekaj dni divjemu tempu današnjega časa, ki žre živce, ki napravi človeka skorajda norega. Treba bo pošteno utruditi telo, pognati kri po žilah, prezračiti pljuča, se oznojiti. Nervoze ne bo več, poln miru in veselja do življenja se bom vrnil. Spet bom zdrav.

Da bom odšel v gore, to sem vedel. Toda rad bi šel nekam daleč, v nepoznane kraje, rad bi nekaj doživel, nekaj novega videl. S tem bi zadovoljil tudi svojo popotniško žilico in tudi duh bi se ob novih doživetjih prerodil in laže bi potem prenašal težave vsakdanjega življenja.

Olimp! Komaj je prijatelj izrekel to besedo, sem že vedel, da bova šla. Preveč poznam sebe in njega. V pol ure so bile glavne stvari dogovorjene, med potjo domov pa sem še premišljeval o detaljih. Tam bom našel prav vse to, kar potrebujem. Težave bodo morda z vizo, nekoliko s časom, toda cilj se mi je zdel tako lep, da so se mi zdele vse težave premajhne, da bi naju zadržale. O tej skrivnostni gori grških bogov sem že večkrat premišljeval. Tokrat jo bom videl! Stal bom na njej!

Službena pot v Makedonijo mi je stvar še bolj približala. V nedeljo zvečer, ko sem v Skopju v prijateljevem fičku skočil od kravate v kratke hlače, se mi je zdelo, da sem odložil tudi vse skrbi, da sem sedaj drug človek, študent ali otrok, ki za skrbi sploh še ne ve. Rižota, ki sva si jo skuhala na kuhalniku, mi je bolj teknila kot ne vem kakšen menu v hotelu in pod milim nebom na travi sem spal lepše kot v najbolj razkošnem hotelu. Prijatelja, s katerim sva si delila prostor že pod turškim nebom, pod strmo streho Matterhorna, kakor tudi nešteto pod domačim zvezdnatim nebom v gorah in na jadrnici, sem dobro poznal. Še preden je dobro legel, je bil že »pokojni«. Vedel sem, da se je z njim zgodilo isto kot z menoj. Nervoze in skrbi sva pustila doma in prav nič se ni bilo treba bati kakih prepirov.

Drugi dan okrog poldneva sva ga že zagledala med oblaki. Nekaj sva že vedela o njem. Prebrala sva v Planinskem Vestniku iz l. 1935, ko so naši znani planinci Lipovšek, Pipan, Bleiweis in Brilej obiskali te tako znane, pa malo poznane gore. Prof. Bleiweis pa mi je dal nekaj dragocenih napotkov.

Olimp leži razmeroma blizu Egejskega morja. Treba se je peljati še 150 km na jug od Gevgelije in se ustaviti v kraju Litohoron, od koder je bilo treba leta 1934 kar peš od morske gladine, pa vse do blizu tri tisoč metrov visokih vrhov.

Olimp ni gora, kot se navadno misli, marveč gorovje z večjim številom vrhov, od katerih je najvišji Mitika (2917 m), posebno slikovit pa je drugi najvišji vrh Stefani (2909 m). Glavna skupina vrhov visokega Olimpa je zbrana nad planoto Isoma Ilias, ki leži približno 2700 m visoko. Po Lipovškovih podatkih ni nikjer nobene koče, poleti pa so velike težave z vodo. Toda midva sva sklenila, da po letošnji hudi zimi sneg še ni mogel skopneti in da torej ne bova imela težav z vodo. Poleg spalnih vreč, vrvi in druge opreme so morale z nama tudi dereze in cepina.

V Litohoronu sva zavriskala od veselja, ko sva zvedela, da je mogoče z avtomobilom že do koče na višini 944 m. Utrudila se bova še lahko, samo višje zgoraj med vrhovi, kjer je mnogo lepše.

Pri koči sva bila silno vesela francosko govorečega vodnika, kajti prijatelj se je s svojo starogrščino že nekajkrat osramotil. Vodnik nama je povedal, da lahko prvi dan prespiva v špilji na polovici poti, naslednji dan pa na planoti Isoma Ilias, kjer sta kar dve koči. Da pa vladajo na gori še zimske razmere, smo lahko videli že od spodaj. Odsvetoval nama je vsako plezanje, češ da je sedaj zaradi snega še prenevarno. Kljub temu pa so romali v nahrbtnik poleg vrvi tudi klini, vponke in kladi. Do špilje sva hodila tri ure. Večeralo se je že in z gora je vel prijeten hlad. Lepo rožnat sončni zahod je obetal stanovitno vreme in bila sva izvrstno razpoložena.

V špilji je menda nekoč več let prebival francoski slikar, ki je slikal to prelepo pokrajino. Sedaj pa je v špilji bivač, kjer bi lahko lepo prenočila. Toda vode ni bilo v bližini, zato sva jo mahnila še pol ure više in že sva bila pri snegu. Ko sva po večerji zlezla v spalno vrečo kar pod milim nebom, je začel z gora pihati močan veter. Toda vedela sva, da to ni znamenje slabega vremena, tu se kopno ponoči močno ohladi in zaradi temperaturnih razlik piha močan veter s kopnega na morje. Enakomerno šumenje vetra v mogočnih borovih krošnjah ter lepi občutek, da ležim nekje sredi gora v popolni samoti, mi nista dala spati. Ko je prijatelj že davno vlekel dreto, sem premišljeval, da je življenje lahko zelo lepo za tistega, ki to lepoto vidi. Tako bivačiranje na gori, ko vidiš nad seboj samo zvezde, okrog sebe pa kar čutiš samoto, je najlepše. Nekdo je zapisal, da takrat čutiš, kako gori bije srce. Lepše tega ne bi bil mogel izraziti. Kdor je to že doživel, ta se bo vedno znova vračal v te samotne gorske noči.

Čeprav imajo ta čar tudi bivaki v domačih gorah, je še lepše v nepoznatih gorah. Vse vidiš prvič in pričakovanje novih doživetij in novih lepot te prijetno vznemirja. Take občutke sem imel v divjem turškem gorovju Taurusa, pa v vzhodnih Pirenejih ali v črnogorskih Prokletijah. Tu na Olimpu sem to znova doživel. Kaj bova videla jutri? Ali bo res tako lepo, kot pričakujeva? Ali bo plezanje težko? Je mnogo snega? Med takim premišljevanjem me je šumenje vetra zazibalo v prijeten sen.

Sončni vzhod je bil nepozaben. Globoko pod nama, okrog 1800 m niže, se je v vzhajajočem soncu bleščala morska gladina, nad njo pa so se vse do naju vzpenjala gozdnata pobočja.

Ko sva se kako uro vzpenjala po stezici med čudovitimi borovimi gozdovi, je bilo še hladno. Debla nekaterih dreves imajo premer tudi po dva metra. Vmesne jase pa so vse modre od encijanovih cvetov. Ob taki lepoti človek ne čuti nahrbtnika in zdi se mu, da ga je samo zdravje in dobra volja. Jutra so prav tako lepa kot noči, saj nisi niti utrujen, niti sonce še ne more pregnati jutranjega hladu. Celo na dolgem pobočju Skurte nisva čutila utrujenosti. Venomer sva se ozirala nazaj na modro morsko gladino, ki sva jo sedaj gledala tik nad snežno belino pobočja.

Ko sva dosegla vrh Skurte, se nama je nenadoma odprl pogled na osrednjo skupino Olimpa. Lepa je. Pogled mi je stalno uhajal k Stefaniju, ki kakor kakšna školjka osamljen kipi iz ravne snežne planote. Menda ga imenujejo tudi »Throne de Zeus«. Zaslužil si je to ime. To je ena najlepših gor, kar sem jih kdaj videl. Desno Elija, levo Mitika, še bolj levo Skala. Poznam vas že! Zdi se mi, da nama vrhovi kličejo dobrodošlico.

Štiri ure so nama minile kot nič. Šele ponedeljek je, pa sva že ob devetih v koči, tik pod najvišjimi vrhovi! Koča je last grške planinske zveze in se v spominski knjigi hvali, da je največje in najvišje zavetišče na Balkanu.

»Sedaj pride pa najlepši del izleta,« se zarežim prijatelju, ko kuhava juho, kosmiče, čaj in tako dalje. Da je to najlepši del izleta, sicer ni res, vendar ga ne gre zame-tavati.

Čez dve uri jo že sita in spočita mahava pod Stefanijem proti najvišjemu vrhu Mitika. Snega je več kot meter, vendar se je ob močnem soncu že tako sesedel, da se nama niti ne udara preveč. Dobri dve uri se vzpenjava po zasneženih žlebovih, pa še toliko ne bi potrebovala, če se ne bi enkrat pošteno zaplezala, da se morava spuščati ob vrvi. Ko je prijatelj že na vrhu, me iz same razposajenosti vleče kot vrečo, da me pošteno boli okrog pasu.

»Pa sem te spet enkrat rešil, petsto dinarjev, prosim,« se mi reži, ko ves upehan priplezam za njim. Poznam ga. Tako je srečen kot jaz. Kdo bi se jezil.

Razgled naju poplača za ves trud. Vsak vrh ima tu neko značilno obliko: Stefani kot školjka, Mitika je zob, Sveti Elija pravi stožec. Na jugu pa krásni obli vrhovi in kar sline se nama cedijo, če pomisliva na turno smučanje prek tistih planin.

Z vremenom imava veliko srečo. Slepeča belina snega zahteva močna višinska očala. Jezi naju le, da sva pozabila doma mažo za ustnice. Sonce naju je tako opeklo, da sva morala nekaj dni pozneje v Atenah prepovedati vsak dovtip, saj so nama ustnice že pri najmanjšem nasmehu pokale in krvavele.

Navzdol se kar podričava po žlebu in ob dveh popoldne sva že v koči. Do večera samo pijeva in pijeva. Sonce in veter sta naju do kraja izsušila.

Drugo jutro si že navsezgodaj ogledujeva severozahodni greben Stefanija. Po vodnikovih zatrdilih še ni bil preplezan. Rada bi k dvema slovenskima smerema v tem gorovju dodala še tretjo. Poleg tega naju vleče občutek, da bova šla po smeri, kjer še nikdar ni nihče plezal. Sama bova izbirala in se orientirala. Tudi v tem je posebna privlačnost. Smer se nama ne zdi pretežka, poleg tega sva spočita, vreme je krasno, časa imava ves dan – torej vse govori za uspeh.

Skala na grebenu niti ni krušljiva in prvi del je zelo prijetna plezarija tretje do četrte stopnje. Ko pa obideva tri izredno težke stebre, se znajdeva v kaminu, kjer najdava večje število klinov. Smer sicer ne bo prvenstvena, vendar zato nisva nič slabše volje, ko se čez tri ure pretepava na vrhu. Na novem vrhu sva in po hribovskih navadah se spodobi, da sva tepena.

Še isti dan popoldne se vračava v dolino. Kar prehitro je bilo. Navadno je moj nemirni duh zadovoljen, da goro vidim in se povzpnem nanjo, toda tu ni tako. Ko se vračava prek Skurte in se ozirava nazaj, premišlujem, da bom sem še prišel. Lepo je tu in lahko bi ostal tudi teden dni in užival to lepoto. Pa sina bom nekoč pripeljal sem. Tu ga bom najlepše lahko učil ljubiti gore in naravo.

Toda treba se je posloviti. Videti morava še Atene in Delfe, prazniki pa so tako kratki.

Ko sestopava proti morju, premišlujem: »Stari Grki, ki so bili veliki ljubitelji in poznavalci lepote, so že vedeli, zakaj so Olimp prisodili svojim bogovom.«

MOJA GORA

MIRKO ŠOŠTARIČ

Pred petdesetimi leti so se zavzeti domačini zbrali in v Rogatcu ter Rogaški Slatini ustanovili podružnico Slovenskega planinskega društva. Kako so takrat delali z zanosom in resnično amatersko, naj bi opisal nekdo od takratnih planinskih entuziastov, še posebno, kako so leta 1929 tik vrha Rogaške gore iz temeljev obnovili planinsko kočo, ki jo je postavilo avstrijsko turistično društvo že leta 1884. Jaz vam pa imam namen prikazati goro, kot so jo videli drugi in kot jo doživljam sam.

Vsaka gora ima svoje lice, svoj značaj in svoje muhe. Rogaška gora (ali Donačka, kot je prišlo v navado, da kar po nemško-hrvaško izgovarjajo) ima kar štiri lica. Iz vsake strani neba nam kaže drugačno podobo. Iz juga, s ceste na Prevalo, vidimo strmo in čokato pobočje, ki ga preprezajo sive, pečevnate stene v gozdnem zelenju, kakor razbrazdano starčevsko lice. Iz vzhoda od Žetal in Maclja, se nam predstavi gora kot strm gozdnat složec, ki mu, visočanstvu, le vrh Grebena krona prepadno pečevje. Na severu se v gori mizaste oblike nad pragozdom dvestoletnih bukev nenadoma vzpne iznad drevskih krošenj skalnato rezilo ostrega grebena, ki previsno pada s stenami, visokimi do 40 m, naravnost v pragozd ter zavrača obiskovalce. Najizrazitejši pa je pogled z zahoda, kjer nas od Rogatca do Jelšingrada spremlja pogled na prešerno in lahkotno kvišku kipeči rog. Od te oblike, ki nas močno spominja na Matterhorn, sta dobila ime trg Rogatec in Rogaška gora. Podobna oblika je dala ime tudi gori Rogatec nad Gornjim Gradom.

Tako raznolika podoba in značaj gore bi Janka Mlakarja gotovo nagnila k ugotovitvi: ta gora je že po temperamentu ženska, sprejemljiva in muhasta, vabljliva in odbijajoča, krotka in divja – vse je odvisno od tega, kako in odkod se ji približamo. Tistih posebnosti, ki povsod stikajo za problemi in si domišljajo, da gora čaka prav nanje, da bi jo »premagali« – se kaj rada otrese – nekaj nesreč je že bilo v tem

Sneg je zveznil staro streho haloške koč

Foto Mirko Šoštarič

stoletju. Kdor pa je manj »napadalen« in se zadovolji s Frölichovo potjo, ta bo lahko kar na konju prijahal na vrh, kot je to storil že l. 1810 štajerski princ.

Kot vidimo, ta gora nima samo sedanjosti, ampak tudi preteklost. Oblikovali so jo naši predniki z delom, znojem in žulji, s fantazijo in ljudskim izročilom, ki so ga podedovali in gojili skozi dolga stoletja.

Kaj so na gori počeli Rimljani, z gotovostjo še ni dognano. V Grušovji pri cerkvi sv. Donata so leta 1868 našli novce cesarja Trajana in sarkofag s kostmi, pozneje pa še grob; v Završu je bilo odkrito kar celo skladišče bronastega orodja. Kaj so pač v tisti dobi iskali Rimljani na gori drugega kot kamen za žrmlje, ki jih še danes klešejo prav tako preprosto kot pred dvemi tisočletji! Na južnem pobočju, dobre četrte ure nad cerkvijo sv. Donata, najdemo že prve kamnolome »žrmljenška«, kot pravijo domačini tej vrsti kamna, ki ga sestavljata kremenjak in peščenjak. Ko sem bil zadnjič na gori, sem v večernem mraku še slišal zvonko udarjanje dleta daleč v gozdu in skoraj pol ure sem sledil temu glasu, preden sem našel kamnarja pri delu. Kamnolomi se vrstijo prav do pod vrha Grebena – kot se imenuje vzhodna polovica glavnega grebena gore. Tu pod vrhom vidimo v police in škarpe zloženo odpadno kamenje, ki ga niso mogli porabiti za obdelavo in ga niso smeli meni nič tebi nič poriniti niz pobočje, kjer so delali drugi kamnoseki ali pastirji pasli živino. Ti do pet metrov visoki zidovi, zloženi iz žrmljenška, nas nič manj ne prevzamejo kot megalitske stvaritve v Carnacu ali na Malti. Na staro tradicijo spominjajo še krajevna imena kot Košutna, Mala in Velika vrata, Mali in Veliki dvori in druga. In v skromnih haloških kočah ponekod še danes drobijo zrnje za kruh prav tako kot v rimskih časih in morda še prej.

Da, haloški kruh, nikakor ne vsakdanji, toliko ga domačini ne pridelajo na skromnih njivah, visečih v strmih bregéh med vinogradi ali med gozdovi, kamor se je poskrila haloška viničarska revščina. Tu je bil nekoč kruh samo za praznike, nadomeščal ga je kostanj, pa koruza, pa žganje – kot je Žgeč leta 1935 ugotavljal v svoji sociološki študiji o Halozah. Poskusil sem že ta kruh – ponekod grenak kot življenje v teh strminah – drugod sladak kot ljubezen do domače zemlje, ki jo tisočletja obdelujejo skoraj enako – z motikami, snope pa vozijo v koših na saneh v kozolec, prislonen k hlevu, ki je hkrati skedenj.

Prvi, ki je odkril to deželo, viteški pevec in boritelj Eschenbach Wolfram, je pred 750 leti imel smisel komaj za kaj več kot za svoj vzvišeni poklic. Šele renesanca je

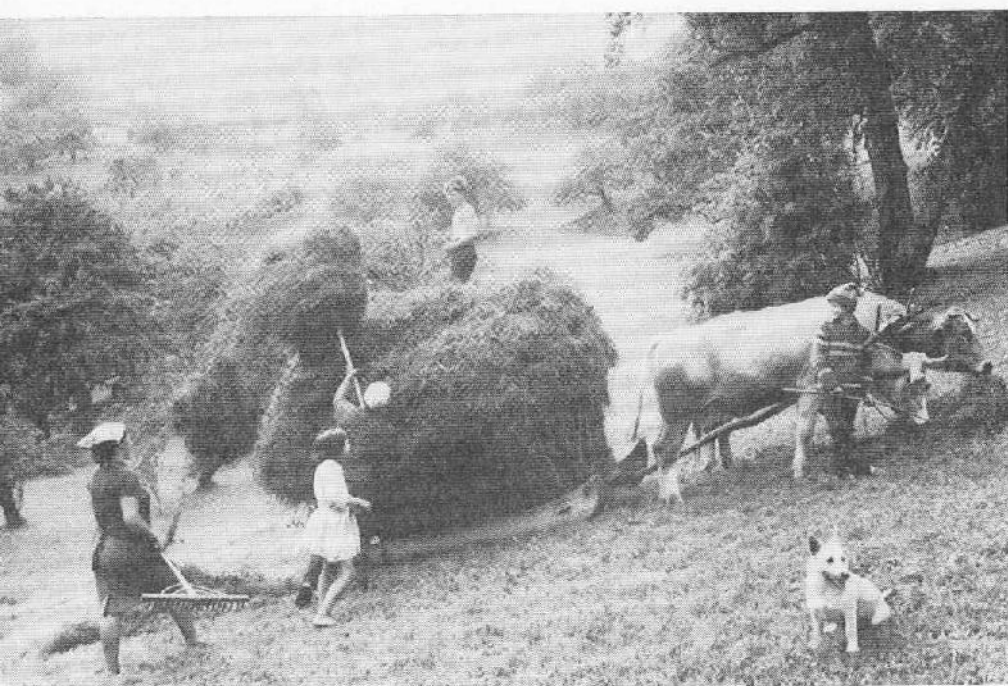
ljudem odprla oči za bogatijo in revščino. Že pred 500 leti ali točneje 1487, je Paolo Santonino kot posvetni tajnik spremljal patriarhovega zastopnika, škofa iz Caorle, skozi naše kraje. Santonino je bistro opazoval in duhovito opisoval takratne razmere. Iz Santoninovega dnevnika veje povsem drugi veter. Nabit je z iskrivo domiselnostjo, s humanistično svetovljansko razgledanostjo, nepodkupljivo resnicoljuben, včasih pa že malce nesramen. Ker je potoval od Majšperka in Plujske gore k Sv. Janezu na Pastirovcu (v dnevniku piše Nepostiricum), pa v Rogatec in čez Koprivnico v Studenice, smo seveda radovedni, kaj je doživel in kako opisoval? Poslušajmo!

Savinjska pokrajina ima številne doline, griče in gore, vendar nobene divje (kot prebivalca Furlanske nižine ga je to pač posebej bodlo v oči), nadalje gozdove in številne majhne loge, v katerih se le redko najde kakšna skala. Na pretek je travnikov, živine, žita in sadja in vina. Vinograde je videti le po vrhovih gričev in v prisojnih legah, trta se po rimskem načinu veže h kolju. Nadalje so številni utrjeni gradovi. Prebivalci so slabo razviti in zanikrni, vendar brez golš (na Zgornjem Koroškem jih je takrat videl posebno mnogo). Skoraj vsi govorijo slovenski, čeprav obvladajo nemški. Še nikjer ni videl toliko gosi in rac.

Plujsko polje je izredno plodno, le na nekaterih krajih ovirajo kmetovanje močvirja. Pred 20 leti je bilo gosto naseljeno, danes (1487) pa je zaradi pogostih sovražnikovih plenitev skoraj povsod pusto. V sosesčini skoraj vsak dan krožijo roparske tolpe, ki preže na potnike, jim jemljejo oblačila in denar, vendar nikogar ne ranijo ali ubijejo. Najbrž zato, da bi jih žive lahko še kdaj oplenili. Zato so jezdili samo v večjih družbah, bilo je mnogo roparjev, ti pa niso samo Ogri, ampak tudi domačini. Tega zla niso mogli iztrebiti zaradi bojov z Ogri, turških vpadov in ker so celo graščinski hlapci hodili na plenilne pohode, od plena pa »odrajtali«
delež grajskemu gospodu. Posebno sočno opisuje bogati sprejem pri majšperškem graščaku, čigar žena je bila izredna lepotica in je govorila enako dobro slovensko kot nemško, imenitno jahala ter udomačila divjega merjasca tako, da se je pri čehljanju ulegel na stran in zadovoljno krulil (Santonino premišljuje, češ, če zna tako ukrotiti merjasca, kako šele zna ravnati z moškim...). Vendar, govori se, da gospa Omelija ne živi ravno ne-

Seno potegnejo kar v košu na saneh pod streho

Foto Mirko Šoštarič

oporečno... No, Santonino je hitro opazil, da je Omelija obračala oči bolj za postavnim arhidiakonom iz Konjic kot za slabotnim tajnikom. Ko pa se je pri postrežbi z jedmi Omelija z belo roko dotaknila Santonina, je tega spreletelo tako, da je kar čutil v svojih udih spremembo v zakonitostih, ki so se upirale božjim zakonom. Menda prav zato se Santonino ni upal Omelije prositi za ples. Zato pa je prišel na račun po slavnostnem obredu na Pastirovcu: Pri cerkvi je bil postavljen nekakšen oder, na katerem so visokim gostom imenitno postregli. Gostje so se tudi radi volje potrudili ter pojedli prav vse slastne jedi, da ne bi kaj ostalo za lačno ljudstvo, ki je stalo okoli odra...

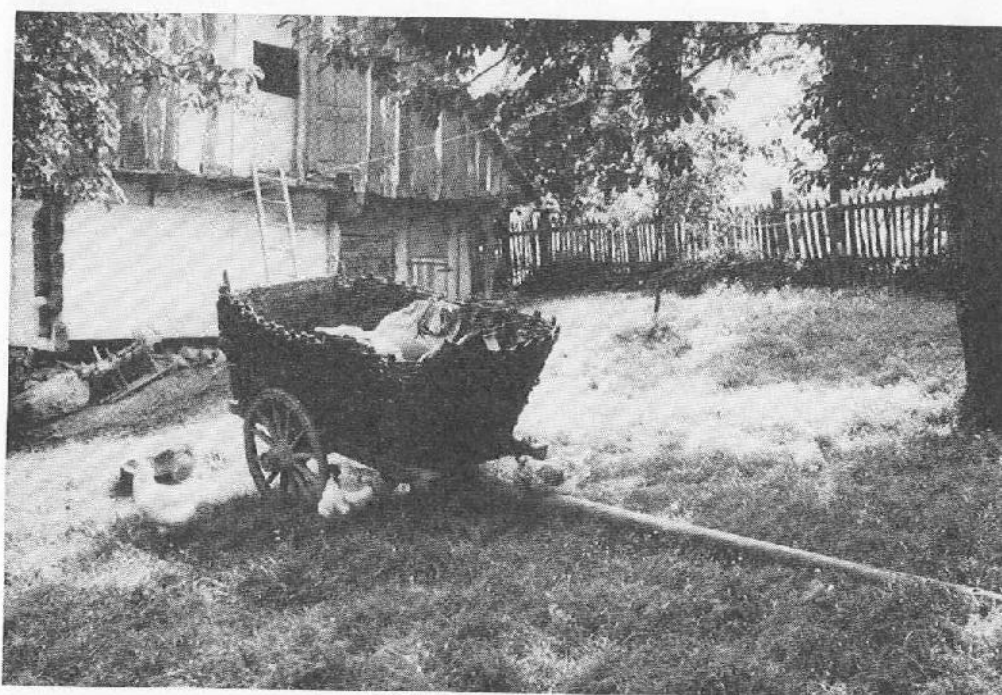
Še eni kočljivi situaciji se je Santonino izognil: V Studenicah so deviške nune umivale škofu glavo in noge kar v navzočnosti vsega nunskega kapitlja. Škof je to s potrpljenjem prenašal. Kdo bi sicer kaj podobnega odklonil devicam, vrhu tega še lepim? Vendar se ni pri tem nikoli nič nespodobnega zgodilo, vsaj v dejanjih ne, v mislih in v željah pa je bilo težko zdržati na uzdah spodobnosti – zaključuje Santonino skoraj dobesedno. Poleg obilja snežnobelega kruha, vina in mesa pa je videl Santonino bogatijo gospode in revščino haloškega ljudstva – že takrat...

Nihče pred Santoninom ni te dežele tako sočno in odkrito opisal! Ogrì so v 16 letih kar trikrat požgali Rogatec in oplenili deželo, Turki še večkrat, in po letu 1539 so na ukaz deželnega kneza postavili na vrhu Rogaške gore stalno stražo ob grmadi, ki so jo prižgali, če so Turki vdrlì čez mejo ter tako ljudstvo posvarili, naj se poskrije.

V tem mračnem obdobju so se razpasli čarovniški procesi. Še leta 1677 so v Ormožu v mukah zasliševali Uršo Lastavec iz Cvetkovca, ki je med mučenjem priznala, da je skupaj s šestimi pajdašinjami kar petkrat v petih letih letela na Rogaško goro, kjer jih je gostil hudobni duh Janže z vinom iz soda; tu so jedle, pile, plesale, zganjale nekaj grupni seks (torej že takrat, ni to noben sodobni izum) ter kuhale točo; oboje je zagrešila kar trikrat. Zanimivo je, zakaj so se coprnice zbirale samo na nekaterih gorah: na Kleku pri Ogulinu, na Veliki Kopi na Pohorju, na Slivnici nad Cerkniškim jezerom, na Čarovniškem kogle med Trušnjami, Djekšami in Slovenjim Šmihelom in

Haloški koč na kolesih

Foto Mirko Šoštarič

tu pa najbrž še marsikje. Izredna silhueta Rogaške gore je razločno vidna daleč izza Ptujkega polja in Slovenskih goric, težka je dostopnost. Morda so tudi stražni ognji v nočeh vzbujali grozljivo domišljijo.

To početje rogatcev in coprnih na gori so kmalu ustavili in na vrhu sezidali romarsko cerkev, gotovo že precej pred letom 1741, posvečeno sv. Donatu – zaščitniku pred strelo in neurjem. In prav v cerkev tega zavetišča je strela po ljudskem izročilu kar dvakrat usekala; poškodovano in obnovljeno cerkev je strela temeljito razdejala 6. avgusta 1741, ko je v njej ubilo 59 romarjev iz Vidma pod Ptujem. Kakšno je bilo to neurje, nazorno prikazuje votivna podoba v župnišču na Ptujski gori. Vihar je prelomil cerkveni zvonik, vaške hiše gore in frče po zraku. Simon Povoden omenja, da je bilo v cerkvi na Rogaški gori ob tem neurju zbranih nad 300 ljudi.

Ljudsko izročilo ve povedati, da je cerkev stala prav na vrhu gore. Ker pa zgodovinski viri o tej cerkvi na vrhu gore nič ne povedo, so zgodovinarji razsodili, da je na vrhu nikoli ni bilo, češ da je prostor premajhen. Ostanke ruševin, ki so do l. 1934 bili na vrhu vidni, so eni pripisovali zavetišču stražarjev v turških časih, nemško prenapeti zanesenjaki pa templju keltske boginje Herthe (Rosegger fantazira celo o sveišču germanskega boga grmenja Donarja), tretji pa so trdili, da je bil na vrhu rimski Mitrej. Ko so leta 1934 na vrhu razkopavali ruševine, so pod meter debelo plastjo kamenja, opeke ter ožganih ostankov tramovja in ometa našli tlak iz plošč peščenjaka (morda kdo ve, ali so ti kamni še ohranjeni v župnišču v Rogatcu?) portatile (s sepulcrumom in cinasto posodo), baje celo kosti, relikvije – žal pa nihče ni poskrbel, da bi te sledove znanstvenik raziskal in ugotovil izvor ruševin.

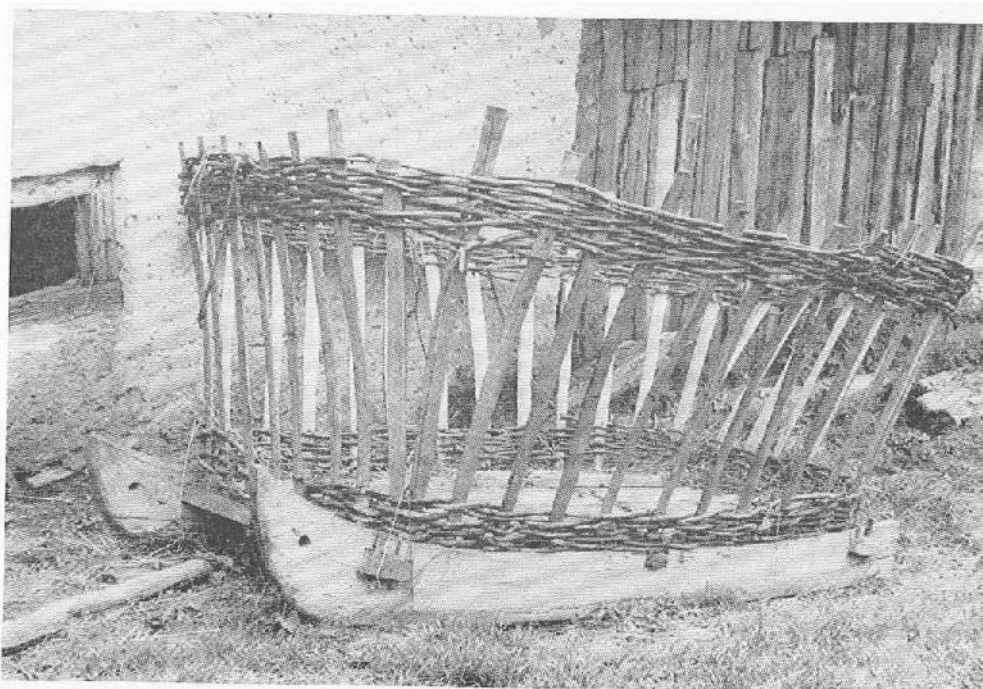
Spominska plošča Aurelija Justinijana, ki je obnovil Mitrej in ki bi naj izvirala iz rogaške okolice (CIL III – 4039; nekateri trdijo celo, da je z vrha same gore), pa je bila najdena v Ptuj pri dominikanskem samostanu, kot poroča v II. ptujskem zborniku I. Mikl-Curkova. S. Pahič omenja, da mitreji niso bili na vrhovih, kvečjemu na pobočjih in votlinah. Torej so vse trditve o kakem templju na gori brez podlage, ugotovitev, od kdaj je izvirala ruševina na vrhu, pa so graditelji križa leta 1934 onemogočili.

Kako je tu živelo ljudstvo v 18. stoletju, si kar težko predstavljamo: trdo delo v vinogradih, na njivah in v gozdu, tlaka in vojna služba. Seveda so se mnogi temu izognili in raje pobegnili v gozdove, gore in votline, se skrivali pred biriči, tihotapili sol, vino ali tobak, se včasih spopadli z biriči, jih skupili ali katerega napravili »mrzlega«, da je bil cerkveni shod za »lepo nedeljo« res »lep«. Včasih je kateri tihotapec odslužil kazen na galeji ali v kazematah, potem pa je v zahvalo za srečno vrnitev iz ječe izpolnil zaobljubo in v cerkvi sv. Lenarta obesil na zid verige in okove ter otrokom na vasi pripovedoval burne doživljaje in krvave grozote. Na stara leta je v brezobih ustih zvečil tobak in otožno zrl za prešerno mladino, ki je ob praznikih romala na gore, kjer je bila harmonika in pijača, in pesem in ples – in svet se je vrtel naprej, prav tako kot danes, ko mladina rine za popevkarji. Že nekoč je podganar iz Hamelna s čarobno piščaljo sviral omamno melodijo in vse mestne podgane so slepo drle za njim v pogubo – kako se zgodovina ponavlja in vedno se hvalimo: »Da, da, ko smo bili še mladi – takrat je bilo vse lepše...«

Je morda res bilo takrat lepše, ko se je nadvojvoda Janez z veliko družbo povzpел na vrh? Prišli so iz jugovzhodne smeri, od Prevale po južnem pobočju, nadvojvoda večino poti jahaje; verjetno po stezi, ki so jo uporabljali kamnoseki za spravilo žrmelj z grebena mimo Zgornjega travnika do Pod sokolom? Bilo je to 6. 7. 1810. Sestopili so po gozdu do travnika na zahodni strani, kjer je še danes glavna pristopna pot. Nadvojvoda Janez je občudoval štajersko pokrajino in ljudi. Medtem ko je on bil vznemirjen nad razgledom, so zlahtni člani družbe sedeli ob strani ter jedli in pili, za razgled pa se niso menili, tako piše nadvojvoda v dnevniku, samo Jurič se ni mogel nagledati.

Nadvojvoda Janez omenja ostanke kapele, verjetno cerkvene apside leta 1810 in R. G. Puff leta 1840 enako – torej je obstoj cerkve na vrhu z najstarejšimi zapisoma in najdbami dokazan.

Tem prvim izletnikom so najprej sledili botaniki in opisali floro na gori: G. Mall

Koš na saneh — za poletl in pozimi

Foto Mirko Šaštarič

Haloška cimprana koča, s slamo krita, dimnik je lončen: »Njihove kože rasto nazaj med zelenje.« V ozadju Resenik

Foto Mirko Šaštarič

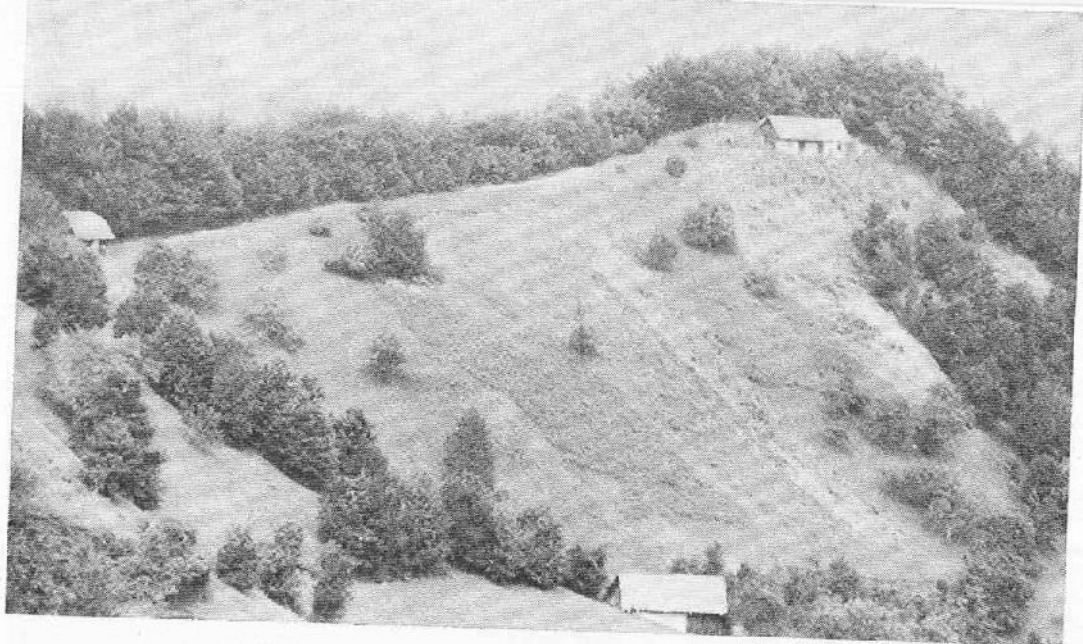
nam s svojega izleta leta 1836 poroča, da so dekleta iz Haloz ob nedeljah prihajala na vrh gore prepevat ljudske pesmi in tudi sam je slišal, kako se je v gozdu počasi izgubljal odmev otožne slovenske ljudske pesmi v molu, ki so jo prepevala vračajoča se dekleta. Sploh so vsi potopisci v dobi romantike zelo čislali in hvalili slovensko ljudsko petje, tudi nadvojvoda Janez in Puff jo večkrat omenjata. Leta 1838 opisuje E. H. Frölich čudovite razglede in bukove gozdove, floro in ruševine cerkve na gori. S temi obiskovalci je že napočila doba izletništva in E. H. Frölich je leta 1853 na svoje stroške dal nadelati prvo turistično pot (menda na Slovenskem sploh) iz Gorškovega travnika na vrh, ki jo še danes delno uporabljamo; na vrhu je dal postaviti skromno zavetišče za primer neurja. Ob skromni podpori zdraviliških gostov je Frölich leta 1855 podaljšal pot od Gorškovega travnika mimo Ledinška čez Ženčaj do ceste na vrhu strme grape: pot je držala skozi nepopisno lep bukov gozd, v katerem so stala večstoletna drevesa, buke in hrasti. Na vrhu Rogaške gore sta že pred letom 1865 stali dve zavetišči, verjetno samo slamnate strehe na štirih kolih. V pokrajini posebej opazi in omeni orjaške kostanje med vinogradi; od teh kostanjevih veteranov najdemo danes samo še skromne potomce.

V Novicah se je leta 1856 A. Kos-Cestnikov kot prvi med Slovenci javno zahvalil Frölichu za čudovito pot in prav zaradi prijateljstva s Slovenci je tudi Frölich imel nevspešnosti. Tako je doživel podobno usodo kot Frischauf tri desetletja pozneje. Frölich se je zato moral odseliti na Dunaj... V gozdu ob Frölichovi poti vidimo blizu pod grebenom na več metrov visoki pečini vdolbino, v kateri so vzdicali spominsko ploščo Frölichu, ki jo prvi omenja Martínez leta 1878. Ploščo so po prvi vojni obnovili, vendar v letih češke krize demolirali.

Že v opisu o sestopu z gore leta 1810 omenja nadvojvoda Janez strmi travnik, po katerem so se izletniki valili ali dričali navzdol. Frölich omenja leta 1865 nosila za petične turiste, ki se ne bi hoteli sami znojiti, in J. Burghardt opisuje leta 1868, kako so na povratku z gore čez strmi Gorškov travnik zdrčali na svežnju iz vej. To omenja tudi Orožen v opisu izleta na Rogaško goro septembra 1892 in ga najdemo v Planinskem Vestniku leta 1896. Ta opis in pa Cilenškov »S Pluja na Rogaško goro«, objavljen v Ljubljanskem Zvonu 1892, sta prva slovenska planinska opisa te gore. Naj omenim še opis P. Roseggerja o izletu na Rogaško goro leta 1877, čeprav je v njem več fantazije kot resnice: Sanjari o keltskem templju Herthe na vrhu in Rimljanih, o bogu groma in bliska – seveda germanskem Donarju – ki so ga pozneje »pokristjanili« v Donata. Vse mogoče ptice so mu kar frlele okoli glave in navdušen nad lepim razgledom se je tako napil haloškega bikastega vina, da je štajersko deželno himno »od Dachsteina do Savinje bregov« zapel »in slawischer Sprache«. Bil pa je toliko nemško nacionalen, da si ni upal zapisati slowenisch, komaj štirikrat Wende, wendisch v vsem sestavku, tako se je bal, da bi mu za slowenisch morda Donar treščil v domišljavo glavo. In domače ljudstvo? Da, to je pa po Roseggerju skromno, zadovoljno. Ob krumpirju in fižolu ter oblačilih iz hodnega platna prizadevno neguje vinograde ter nataka vino tujim imenitnikom – tako nekako je Rosegger torej 1877 doživel slovensko zemljo.

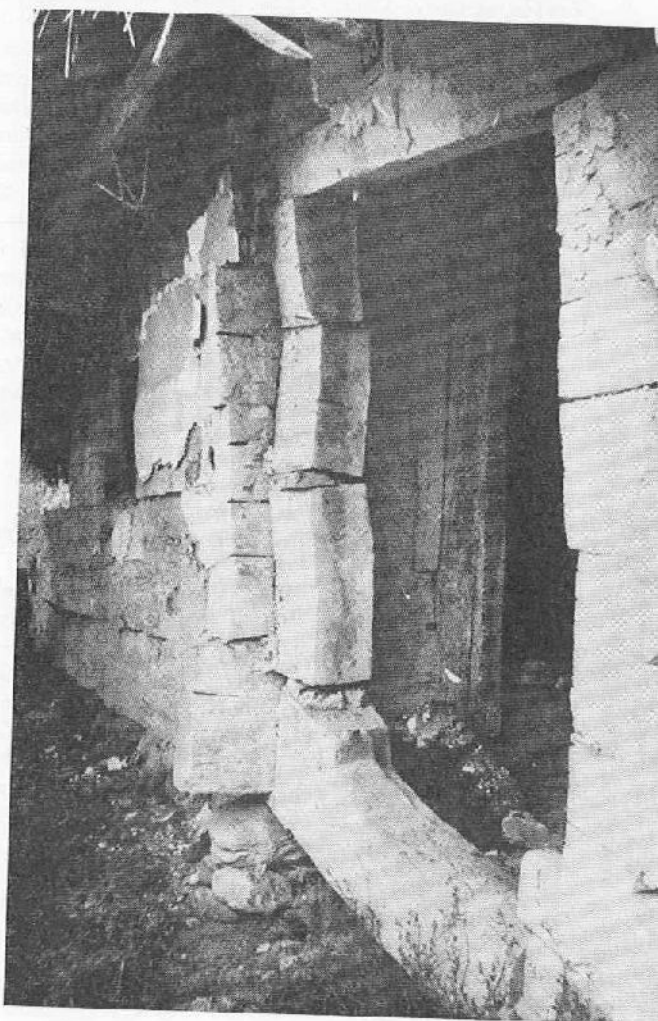
Zato nas tudi prav nič ne preseneča zanimiva ugotovitev škotskega botanika R. C. Alexandra, ki je vtise o svojem potovanju leta 1842 po južni Štajerski objavil v Londonu: ugotavlja, da je slovenski vodnik vreden dveh nemških, da Slovence zatirajo »Beamt« graščin v imenu plemiških gospodov, da pa so prebivalci Spodnje Štajerske mnogo inteligentnejši od severnih Štajercev. Vendar pa imajo Nemci predsodke o svojih južnih sosedi Slovincih in jih obkladajo s pridevki »Sauvolk«, »misstrauisch«, »Spitzbuben«. Kot vidimo iz teh pripomb, ima kompleks »Herrenvolk« globoke korenine in celo popotnik iz daljnega Edinburgha ga je kot gost grajske gospode kaj kmalu opazil.

O značaju Haložanov in revščini nazorno poroča J. Gomilšak v Zori leta 1875: Haložan je reven trpin na lepi rodovitni zemlji, v lastni domačiji hlapec gospodarjev iz Ptuja, Maribora, Gradca, ki prihajajo v jeseni v gosposke zidanice in se mu Haložan spoštljivo klanja. Še v letih 1814 do 1917 je od gladu pomrlo mnogo Haložanov, ki še vedno živijo »iz rok v usta«. So pa bojda Haložani veliki zapravljivci,

Nekoč: En hribček bom kupil In: Dans pa raste grmovje in zelene trave...

Foto Mirko Šoštarič

Leseno haloško kočo stešjeja in z ilovico omečejo. Ima visok prag. Zadnja stena je naslonjena v breg

Foto Mirko Šoštarič

ker vabijo v goste, dokler kaj imajo, ko pa vse pojedjo, gredo beračit: »Haložan si v Ptuj gredé jabolka lupi, nazaj grede pa na stezi lupine pobira«. Haložani imajo zlasti radi ubrano v klenk zvonjenje (trijančenje), v jeseni jim v vinogradih pojo črički in klopotci, ob trgatvi so veseli, radodarni, gostoljubni, plešejo, prepevajo in vriskajo – da, da, nekoč je bilo ...

Žetalanc je pijanc,
če je dobro leto,
če pa ni, se drži
kot prasé pripeto...

Svojstveno je tudi haloško narečje: urno govorijo, vsakih nekaj besed povzdignejo glas, na koncu stavka pa besede zatezajo, tako ga opisuje Gomilšak. Značilne revne haloške koče danes le še poredko vidimo: iz debel surovo stesane stene so bile ometane z ilovico, podzidane z laporjem, strehe so na čop in krite s slamo, s širokim kapom za sušenje koruze in zavetje pred dežjem in sončno pripeko, na strehi čepijo vitki leseni dimniki, štirikotna vrata imajo prag visok skoraj do kolen, vrata so sestavljena in spahnjena z lesenimi zatiči namesto z žebli in v črni kuhinji so bila odprta ognjišča, marsikje prislonsjena kar ob lapomat breg, ker niso rabili zadnje stene zaradi strmine za bajto. Tu se je čas ustavil, rekel bi skoraj že v ilirski dobi.

Nič presenetljivo ni dejstvo, če je prav v Halozah od 16. do 19. stoletja bilo stalno žarišče nemirov: kmečki upori, poboji in ropanja, tihotapljenje in romanja – v tem je ljudstvo iskalo izhod iz revščine. Upor proti tiranstvu graščaka Tahija v Štatenbergu je najbolj znan. Leta 1635 so se Haložani spet pridružili slovenskemu kmečkemu uporu. L. 1636 so se upirali Žetalanci, 1658 so Stoprčani ubili ptujskega gvardijana. Tudi prej in pozneje so se upirali ptujskim minoritom, minoriti pa so bili pogosto v srditem sporu z božjimi brati dominikanci ter so jim grozili, da jih bodo premlatili, »da bo rdeča župa tekla dol po vinogradu«. Dominikanci so svojim podložnikom celo prepovedali govoriti s podložniki minoritov. Ker podložniki niso ubogali, so bratje v Gospodu vrgli štiri v zapor, kjer je eden umrl, drugi trije pa so smrtno zboleli. Še konec 19. stoletja so bili v Ptuj sojeni razbojniki-hajduki, ki so se skrivali v Beoškaku in drugih haloških gozdovih, med zadnjo vojno pa je prav čez Rogaško goro in Macelj držala tobakarska tihotapska pot.

Zanimiva je Rogaška gora še posebno za botanike, saj so prav na njej odkrili nekatere posebne redke vrste rastlin in celo edina rastišča na Slovenskem. Že pred letom 1840 so na vrhu odkrili Wulfenow netresk, ki so ga potem več kot 100 let zaman iskali, našel ga je ponovno šele pred kratkim V. Strgar, vendar na drugem koncu grebena.

Še nedavno je na gori gnezdil sokol selec, dokler mu ni kuna izpraznila gnezda. Vedno več je gamsovih stez čez greben, v zadnjih letih so se kar udomačili na gori, divje svinje pa so že od nekdaj imele skrivališče na Maclju, Reseniku in Ženčaju ter na gori.

Še in še bi lahko pripovedoval o naravi, krajini, ljudeh in sedanosti, o gradnjah planinskih koč (ruševine pod vrhom že zarašča grmovje) in o znamenju na vrhu gore, o usodah ljudi in njih življenju, pa ne bi vsega izčrpal. Tako se mi zazdi ob koncu vsakega pogovora s Polajžerjem, da bi moral vedno znova začeti pomenek, ko sedem na klop pod stoletno lipo na vetrovnem in razglednem ronku pred domačijo. Prav od tod je najlepši pogled čez slamnato streho hleva in skednja v strmo gozdnato in pečevno pobočje, pa proti Kuni gori, Rudnici in Bohorju. Na zahodnem obzorju se razširja bleščeči dim tovarn v Štorah in Celju, na jugu pa se valijo težke ponevihtne nizke megle čez grebene; neurje, ki je še pred kratkim divjalo čez strehe in vrhove dreves, se z grmenjem oddaljuje čez Haloze proti Ptuj. Na mizi pred menoj je krajec domačega kruha, zelenka domačega jabolčnika in kozarec z zlatorumeno pijačo – simbol prijazne domačnosti in nevsiljive gostoljubnosti na Gorškovi kmetiji. Tu na senu ponoči dolgo nisem zaspal. Prisuškoval sem šelestenju gozdnega drevja in drugim šumom podgorske noči. Kar prekmalu me je zbudil ščebet ptic nad streho in bleščeče sončno jutro.

Kako prijetno je vračati se v deželo spominov, kako mikavno je vedno na novo odkrivati nekaj, kar je jesensko listje v desetletjih prekrilo tako, kot so pozabljene steze okoli gore. Kako skrivnostno in polno presenečenj je na vrhu gore prežati skozi valoveče megle in oblake, zdaj-zdaj se za nekaj hipov prikaže pogledu pohlevna koča, ob njej kostanj, pa spet človek na cesti, pastir na paši, orač na njivi ali v dalji kak vrh s cerkvico. In spet megle silijo nanj in za nekaj časa zastro pogled. Dežela negibna ždi pod goro, zdajci spet oživi, izginja, se znova poraja, hiti v pozabo ali znova nastaja.

Graški pesnik A. Hergouth je našel svoj tuscolum na Sladki gori, ki ji je posvetil celo pesniško zbirko – gori, ljudem, krajini in življenju v njej:

Gori: Ozka je pot,
h kočam revnih.
Mnogo plevela iz ilovice poganja,
mnogo trnja se plazi...
Štrma je pot,
h kočam revnih...
Široko in bujno
plezajo v hrib vrtovi bogatih.
Tiščijo revščino
v gozd,
nazaj h koreninam in kamnom.
Kjer srne setve pópasejo,
kjer lisice in jastrebi
na kokoši preže,
prebivajo revni.
Njihove kože
rastó nazaj med zelenje.

In haloški hiši: Napósodo od zemlje –
zbita ilovica.
Štiri okna v starodavnem protju.
Štiri stene.
Čakajoča vrata. –
V vetru,
v šumenju zelenih zastav.

in omamljivi naravi: Tako je pel deževni kos –
in zrak,
je bil temàn in gost od petja
tako je blizu pel
in zmeraj globlje svoj vabeči klic
ta temni sladki stari glas, –
ki je že dečka čudno žalostil,
ta glas, poln davnih sanj
in spraševanja.
Tako je pel –
pel danes,
včeraj,
pel že leta in leta –
tako temná, sladká ta glas
dolge samotnosti...

in sklene: Pusti to dediščino vetru brez grenkobe...
 Leteti
 se tvoj oreh pač ne bo naučil.
 Pognal je pregloboko.
 Tja, koder pijejo njegove korenine,
 ne seže veter.
 Med braniki, tršimi iz leta v leto,
 je zrasla kal.
 Njegova skorja, hrapava od brazgotin. –
 Zdaj je steber,
 je deblo.
 Njegove veje nosijo nebo...
 Ko z mladim soncem
 vrnejo se ptice in cvetovi,
 bo v tvojem vrhu čakalo zelenje...

Iz Hergouthovih pesmi diha skrivnostno razpoloženje narave in umirajoče krajine, ki vabi.

In tako se vračam že vrsto let vedno znova, po opuščenih, z listjem posutih poteh, k pozabljenim ljudem, na Rogaško goro.

ŠPIK

STANE BELAK

rup motoriziranih smučarjev počasi zamira v hladu zimskega gozda, ko tovoriva svoji krošnji, polni opreme, proti Špiku. Upanje, da bodo vsaj snežne razmere na pristopu in pod steno slabe, gre po vodi. Gora nas postavlja pred golo dejstvo – zdaj ali nikoli. Prav veliko čakanje si takale Trnjulčica pač ne bo dovolila. Kot v posmeh kipi v nebo skoro kopna gornja polovica Špikove severne stene, ki se pri mnogih opazovanjih zadnjih zim ni kazala drugače kot bel sladkorni stožec. To je zdaj delo orkanskega severnega vetra, ki je zadnje dni pometal po zgornjih pobočjih gore. Tri ure, kolikor rabiva, da pritovoriva vsak svoj kup opreme Pod srce, je ravno dovolj, da dojamemo vso težo dejstev. Razmere so nas prehitele in danes, ko bi moralo iti zares, greva šele na ogled.

Marjan, ki je pravkar slekel vojaško suknjo, nekoliko mirneje sprejme zame dokaj razburljivo stvarnost. Morda pa računa s čudežem, da bo vreme držalo še dalj časa. Tak poklan gore bi bil le izjemen. In zgodila se je izjema. Teden za tem smo kot veliki srečni otroci stali na vrhu stene svojih želja.

Zgodnje dopoldne je, midva pa sva že izpolnila današnji plan. Del opreme za vzpon je varno spravljen v nedograjenem bivaku Pod srcem. Vreme kar vabi k dejanjem. Kdo bi se mogel upirati skušnjavi?

Trdo spihan sneg poskrbi, da se počutiva kot na krilih. Nameniva se čez Špikov greben na Ponce. Dopoldansko sonce zlato ožarja grebena Riglice in Rušice, tu doli Pod srcem pa vlada globok mir in ostra zima. Pod Špikovo steno zijava v zaplaze zene žlebove in zaledenela zajede. Iščeva prehode. Nemir se naseli v dušo. Kaj če nama stena umakne ponujeno roko? Do srede se mora odločiti, danes pa tako ne moreva nič več ukreniti. Zapodiva se po visokem plaznem stožcu. Kmalu naju požre ozka zev, ki ob mečavah bruha plazove v veliko krnico. Poleti neprehodna grapa

naju pričaka le z nekajmetrskim ledenim skokom. Nad njim je zopet nebeška lestev, ki vodi k sončnim grebenom. Dereze grabijo kot kost trdi sren. Nekaj po poldnevu sva že v škrbini med Veliko in Malo Ponco. Globoko navzdol po pobočjih Ponc in Lipnice se razliva zlat slap sončne luči, medtem ko se severne stene kopljejo v modrikastem hladu zime. Nemir naju priganja dalje. Zvečer bo še bojni posvet, kajti Mitja, ki je tudi kandidat za zimski Špik, se ta čas s smučni podi po Črnem vrhu in niti ne sluti možnosti, ki nam jih ponuja gora.

Skočiva na vrh Male Ponce, nato pa bi rada zlezla po grebenu na Veliko. Toda s seboj imava le tanko Prusikovo vrvico, ki pa nama kljub temu v prvem raztežaju daje nekaj moralne opore. Potem lezeva po strmih vesinah, ki jih je načelo toplo popoldansko sonce. Najino početje ni ravno v skladu z gorniški pravili o varovanju, vendar je sla po višinah močnejša. Tik pod vrlom nama pripravi stena daljšo zamudo, ko plezava po rdečem naklanem skalovju in se skrajno previdno tihotapiva prek delikatne prečke. Zato pa potem na vrhu uživava razgled, ki nama poplača tvegani vzpon. Srce naju žene še naprej proti Oltarju, vsak hip daljše sence po dolinah pa velevajo nagel umik. Zimski dan bo ugasnil tako naglo, da bova komaj utegnila sestopiti v Krnico.

Potem iščeva pripraven kamin, ki bi naju pripeljal na snežene poljane Velike Dnine. Šele pri tretjem poizkusu nama je sreča naklonjena, da zlezeva navzdol na položnejše pobočje. Greben nad nama dobiva barvo rdečega zlata. Sonce zahaja za nazobčano obzorje in škrlatna večerna zarja obeta lepo vreme. Toliko je še dneva, da preizkušam kratke smuči, ki sem jih ves dan tavoril s seboj, in se po strmem žlebu odpeljem v Veliko Dnino. Koristna in uporabna iznajdba za sestope po sicer strmih pomladnih grapah.

Ugasnil je že poslednji žarek sonca na grebenu, ko kolovrativa navzdol. Globoko zaplazena Gruntovnica naju sprejme že v trdi temi. Pozno zvečer zopet zreva iz Martuljka proti temni piramidi, ki se poganja nad gozdovi proti mrzlim zvezdam. Jutri bo veliki posvet pred končno odločitvijo.

Mrzlično ponedeljkovo jutro v službi. Prvi telefon velja vremenarjem, ki zagotavljajo neizpremenjeno vremensko situacijo. Novica deluje kot vžigalna vrvica. Sedaj je le vprašanje časa, kako bomo vse organizirali. Med tehtanjem raznih možnosti me zmoti Boro. Enostavno najavi odhod kar za ta večer. Z Denom sta trenutno »svobodna umetnika«. Našo trojica pa vežejo službene dolžnosti. Vsekakor lahko vstopimo najkasneje v sredo. Tako si lahko Špikova severna stena obeta nenavadno razgibane zimske dni.

Popoldne je pri Macu miting. Boro in Den sta na tem, da odpotujeta, sam pa, da utrgam verigo službenih obveznosti, ki me še priklepajo v mestni vrvež. Končni načrt: Boro in Den bosta jutri zarana vstopila v direktno, naša trojka pa dan kasneje v Krušičevo. »Tri srala!« še vzkliknem, ko odhajam, in ne čakam na odgovor, saj vem, da ga bom poslušal nekaj dni v ledenih strminah severne stene.

Končno je doma vse urejeno. S kredenco na hrbtu kolovratim v gluhi noči po strmem gozdu Pod srce. Začenja se velika prigoda. »Smo pozabili kaj bistvenega? Kaj če...« Mogočna ledena stena čaka na naš obisk. To bo prvi resni poizkus slovenskih alpinistov.

»Tri srala!« zakličem v mrzlo gorsko noč. Klicu naše družine niti odmev ne odgovori. Po srebrno lesketajočih gozdnih tleh riše mesečina fantastične podobe. Nekje na Jasenih se oglašča čuk, ki edini molí globoki mir gorske noči. Stopinje prijateljev, ki so ta čas že na mestu, vodijo vztrajno navzgor. Tudi sam se ženem kvišku in radovednost me kar razganja. Boro in Den sta že ves dan ujeta v 900 m visoki zid Špikove stene. Plezata direktno. Kako nas bo sprejela jutri Krušičeva? Sloves Špikove stene v svetu se kosa s triglavsko. Zaman so se pred vojno vanjo zaganjali tujci. Tudi Špik je ostal slovenski. Slavni časi skalašev pred drugo vojno!

Pred leti so bili v skalaški smeri pozimi uspešni Nemci. Mrzel poliv za naš zimski alpinizem! Naše namere bodo tako poravnale marsikaj.

Gora molči. Srebrna mesečina izza Ponc razlije čarobno luč tudi preko severne stene.

Tam, v temnih žlebovih nekje na polovici stene zatrepeta drobna lučka. Den in Boro sta ta dan dosegla rekordno višino.

Bojni klic naše družine priplava kot z onega sveta. V odmev odgovorim z glasom, ki ga duši 25 kilogramski nahrbtnik. Dokaj opreme pa nas čaka že v nedograjenem bivaku Pod srcem. Morali bomo krepko skrajšati naše zaloge. Upam, da bo na koncu prigode na vrhu Špika pet src.

V nedograjeni koči je živahno. Mitja in Marjan si dajeta opravka okoli velikega kupa plezalne opreme. Vzdušje je kot pred bitko, vendar tudi dobre volje ne manjka.

Pozna noč je, ko zlezemo v puh spalnih vreč in vestonov. Drobna kresnica v steni pa izdaja izpostavljeno nočišče obeh prijateljev.

V mrzli svetlobi jutra 11. februarja rinemo kot otovorjene prikazni proti steni. Obeta se prekrasen dan. Pa bo vreme držalo tudi, ko bomo v steni in ne bo vrnitve?

Krnica pod Špikovo steno diha modrikast hlad. Nenavezani plezamo po strmi plazovini vstopnih žlebov. Snežne razmere so odlične. Kot sonce, ki leze vse višje na nebo, tudi mi naglo grizemo metre. Vrhovi Karavank žare v zimskem soncu, in hišice v Dolini so kot igračke. Tada kmalu moramo na vrh. Poslej se kot gosienica pomikamo kvišku. Nekaj zaledenelih skokov, ki so poleti gotovo nepreplezljivi, nas skuša zadržati. Zdelamo jih kar na juriš. Spodnji del stene je globoko zasnežen, zgornji pa domala kopen. Veliki previs v Orlovi glavi nam je vedno bliže. Boro in Den v direktni se borita s težavami. Smo ravno v vpadnici in ledeni drobir se z zvenečim šelestom steka v naš globoki žleb. Naše klice vračajo stene Rigljice in Rušice z mnogimi odmevi.

Okoli poldneva zlezemo v veliki žleb pod Orlovo glavo. Kar prekipevamo od veselja. Pa ne za dolgo. Tu se stena požene v nebo kot kiklopsko obzidje. Še pogled zdrzne na tem drsališču. Vse je zaledenelo. Sneg in led se držita celo v previsih. Za borih 50 višinskih metrov porabim 6 ur. To je špik. Dobesedno odkopati moram ves raztezaj, ki ga tvori nekakšna zajeda. Sneg in voda nešteti plazov sta zalila razčlemba in sedaj visi v steni več kot meter debela plast, pod katero so oprimki. Na levi v previsu visi čudovit snežni balkon, ki pa na srečo miruje. Po neskončnih metrih brez varovanja zarijem kot krt v trdo zmrznjeni sneg. Klin, do katerega se dokopljem po ne vem kakšni sreči, sprejem kot najlepše darilo tega dne. Nadaljnjih 20 metrov preživljam kot knap, za varovanje pa sta dva bedna klinčka. Končno je mrzla gmota odstranjena. Še preden premagava z Marjanom zaporo, ki brani vstop do velike zajede, se spusti noč. Vrvi ostanejo pripete v steni, midva pa se spuščava v temo. Pod velikim previsom v grapi je medtem Mitja pripravil udoben bivač. Nama se zdi pravi komfort, ki ga je treba izkoristiti. Začenja se naša prva noč v steni. Pripravljamo se za prenočevanje, obenem pa lajšamo nahrbtnike prevelike teže, v upanju, da bo jutri razmerje med kilogrami nahrbtnika in telesa nekoliko mikavnejše.

Med pridušeno brenenje kuhalnika se vpletajo pogovori. Zopet tipa mesečina po stolpih in grapah severne stene. Naša trojica ždi v temačni grapi tik pod Orlovo glavo.

Visoko nad nami pleše kresnica čelne svetilke. Klice požira noč. Boro in Den še vedno plezata v mesečini proti vrhu. To pa je tudi edina možnost, saj ni tam zgoraj prostora niti za stojišča. Škoda, da nista pajka. Nočila bi lahko kar v vrveh.

Spanec se obotavlja. Glasovi nad nami vse bolj pojemajo. Drobna lučka poplesuje vse višje. Naposled ugasne. Ko se ura nagne čez polnoč, priplava z višin zategel klic. Prijatelja sta izplezala. Dvoje src je že na vrhu.

Naslednji dan se pričinja za nas kot v telovadnici. 50 metrov pritrjenih vrvi poskrbi, da se ogrejemo za neznani svet, ki nas čaka nad zadnjim včerajšnjim klinom. 50 metrov! Nekaj sekund v avtomobilu ali pol dneva boja z gravitacijo. Treba si je priboriti vsak centimeter. Danes je na čelu Marjan.

Vrvi teko in povelja odmevajo po robih. Zaledenel in zasnežen kamin nam jemlje dragocene ure. Le majhna varianta in kazen je nekaj izgubljenih ur. Razmere v tem delu stene nam pač niso naklonjene. Popoldne dosežemo višino Orlove glave. Tu je zadnja možnost za umik. V globokem pršiču in hudi strmini se plazimo okoli roba

Prečnica v spodnjem delu stene (iz diapozitiva)

Foto Stane Belak

Skalaškega stebra v dno velike zajede, ki pomeni ključ vzpona. Tu bomo v trdi sneg izravnali polico, naš drugi bivač.

Ob petih popoldne sporočajo iz doline najboljše želje za vzpon in lepe obete vremena. Pogled iz stene beži preko Karavank, ki jih ožarja večerno sonce, tja daleč v koroško ravan. Dan je minil kot sen. Uspeh pa ni zavidanja vreden. Le 6 raztežajev ali borih 240 metrov. Kljub vsemu pa je za nami že polovica stene. Vendar nas najtežje še le čaka.

Medtem ko se Mitja ubada s trdo zbitim snegom, ko pripravlja bivač, plezava z Marjanom po zajedi. Nadelala bova zajedo s fiksnimi vrvmi, ki nam bodo zjutraj olajšale vzpon. Vetrovi so očistili steno snega tako, da je ostal na razčlembah le kot kost trdi srenec zgodnje zime.

Leva stena zajede je gladka kot steklo. Navpične plati padajo navzdol v grapo, kjer smo prvič bivakirali. Brez nahrbtnikov se naglo vzpenjava. Nekaj snežnih balkonov zgrmi v globino, vendar težave komaj presegajo poletne razmere. Postajava optimista. V dveh urah je tako domala vsa zajeda opremljena. Le slab raztežaj nas še loči do pričetka dolge prečnice. Zaradi previsnosti sveta tam zgoraj pa ne moreva videti nadaljevanja. Upamo na najboljše. Zopet se spuščava navzdol, kjer na udobni ploščadi Mitja pridno pripravlja edini obrok hrane tega dne. To noč bomo lahko mirneje spali.

Zakasnele luči motoriziranih smučarjev polze po Dolini. Kuhamo zajtrk, kosilo in večerjo hkrati. Za malenkosti, kot so hrana in pijača, tudi jutri ne bo časa. Udoben bivač nam pričara domače vzdušje.

Okvir jutranji podobi dajejo zasnežena ostenja Ponc in Široke peči. Togo se vživljamo v tretji dan na gori. Vsa mogoča plezalna krama visi pripeta na klinih. Vsi naši gibi so previdni, kajti vsak kos opreme je dragocen.

Za rob v težji raztežaj (iz diapozitiva)

Foto Stane Belak

Plezati pričnemo ob osmih. Vreme je tudi ta dan naklonjeno in razpoloženje je na višini. Do konca vrvi splezamo kar na juriš. Tu smo ravno prav razigrani, tako da tudi previsni del, ki nas loči od prečnic, ne predstavlja prehudih težav. Toda zgoraj me pričaka neljubo spoznanje. Strme plošče, v katerih sva jeseni z Mitjem pustila nekaj klinov, nas pričakajo kot popolnoma neznan svet. Vse je pokopano pod debelo ledeno plastjo. Pol raztežaja mi nekako uspe pregoljufati, potem pa se ustavi. Poleti strme plati so danes spremenjene v strme zaledenele vesine, ki vodijo daleč v levo. Tam nas pričakuje lažji svet severovzhodnega raza. Toda do tja je še tako daleč. Razrijem lep del plati, a ne uspem najti najmanjše možnosti za varovalni klin. Zatem kot balerina natikam dereze. Ko je srečno tudi to opravljeno, postanem samozavestnejši. Naglo potegnem še preostali del vrvi do previsov, ki zgoraj omejujejo izpostavljene prečnice. Dva votlodoneča klina za enako glasbeno nedojemljivo lusko in naša »gosenica« se premakne za naslednjih 40 metrov. Nadaljnji korak je dolga prečnica navzdol, preko dveh pragov. Prvih 20 metrov moram brez klina. To bo zlasti trd oreh za Marjana, ki je zadnji in ne bo imel pri tveganem početju nobenega varovanja od zgoraj. Drugi del raztežaja je nekoliko ugodnejši in mi omogoči, da zabijem nekaj dobrih klinov. Končno se izteče vrv in oddahnem si na stojišču na koncu prečnic. Medtem pa je poteklo kar nekaj ur in Mitja ima zopet zvezo z dolino kar sredi prečnice. Čas teče kot voda. Dan se nagiba v pozno popoldne. Prijatelji javljajo iz doline, da se kani vreme poslabšati. Slaba novica! Od tu je edini povratek proti vrhu. Hiti počasi! Toda nam se nenadoma resno mudi. Zopet plezamo navzgor proti vrhu. Izteka se tretji dan.

Zadnji kočljivi raztežaj prinese zaplet. Kljub zmrzali je teren zelo krušljiv. Že se veselim lažjega sveta, nekaj metrov nad sabo. Ko tipam za oprimki, začutim pod prsti večji kamen, ki leze iz ležišča. Mitja je ravno v vpadnici, med nama pa ni ta

čas nobenega klina. Kamen bom skušal suniti čim dalje od sebe, zato posvarim prijatelja pod sabo. Slede trenutki, ko se mi zdi, da bo v trenutku končana naša toliko obetajoča plezarija. Kamen poleti, prestreže ga nagnjena plošča in hip na to zadoni votel udarec. Mitja je prestregel skalo s prsmi. Grabim za trdnimi oprimki in čakam trenutke, dolge kot večnost. Ali nam sreča obrača hrbet? Šele čez čas hropenje pod mano utihne in olajšano zaslišim razumljive glasove. Odvali se mi kamen od srca. Na srečo ne zadene nikogar, kajti bil je večji od prvega.

Grožnja z vremenom in pravkar preživeti hudi trenutki narekujejo vso previdnost. Noč ne čaka. Prva noč brez zvezd in mesečine. Napredujemo s čelnimi svetilkami. Vse več je snega. Podnevi bi bili takorekoč »zunaj«, sedaj pa zaradi velike nevarnosti zapadnega kamenja plezamo s podvojeno previdnostjo. Tudi orientacija je težka. Čelne svetilke le še brle. Po ostro spihanem razu nekako prilezemo v višino rame. Pozna noč je že, ko nas dolga prečnica privede na toliko pričakovano mesto za bivač. Nemudoma se lotimo prostora za zadnjo noč na gori. Veter nosi oblake tik nad vrhovi. V globini kot iz drugega sveta mrzlo blešče luči v Dolini. Ta noč je najhladnejša, vemo pa, da je zadnja.

Vreme prizanaša. S prvim svitom smo na nogah. Težave so za nami. Ko plezamo zadnje raztežaje proti vrhu, nas obsije sonce. Kot martinčki se nastavljamo blagodejnim žarkom. Špik nas počasi izpušča. Uresničuje se velika želja. Pet src na vrhu špika. Vse naokrog valovi morje zasneženih špikov, pod nami pa leži v jutranji senci velika stena.

Prvo plezanje Krušičeve smeri v severni steni Špika smo opravili med 11. in 13. februarjem 1971 Stane Belak, Marjan Manfreda, AO Ljubljana-matica in Mitja Košir, AO Jesenice. Čas čistega plezanja 32 ur, 3 bivaki. Smer je ocenjena s V–VI.

V KRMO IN VODNIKOVO

CIRIL PRAČEK

Pomlad je s silnim zamahom sredi maja »udarila« v gore. To leto je bilo vse do 1. maja hladno in sneženo, zdelo se je, da ne bo nikoli konca zime, nikoli spomladi. Potem je iznenada završalo v krošnjah dreves, in tisti suhi, topli zrak je preplaval alpski svet pod Triglavom. V dveh dneh je vse zelenelo od doline do vrha Mežaklje. Kot bi se iz tal utrgala nevidna sila.

To pot nisva pešačila tiste dolge kilometre skozi Krmo, usedla sva se v avto in lepo počasi uživala sedé to čudovito alpsko dolino. Od Biščka naprej naju je pozdravilo na levi strani zlatorumeno polje cvetic. V Zgornji Radovni podlessek v mnogih barvnih odtenkih. Encijan se še ni bohotil v mladem zelenju. Tako sva se uživaše vdajala Krmi.

Pri Kovinarski koči sva naletela na vojsko, ki je imela vročo vajo z minometalci. Nihče naju ni ustavil, zato sva kar mirno »vintala« dalje. Na koncu Zasipske planine naju je pričel sukati prvi sneg. Nekajkrat je VW kakor pravi tank prebijal maso snega, potem se je utrudil, in usmeril sem ga na rob poti. Tedaj naju je ujel vojak in nama sporočil veselo novico, da morava nazaj, »kajti, saj veste, kak izstrelek lahko zgreši in vam razbije avto«. Imela sva samo četrť ure časa, zato sva pohitela.

Pustila sva avto pri Kovinarski koči in tu izvedela, da greva lahko takoj naprej, ker so preložili streljanje za pol ure. Čudna so pota vojaške modrosti, toda kaj hočeš, še vedno je boljša cela glava in cel avto... Sicer pa smo se lepo prijazno pomenili, kdor je bil vojak, ta ve, da ima vojska tudi svoje težave.

Z enourno zamudo sva po polžje planila v breg.

Pod Plešo so se grmadili ostanki lavin, ki jih ni moglo niti pravo vroče poletje po prvem maju uničiti. Takoj iznad gozdne meje (iznad 1200 m) je bilo dovolj snega, ki se je držal na vsej progi. Nekam lahko sva hodila, čeprav ni bila pot izgažena, niti zmrznjena, je sneg dobro držal. V daljavi so še vedno odmevali strelj minometalcev in eksplozije, ko sva zavila čez Plešo. Na Polju sem navezal smuči, Maks pa je še kar pešočil. Na Polju naju je tudi dohitela noč. V tem času se ne stemni tako hitro, čisto počasi, skoraj uro dolgo je trajalo, da sva bila v popolni temi.

Na smučeh je šlo bolje, tudi Maks je navezal smuči na noge in počasi sva delala okljuke proti sedlu. Nataknila sva si čelne svetilke, le bolj zato, ker sva jih imela, kajti na smučeh se razmeroma dosti lažje hodi zaradi ravnovesja kakor peš. Na snegu ni nikoli popolnoma tema, nekaj malega svetlobe vedno odseva na snegu.

Zadnji del strmine proti Boh. Vratcem je zelo strm in dolg. Je pač zadnji kos vzpona in vsak zadnji del poti je vedno nekako odveč. Smuči sva dala na ramo in zagazila v strmino. V taki strmini gre lepše peš, pri okljukah se s smučmi težko obračáš. Na sedlu nama je udaril močan veter v obraz, pod sedlom na oni strani je bilo zopet mirno.

Ali bo Vodnikova odprta, ali ne? Samo govorili so, da je odprta, in na govorice sva tvegala pot proti Vodnikovi, sicer bi bila šla proti Pastirski bajti. Imela sva s seboj tudi spalne vreče. Če bi bila Vodnikova zaprta, bi šla na Velo polje v katerikoli planšarski stan. Ni bilo treba, koča je bila odprta in Angela je bila zelo vesela družbe.

Čudovita ženska, sicer radovedna kot vse Evine hčere, toda prava mati vsem hribovcem. Takoj se je vnel pogovor, kam gresta, kje sta hodila, ali še kdo pride, zakaj streljajo itd. Dobro, da sva bila dva, da sva se zvrstila v odgovorih.

Pripovedovala nama je, kako jo je prinesel helikopter prav do koč. Pokojni Furlan ji je bil obljubil, da jo bo za prvi maj prinesel helikopter prav do Vodnikove, za vajo. In držal je besedo.

»Ko se je spuščal pri Stari Fužini, je pritekla vsa vas skupaj. Spraševali so me vaščani, če me je kaj strah, če si bom upala v to čudno motovilo. Seveda me je bilo strah, toda pokazala ga nisem, in tudi priznala nisem niti sebi, da me je strah. Tako mirno in prijetno smo leteli, da nisem mogla verjeti. Še bi šla, toda ne več iz srede vasi. Tista radovednost mi je težka, odveč, neprijetna. Nisem vajena tega.«

Če je kdo zaslужil, da ga s helikopterjem ponesejo na goro, potem je ona prva in edina. Čudovito je urejena njena koč in če je v koči namesto 50 ljudi, kolikor jih približno lahko sprejme, tudi 150, za vse najde Angela prostor, z vsemi je enako prijazna in vse odlično in poceni postreže. Pri njej je velika škodela čaja cenejša, kakor npr. v Krmi mala škodelica. Ne zna odirati in z alpinisti je vedno v najboljših odnosih. Spomladi in jeseni mesece in mesece ne vidi človeka in vendar vztraja v koči. Takih oskrbnikov nam manjka in ni čudno, če ima Angela že visoka odlikovanja za svoje človekoljubno delo v gorah.

Dolgo smo klepetali, tudi »obirali« svoje bližnje in daljne znance. Angela vse pozna, ima izreden spomin. Kdor je bil enkrat v koči, ji ne izgine iz spomina.

Pozno sva šla spat in vstala ob petih. To ni več tako zgodaj, še posebno za lepo vreme ne. Zoril je najlepši dan. Po letni poti sva odrinila proti Kredarici. Sem in tja je bila steza že kopna, v glavnem pa le še pod snegom. S Konjskega sedla sva občudovala lepo zasneženo Velsko dolino v smeri proti Hribaricam. Ta del je bil od vsega okolja najlepše zasnežen. Leži nekoliko od sonca, v glavnem ga osvetli le jutranje sonce.

Ta lepi smuk bo igral nekoč še važno vlogo.

Nad Konjskim sedlom sem se povzpел še proti Oklu, odkoder je lep razgled po vsej Zgornji Krmi. Tudi tu bodo nekoč stali hoteli, žičnice, in vse drugo. Glede na to, da Slovenci v svojem podstrešju nismo ravno preveč na višku, bo verjetno trajalo še nekaj tisočletij, preden se bomo zbudili. Lepe zime je najmanj 6 mesecev in tudi več, tudi lepih vrhov ne manjka. Nekoč bodo ceste povezovale dolino s Komno, Sedmerimi jezeri, Velsko dolino, Krmo. Tu gori bodo letoviška naselja kakor v Švici, Italiji, Avstriji in Franciji. Tu bodo zabavišča in šole, kopališča in smuka, kakor dru-

god po svetu. Morda je to še daleč, morda ni več daleč, vse zavisi od tega, kdaj nam bo nekdo vrgel kamen v glavo, da bo pretresel slamo.

Sicer te lepote, ki spi neodkrita tisočletja v tem gorskem svetu, kamor v pravi zimi januarja in februarja le zelo redko zaide človek, potem ne bo več v tisti meri kakor sedaj. Nekateri predeli bodo močno obljudeni. Mnogo vrhov bo še vedno samevalo v pravljčni zimski preobleki. Redki pogumni možje bodo preudarno prodirali v samoto.

S Konjskega sedla greš lahko na Planiko, na Kredarico, na Staničevo kočo, v Velsko dolino ali v Krmo. Povsod je več ali manj plazovit teren. Nama ni bilo nevarno, sneg je bil seseden in pomrznjen od sedla naprej. Počasi sva prečila pod Kalvarijo proti Staničevi koči. S Kredarice naju je opazil meteorolog in se oglasil. Želel si je obiska, toda danes ne bova šla gor. Sneg se je na soncu počasi zmehčal, sonce je pripekalo vse huj, vladala je prava poletna vročina.

Razgled s te višine ponuja veliko. Proti jugu vse bohinjske planine, proti severu Karavanke in Kamniške Alpe. Pakljuka in Jelovica sta kakor dve zeleni preprogi, debeli, mehki, temnozeleni. Vse tako preprosto harmonira, belina snega se ujema s svetlo sivino skal in temnomodrim nebom, vse to se pretaplja v nižino s temnim in svetlim zelenjem.

Zadnji del najinega enournega prečenja poteka v hudi strmini. Zelo nevarno za plaz, čeprav danes ne. Iz navade sva vseeno vzela razdaljo 50 m. Poševno sva se spustila pod Rjavino. Tu sva še malo hodila navzgor, sneg je bil idealen kljub toplemu soncu. V jeseni in pozimi je bilo mnogo dežja, sneg je zato zmrznil in je še sedaj zbit. Pred spustom sva se nekoliko oddahnila. Sediš in božaš naravo z očmi. Ni samo mir, ki ti olajša srce, tudi čistost oblik in barv je nepojmljiva, enkratna. Brez dima in prahu, ki je poleg ropota spremljevalec civilizacije.

Potem je prišel na vrsto spust, težko prisluženi smuk. Veseliš se ga drugače kakor tistega, za katerega nisi nič delal, do katerega te je prinesla žica na vrh. Pri pešhaji že gor grede ogleduješ teren in vijugaš v mislih. Spomladanski smuk izpod Rjavine je lep po svoje, drugače lep kakor pozimi. Sneg je enakomeren, ni prehiter, ni mraza, lahko se ustaviš in razgleduješ. Na Pungradih iznad Apnenice imaš zelo veliko raznih možnosti v širini okoli enega kilometra, lahko drviš naravnost, lahko krmariš po polževo levo in desno. Pravi raj za vsako mero znanja. Ožina proti Apnenici ima vedno odličen sneg, ker je najdalj v senci. Na Apnenici se pot cepi. Lahko greš nekoliko po ravnini in se spustiš po strmem hodniku proti stari lovski bajti ali pa se usmeriš čez Muravo proti Pastirski bajti. Prvi odcep je za boljše smučarje, drugi je zelo lahek in ni treba po ravnini. To so kilometrske daljave, neprestano nalahno navzdol med silnimi stenami v primerni oddaljenosti.

Pri pastirski bajti sva se zleknila za eno uro in se predala v obdelavo sončnim žarkom. Nad Pastirsko bajto kraljujeta Cesar in Oklo ali Činkelman, kakor ga nekateri tudi imenujejo.

Zelo lepi konici, ki se jima pridružuje proti jugu še Vernar, proti jugovzhodu in vzhodu pa Tosec z vsem Draškim vrhom. Najlepši del triglavske smuške proge je zaradi svojega okolja prav gotovo ravno ta del okoli Zgornje Krme.

Nasproti Pastirske bajte je Medvedjek z novo lovsko bajto. Okoli te rastejo najlepši macesni, ki s svojo nežno zeleno barvo v spomladi in zlatorumeno v jeseni poživljajo in zaljšajo okolico. To je najbolj mirni kotiček pozimi, jeseni in spomladi. Pozimi je v tej višini najmanj 2 m snega, niso redke zime, ko ga pade 4 do 5 metrov. Takrat je svet popolnoma izpremenjen, porajajo se pravljčne oblike. Le divjad neizmerno trpi, tu gori ni nikogar, ki bi gamsom pokladal seno ali krmil ptice.

Od Pastirske bajte se spustiš v Travno dolino in po njej na Polje, še vedno si 1600 m visoko. Do doline je še najmanj 5 km. Lahko krmariš po dolini prav v Krmarico ali pa se držiš pod steno Draškega roba in se spustiš po Prodeh v dolino. Navadno je preko Prodov lepše. Tu ni gozda, sneg je uležan. Šla sva po dolini, ker so sneg na Prodeh že trgale kopnine.

Pod Plešo v višini Podora sva odpela smuči in odšla peš naprej v cvetočo dolino Spodnje Krme.

SLOVENCİ V TUJIH GORAH

ING. PAVLE ŠEGULA

1. Splošne ugotovitve

estnajstega marca 1960 je krenila na pot prva jugoslovanska alpinistična himalajska odprava. Njeni člani so se kot prvi Jugoslovani povzpeli na himalajske vrhove Baroltoli, Trisul II in Trisul III. Za prvo odpravo v Himalajo je bil to zelo lep uspeh, še zlasti, če pomislimo, koliko barantanja je bilo treba, da so se uresničili dolgoletni načrti in napor PZS.

Od tistega časa je minilo že več kot deset let. Prešla so nekako neopazno, v stilu, ki je za nas prav značilen: pozabili smo na jubilej, ki bi vsekakor zaslužil večjo pozornost in vsaj nekaj besed hvaležnosti vsem tistim, ki so že davno pred odhodom 1. JAHO pričeli utirati pota današnjim, za naše razmere še kar številnim odpravam. Naj jim bo ta zapis, neimenovan in skritim posameznikom, organizatorjem nasploh in članom himalajskega odbora še posebej izraz priznanja in hvaležnosti. Kjerkoli hodijo in kjer bodo hodile naše odprave, povsod bodo z njimi tudi prizadevanja začetnikov, njihovi napor in njihova neomajna požrtvovalnost.

V slovenskih razmerah je bil že sam odhod odprave velikanski dosežek in zmaga nad našo priznano nergavostjo in majhnostjo; nad miselnostjo, da v Himalaji nimamo kaj iskati potem, ko so drugi pospravili Mount Everest in vse poglavitne osemisočake. To seveda ni bilo mišljenje planincev, kljub temu ali prav zato pa nas je veljalo najmanj deset let zamude in nas pripravilo verjetno tudi ob kak večji dosežek, saj samo ob moralni pomoči široke javnosti, brez sredstev in podpore odločujočih dejavnikov ni bilo mogoče niti misliti na kako omembe vredno odpravo. No, kljub vsem težavam in zavlačevanjem je 1. JAHO končno odšla in se vrnila, kar v naših planinskih krogih ni ostalo brez posledic. Tak je bil začetek, prva pot in prve izkušnje pa niso ostali osamljeni; odprave sedaj vedno in dokaj pogosto odha-

ČIM VEČ FOTOGRAFOV, TEM MANJ DOBRIH POSNETKOV?

Na neko fotorazstavo v Münchenu je iz 20 držav prišlo 15 000 planinskih posnetkov. Žirija je ugotovila neznanski fototehnični napredek, pravo »eskalamacijo«, sicer pa zelo malo umetniško prepričljivih presenečenj. Fotoindustrija je dosegla ogromno proizvodnjo in jo dan za dnem daje v roke milijonom potrošnikov, strastnih fotistov. Fotoaparati so postali skoraj več kot dnevni časnik, postal je normalni del opreme planincev, alpinistov, izletnikov, smučarjev in popotnikov, ki z jeklenimi konji hite čez drn in strn – po asfaltu. Vsi ti milijoni verjamejo v čudeže, pogledaš, očaran si, ustaviš se, pritisneš in čudež je ujet v tvoji škafli. Morda umetnina, morda spominček, lahko pa tudi velikansko razočaranje. Trgovci, ki se ukvarjajo s tem modernim spremljevalcem človeka, pravijo, da je med 10 000 posnetki komaj eden dober.

Najbrž drži! Kamerino oko ne dojema lepote, če ga ne vodi notranje človekovo oko. Okusa in smisla za lepo podobo ni možno kupiti, treba si ga je izšolati, to pa ni lahko. Mnogo se govori o umetniški fotografiji, ki naj bi bila vsaj del planinske umetniške slikarije. Če je umetniška fotografija možna – in kdo naj danes še dvomi, ta jo doseže – umetnost. Lahko bi rekli na modernejši način, da je umetnost le narava – x. To je lahko reči, žal pa ne pokaže noben trgovski prospekt, kako se to doseže. Čeprav reklama vpije, da so gore – zaradi kontrastov in mnogoštevilnih oblik – kot nalašč za fotografe vseh vrst, to ni res. Pravzaprav je laž, če pogledamo to množično produkcijo. Alpe dejansko niso fotogenične. Če bi bile, bi moderna fotografija res lahko pokazala – čudeže. Pa jih ne, niti v Alpah niti v Himalaji. Polnost in pestrost pojavov, diagonale, druga čez drugo, obilica struktur, neusmiljene dramatičnosti in mile romantičnosti, vse to postavlja pred fotografa težko nalogo, kako iz te veličastno urejene neurejenosti »iztrgati« pogled, ki bo imel umetniško podobo. Konec koncev, fotograf bi moral v stotinki sekunde storiti to, kar slikar komaj zmore v več dneh – in to ne vselej z dobro srečo.

Morda se je prav zato moderni fotograf odločil za akcijsko fotografijo v gorskem

jajo v tuje gore. Seveda tudi to ni šlo gladko, kot bi bilo videti na prvi pogled. V predahu po 1. JAHN sta odšla na ogled v Nepal Aleš Kunaver in Zoran Jerin, ki sta vzpostavila nekaj koristnih zvez ter našla nekaj primernih ciljev. S svoje strani je UO PZS sklenil, da bo poskrbel za večjo zveznost odprav ter v ta namen na skupščini leta 1963 postavil komisijo za odprave v tuja gorstva. Delovala naj bi stalno, načrtno zbirala materiale, izdelala in urejala arhiv, razpisovala pogoje, sodelovala pri izboru vodij odprav in članov, dajala pobudo za sodelovanje znanstvenikov in različnih strokovnjakov, nabavljala in preskušala opremo in prehrano ter počela še vse drugo, kar bi bilo potrebno in kar počno drugod po svetu razne ustanove in odbori za raziskavo gora in Himalaje. Takoj po svojem rojstvu je komisija zadihala s polnimi pljuči, k čemur je pripomogla delavljivost številnih razgledanih in izkušenih strokovnjakov, ki se v celoti spoznajo na vse tisto, kar je potrebno, da se pripravi in izvede odprava. Vsi ti delavci so v osmih letih na dokaj neformalen način opravili veliko delo, se borili za dovoljenja in sredstva ter tako ali drugače prispevali svoj delež sleherni naši odpravi. Od vseh danes že dokaj številnih odprav so menda le dve ali tri odšle na pot brez sodelovanja komisije, ki je sicer organizacijsko in finančno sodelovala v vseh dosedanjih odpravah.

Če pogledamo v papirje komisije, smo nemalo presenečeni, ko vidimo, koliko sodelavcev od vsepovsod ji je že pomagalo. Sodelovali so člani UO PZS in PZJ, sodelovala so društva, IS SFRJ in IS SRS, industrija, SZDL, znanstveni delavci, občinske skupščine, obrtniki, člani planinskih organizacij in delovni ljudje nasploh, časopisna in založniška podjetja, RTV, zasebniki, darovalci prispevkov in mnogi drugi, doma in v tujini.

Komisija je ob ustanovitvi leta 1963 prevzela kot osnovno nalogo tale cilj: »Odprave naj postanejo ena imed stalnih dejavnosti PZS, da bi naši planinci prek lastnih dejanj in vzponov spoznali največja gorstva sveta.«

V danih okvirih in možnostih nam ta naloga dokaj dobro uspeva. Danes smo si že pridobili osnovne vtise in osnovno znanje o Andih, Himalaji, Hindukušu, Spitzbergih, Pamiru, Kavkazu, Atlasu. Bili smo na Araratu, Kilimandžaru in Demavendu, plezali na Norveškem in se povzpeli tudi na Fudžijamo.

svetu. Ta postane kulisa za človeka v akciji, kulisa, ki naj izraža romantičnost, grozljivost, nevarnost ali idilo visokih gora. Mladi fotografi si prizadevajo, da bi s fotografijo ustvarili »fascinacijo« človeka, ki je izročil gori, se ne more ločiti od nje. Presenečenje, ki pomeni golo, trdo neusmiljeno resnico. To naj bi v fotografiji ustrezalo modernemu občutku in potrebi, ki jo izpolnjujejo fotomagazini in podobni množični mediji.

POUČNO ZA VRHUNSKÉ ALPINISTE IN GORSKE REŠEVALCE

Tako je končal svoje poročilo Lucien Devies o Desmaisonovi tragični avanturi v Grandes Jorasses v februarju 1971. Ponovimo bistvene stvari: Gorska vodnika René Desmaison, ki mu ne manjka slave, in neznani Serge Gousseault sta 10. februarja vstopila v severno steno Grandes Jorasses prav tam, kjer je vstop v Linceul, torej levo od smeri v Point Walker. Vodnik Gousseault je prvič plezal z Desmaisonom, star 24 let, imel je za seboj Point Walker in še nekaj težkih smeri, a nobene zimske. 13. februarja sta prišla do srede stene, ves čas v smeri med Linceulom in Walkerjem. 14. februarja sta zmogla komaj 80 m, 15. in 16. pa se je začela drama. Gousseault je vedno težje plezal, roke so mu otekle, ni si mogel z njimi več pomagati. 16. februarja ob 15. uri je Desmaison po radiu sporočil ženi, da je vse v redu, čeprav je bilo že hudo. Desmaison je delal kratke raztežaje, 20 do 25 metrov, se spustil do Gousseaulta, izbijal kline, nato pa potegnil k sebi tovariša. V noči od 17. na 18. februar sta preživela tretjo noč. Zvečer sta bila na vrhu, toda 19. februarja Gousseault ni mogel nikamor več.

V Chamonixu so pripravljali pomoč s helikopterjem. 19. februarja je letel blizu naveze, vendar ga Desmaison ni opozoril nase. 20. februarja je bil lep dan, helikopterska akcija bi bila lahko uspela. Helikopter je dobro oprezal, Desmaison mu je dajal znamenja (na televiziji je izjavil, da ni dajal znamenj SOS, »v France Soir« pa je pisal, da je dajal dogovorjena znamenja SOS). V helikopterju SOS niso

Ponovno poudarjam, da komisija in PZS nista botrovala prav vsem tem dosežkom; nekatere vzpone so posamezniki opravili sami, na lastne stroške in po lastni zamisli. Navajam jih zato, da bi ne ušli pozabi v širšem planinskem zaledju in ne nazadnje tudi zato, da bi prikazal, kako razvoj našega planinskega gibanja, skupni uspehi na vseh področjih in njegova množičnost dajeta izkušnje ter potrebno samozavest posameznikom, da se brez pomišljanja lotijo večjih planinskih storitev. Majhen narod smo, zato je prav, da so tudi podatki o naših odpravah in odpravah vsaj v grobem pregledu zbrani na enem mestu in na voljo vsej javnosti.

Zapis »Slovenci v tujih gorah« je namenjen predvsem pregledu gorniških dosežkov odprav, vendar upam, da mi bodo bralci oprostili, če se še nekaj časa pomudim ob ugotovitvah, ki nam v bodoče lahko koristijo.

Komisija nedvomno ni bila in ni pri srcu prav slehernemu planincu; marsikak očitek na njen rovaš pa je bil izrečen predvsem zavoljo njene kadrovske politike. V mislih imam predvsem izbor članov odprav. Priznati moramo, da je kritika večinoma temeljila na nejevolji posameznih kandidatov, ki iz kakršnegakoli vzroka niso mogli sodelovati v odpravah. Taka kritika seveda ni objektivna, kakor je po drugi strani težko reči, da ni bilo napak. Upoštevati velja, da je končni izbor članov odprave vedno težka naloga, če je izmed dvajsetih ali tridesetih kandidatov treba izbrati »najboljših« deset. Vsakdo ve, da ni na voljo preproste in res objektivne metode, da so kriteriji raznoliki in da človek največkrat še sam o sebi ne ve toliko, da bi mogel zadovoljivo oceniti svoje sposobnosti.

Vemo, da je način izbora kadrov sedaj že tretje leto nekoliko drugačen in da vodje iz predlogov AO in posameznikov sami izberejo kandidate in člane odprav. Ta ukrep sta UO PZS in komisija sprejela zagadeli, da bi dosegli optimalno vskladitev med člani odprav, da bi na pot odhajala ubrana moštva ali vsaj izbrane, res dobre naveze.

Seveda tudi to ni rešitev za vse. Še vedno bodo doma ostajali nepotešeni in nezadovoljeni kandidati. Res pa je, da so možnosti za uspeh tistih, ki odhajajo, večje, ker so med njimi tesnejše človeške vezi in zato manjše medsebojne napetosti.

Kljub temu sodim, da nam ni treba obžalovati nekdanje centralistične izbire kadrov.

zaznali. 21. februarja je bilo zjutraj vetrovno, popoldne lepo. Naveza se ni premaknila. 21. februarja je Desmaisonova žena, asistentka vzpona, klicala na pomoč. Vedela je za podatke, ki so jih zbrali možje iz helikopterja. Serge Gousseault je 21. februarja zvečer umrl. Desmaison je ostal pri njem, sicer pa ni mogel nikamor. 23. in 24. februarja je bilo tako vreme, da se nobeden od helikopterjev ni mogel spustiti na vrh Grandes Jorasses. 25. februarja zjutraj je priletel iz Grenobla po italijanski strani in pristal na sedlu med P. Walker in P. Whymper, izkrcal tam reševalno moštvo, ki je v treh urah prineslo Desmaisona v helikopter. Nekaj minut nato je bil v bolnišnici. Bil je skrajni čas. Še ene noči ne bi bil preživel.

Pokazal je izjemno odpornost in pogum v nesreči. Mnogi alpinisti pa so se vprašali, zakaj je izbral takega tovariša za tako težko smer pozimi, zakaj na polovici težke poti ni obrnil, ko so vendar razmere bile skrajno neugodne.

Razume se, da je tragedijo izrabil tisk do kraja in brez vsakega sramu.

DVOMI O LAVINSKI VRVICI

V zimi 1968/69, s snegom ne preveč bogati, je plaz pobral samo v Avstriji 83 ljudi, 19 jih je umrlo, 31 pa se jih je izkopal brez tuje pomoči. 14 so jih rešili tovariši s ture, 19 pa jih je rešila GRS in žandarmerija. Za naslednjo zimo številke do maja 1971 še niso bile objavljane. Pričakujejo pa, da bo razmerje med številkami podobno. Podobno pa je že 20 let, odkar jih primerjajo. Potrjujejo, da je boj zoper belo smrt boj zoper čas. Letala, helikopteri, psi, reševalci in orožniki so uspeli z vso opremo le v 19, spremljevalci, opremljeni le s smučarskimi palicami, pa v 14 primerih. Podobno je razmerje tudi v številkah, s katerimi razpolagajo Švicarji. Kaj sledi iz tega, je bilo že večkrat poudarjeno tudi pri nas: Tovariška pomoč! Pri tem naj bi tovarišem pomagala lavinska vrstica. »Kdor bo imel s seboj lavinsko vrstico in jo bo znal uporabiti, ne bo ostal v plazu«, je bila in je še šolska resnica.

L. 1970 se je zoper to šolsko učenost uprl Melchior Schild iz inštituta na Davosu, češ

Poglavitna prednost takega dela je nedvomno širina kandidiranja in izbora ter s tem tudi objektivno vključevanje sposobnih alpinistov iz vseh AO oziroma društev. Če pomislimo, koliko večje možnosti ima center od periferije, se toliko bolj zavedamo, da je prav ta nepriljubljeni centralizem omogočil, da so šli v odprave alpinisti z Gorenjskega, Primorskega, pa Štajerci in člani društev iz ljubljanskega bazena. To mnenje potrjujejo žive izkušnje. Ko je PZS vzpodbudila PD Celje in Kranj, naj se skupaj lotita odprave v Hindukuš, se je naloga iz različnih razlogov izkazala za neuresničljivo. Tožave so bile kadrovske in še bolj finančne. Ko je PD Kranj kljub zaprekam začelo in izpeljalo odpravo, tudi ni moglo samo z lastnimi člani, in je k sodelovanju modro pritegnilo alpiniste iz Mojstrane, Ljubljane in Izole.

PD Celje ima še druge izkušnje. Ko ni bilo pričakovati sodelovanja v 3. JAHO, so pričeli pripravljati odpravo na Groenland. Stvar je stekla, a le tisti, ki pripravljajo odpravo, bi vedeli povedati, kako je, če so organizatorju na voljo le pičle kadrovske in finančne rezerve.

Odpravarski centralizem je torej kljub vsem svojim pomanjkljivostim dal slovenskim planincem enake možnosti, zato bi ga v bodoče lahko obravnavali bolj prijazno. Alpinisti, še posebej študentje, pogosto menjajo društva, zato je težko reči, kdo danes pobira kapital, ki ga predstavljajo člani naših odprav. V grobem lahko trdimo, da so bivši odpravarji člani vsaj sedemnajstih slovenskih društev, med katerimi sta po številu udeležencev odprav razumljivo najbolj številno zastopani APD in PD Ljubljana-matica; vsako s preko dvajset člani. Sledita PD Kranj z osmimi in PD Jesenice s šestimi člani.

Društva so torej imela možnosti ter jih več ali manj tudi izkoristila. Stvar upravnih odborov društev pa je sedaj, da kadre iz odprav ustrezno vključijo v društveno delo, pri čemer seveda ni izključena možnost, da se lotijo tudi kake društvene ali regionalne odprave, kolikor so na voljo pogoji in predvsem kolikor so kandidatje pripravljeni nekaj let trdno delati, da bi uresničili svoje načrte.

Sicer pa se res dobrim alpinistom ni bači, da bi jih kdorkoli prezrl. Vsak pameten vodja odprave rad sodeluje z dobrimi, prilagodljivimi alpinisti in sodelavci, pa naj bodo od kjerkoli. Začarani krog se s tem po drugi strani spet sklene.

da poprečni smučar premalo zna in preslabo opazuje, zato mu ta pripomoček ne bi kazal poti do zasutega. Njegovo mnenje potrjuje tudi poročilo o delu ustanove Vanni Eigenmann za dobo 1963–70 (o tej ustanovi smo pred leti obširno poročali, naša GRS pa je izdala o tem lepo urejeno brošuro na umetniškem papirju). Poročilo pravi, da se poskusi z vrvico niso obnesli. Poskusov da je bilo sicer malo, pomislekov pa veliko. Poskuse so delali s helikopterji, ki so metali vreče, napolnjene s peskom, v plazovita pobočja, na katerih so nato z minami sprožili plazove. Lavinske vrvice, s katero so bile te vreče opremljene, ni nikoli prišla na površino snega. »Če je bila vreča 30 cm globoko v snegu, je bila tako globoko skrita tudi vrvica. Poskusov ni bilo veliko. Če je ustanova, ki razpolaga z velikimi sredstvi, na pravi poti, – gotovo jo bo še iskala – potem gorje smučarju, ki bi se zanašal na vrvico, o kateri planinska literatura že pol stoletja piše kot o rešilnem pasu v »suhem valovju plazu«.

Vrednost vrvice je močno spodbil tudi Frazer v svoji knjigi o plazovih, o kateri smo že pred leti poročali. Frazer poroča o nesreči Georga Caviezla, vodje patrolje parsenske reševalne službe. Caviezla v plazu niso našli po vrvici, iz snega mu je štrlela roka – in ko so se vprašali, kje vendar tiči Caviezlova vrvica, so jo našli – pod njim. Vseh 30 m vrvice je ostalo pod snegom. Frazer, sam član parsenske službe, je to razložil z naključjem, češ da je Caviezla prvi plaz spodnesel, nakar se je sprožil še eden, ta pa ga je prekril. Ali bo vztrajal pri tej razlagi po poročilu ustanove V. Eigenmann?

Ustanova se zdaj ukvarja z vgraditvijo primerne talkie-walkie v smučarsko palico, seveda tako, da je v polici zavarovan zoper mokrato in sunke in da avtomatsko začne oddajati signale, čim pride do usodne napake oziroma splazitve, tovariši pa tudi morajo tisti hip vključiti sprejem – na svoji palici. Metoda ima šibko točko – vir energije. Ustanova terja baterijo, ki bo vzdržala pet let. Neka firma iz Philadelphije (ZDA) jo ponuja, vendar se zdi ustanovi predraga.

Ali se bo ustanovi Eigenmann to pot posrečilo urediti nova pota? Pri iskanju z magnetom se ji pred leti ni posrečilo, deloma tudi zaradi prestižnih zadev. Upajmo, da zagovorniki vrvice ustanovi ne bodo vzeli volje, da s poskusi nadaljuje, to

Nekaj besed moramo posvetiti liku odprav.

Nekdaj je za vsako odpravo posebej stikalo glave na desetine organizatorjev. Še pred osmimi ali petimi leti je bilo treba za vsako odločitev par mesecev, stikali smo glave in na vse strani preverjali, če bo izbrani cilj ustrezal, če mu bomo kos ali ne, če ne bo predrago in kaj vem še vse. To je bil študijski način dela, ki v bistvu ni slab in je celo edino pravilen.

Potem so za nekaj časa nenadoma »zacveteli vsi cvetovi« in je bilo zadosti že to, da je samozvani vodja odprave prijavil svojo odločitev, da gre po svetu. Bog ne daj, da bi kdo koga oviral; vsa kolesa so se pri priči zavrtela v pravo smer.

Imeli smo srečo, da so se tudi te odprave in odpravice dobro obnesle, čeprav tak način načrtovanja ni v prid kakovosti in varnosti odprav. Spričo naše želje, da z lastnimi očmi vidimo čim več sveta, pa je bila tudi ta podjetnost kar koristna in je v mozaik našega odpravarstva prispevala kamenčke, brez katerih bi bila celota mnogo revnejša. O tem pa nima smisla razpravljati in ocenjevati, koliko velja dosežek te ali one odprave in kaj je katera doprinesla k skupnemu uspehu. Naj vsak zase ugiba, kaj je dosegel in kaj je dal skupnosti. Širšemu krogu so stvari znane iz Planinskega Vestnika, kolikor so fantje o svojem početju kaj napisali, iz predavanj, RTV in poročil.

V odstavku o dokumentarnih gradivih odprav smo prišli do zelo kočljivega vprašanja, ki ga doslej še nismo uspeli razrešiti tako, da bi bilo v celoti prav in v korist planinskemu glasilu in planinski organizaciji.

Tovariši od Planinskega Vestnika bi verjetno mogli marsikaj povedati o prizadevanjih, kako priti do prispevkov, s katerimi bi člani in vodje odprav sproti objavljali vse tisto, kar je treba napisati o odpravah. Očitno je poglobljena napaka v tem področju odpravarstva snovanja velika brezbriznost posameznikov. Drugi vzrok bo najti v tem, da tuji časopisi in revije za prispevke več plačajo in da je dopisovanje v tisk, ki je dostopen večjemu krogu bralcev, očitno mikavnejši posel kot pisanje člankov za lastno glasilo. Vse to je seveda sila neprimerno in ne preveč pohvalno za odpravarje in njihove organizatorje. Ljudje vse preveč zlahka izgublamo iz vida, da bi brez planinske organizacije ne bilo odprav v tuja gorstva. O velikih odpravah sploh ni vredno izgubljati besed, saj so uradne odprave PZS in PZJ. Znano pa je, da tudi majhne odprave niso odhajale na pot brez finančne in materialne pomoči PZS. V celem vzeto ta doprinos nikoli ni bil manjši od 5000 dinarjev, ne moremo pa tudi mimo ugotovitve, da dobivamo tudi prispevke drugih mecenov najprej kot planinska organizacija, ki daje svoje ime in veljavo, in šele potem kot člani te ali one odprave, čeprav tudi doseženi uspehi posameznikov niso brez veljave, kadar gre za odločitve o pomoči.

Komisija kot organ UO PZS bo morala v bodoče urediti še marsikaj. Treba se bo dosledno držati sklepa UO, da bomo v bodoče podprli vsako leto samo eno odpravo, dokler se finančni pogoji ne bodo spremenili. Po drugi strani bi kazalo raziskati možnosti in uveljaviti načelo, da je sleherna odprava podjetje, od katerega imajo največ koristi, čeprav predvsem moralnih, udeleženci, ki bi morali vsaj z vestnim izpolnjevanjem pogodbenih dolžnosti pokazati, da so vredni pomoči skupnosti. Priti bodo morali do tega, da bo planinska organizacija odprave kreditirala, ne pa da jim bo že kar od vsega začetka slepo dajala vse, kar bodo od nje zahtevale. Stvar je preprosta: organizacija bi odpisala odpravi del kredita tedaj, ko bi člani odprave izpolnili določene s pogodbo dogovorjene obveznosti. Osebnost sem prepričan, da je to edina pot, ki vodi do večjih splošnih uspehov, do večje kvalitete in odgovornosti. Darila na človeka še nikoli niso koristno vplivala.

Te ukrepe bodo morali uvesti čim prej, saj bi bila velika škoda, če bi od naših odprav še naprej ostajali samo bolj ali manj osebni spomini na vrhove, nekaj člankov, raztresenih po vseh mogočih glasilih, morda še zbirka diapozitivov in kak osamel film. Teh dejstev mi, mislim, ni treba še posebej dokazovati.

Do današnjega dne smo bili enkrat v Andih, dvakrat v Pamiru, trikrat v Hindukušu, štirikrat v Himalaji, petkrat v Kavkazu. Bili smo še drugje, literarno pa imamo vsega tega razen člankov le tri knjige. Najboljša je še vedno »Himalaja in človek«, ki je

delo J. Blažaja in I. Levstika in plod res temeljitih priprav na podvig, ki ga pisca nista doživela in ki ga ni bilo. Zanimivo je, da sta avtorja v knjigi zbrala kopico odličnih podatkov in na zelo svojski način prikazala številne odprave, čeprav sama nikoli nista bila v nobeni izmed njih.

Dokumentacija naših odprav nasploh ne dela časti niti komisiji niti odpravam. Jasno je, da se bo treba v bodoče bolj potruditi in nekatere stvari urediti tudi za nazaj. Tudi poročil je malo, včasih jih pa sploh ni ali pa so površna in slabo pripravljena. O 2. JAHO so hoteli napisati knjigo kar trije udeleženci, danes je od odprave minilo šest let, pa o knjigi ni sledu.

Uspešna in zanimiva 3. JAHO se je vrnila iz tujine decembra 1969, knjige pa še tudi ni in je najbrž ne bo, ker so si menda premislili založniki. Častni izjemi sta »Noči in viharji«, ki opisuje 1. JAHO, ter »Vzhodno od Kathmanduja« Zorana Jerina, ki je rezultat zasebnega podviga in pobude.

Posebno poglavje v delu komisije so še finance, zlasti naš lastni prispevek k financiranju odprav.

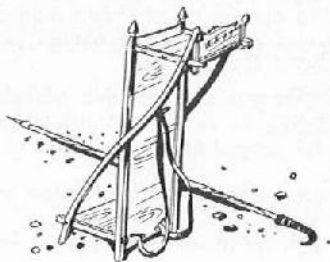
Doslej smo našli mecene za vsako odpravo, ki so nam pomagali, bilo je tudi precej primerov, da so člani odprav z lastnim delom prislužili nekaj sredstev. V zadnjih letih se stvari nenehno izboljšujejo, tako da je vsaka odprava bolj prizadevna. Ni dvoma, da se v tem močno odraža vloga organizatorjev in predvsem vodje odprav. Kljub temu pa smo komisija in odpravarji storili premalo, da bi si z lastnimi silami zagotovili bolj stalen dotok sredstev za organizacijo odprav. Nekaj podobnega kot Japonci najbrž ne bomo dosegli, iskati in najti pa bomo morali primerno obliko dela, ki nam bo zagotovila vsaj del osnovnih sredstev.

Ena takih možnosti je loterija, lahko pa bi razmislili še o drugih prijemih. Če rešitev še ni videti, se pozornim očem utegnejo še odkriti. Dalje bi s primernim izborom kandidatov lahko zagotovili tako strukturo članov odprav, da bi nekateri od njih poleg vzponov glavnine lahko opravili še kako delo, za katero se zanima gospodarstvo, armada, znanost ali kdorkoli.

Vselej so uspevali samo pronicljivi posamezniki in organizacije, ki se ne zadovolje z že znanimi in obrabljenimi prijemi. Če bomo iskali, bomo tudi kaj našli. Prav zato sem o teh stvareh tudi pisal, saj verjamem, da možnosti zanesljivo obstoje.

Slovenci sedaj v tujih gorah nismo več tujci. Zvrstilo se je osem let odprav, doživeli smo celo tri odprave hkrati v enem samem letu. Zato moramo doseči, da ta dejavnost tudi v bodoče ne bo zamrla.

Nasprotno! Pridobiti mora na teži dosežkov in na ugledu, k čemur morajo prispevati tudi medsebojni odnosi posameznih članov in njihov odnos do planinske organizacije. Postati moramo trdnjši in bolj homogeni, odpraviti težnje po zvezdništvu, kjerkoli bi se pojavljale, iskati in negovati srčno kulturo. Alpinist brez organizacije ne pomeni ničesar, pa tudi organizacija brez prizadevnih in garaških članov je revna in malo vredna. Le oboji skupaj ustvarjajo tisto močno ustvarjalno celoto.

ARHITEKTOVI PROBLEMI

OB NOVI KOČI NA KAMNIŠKEM SEDLU

JOŽE KREGAR

Prav je, da govorimo in pišemo tudi o naši »planinski« arhitekturi, saj bodo potrebe po gradnji novih planinskih koč vedno večje in zahtevnejše. Zato moramo iskati čim bolj topljive predstave in zahteve o novih planinskih kočah, ki jih gradimo pogosto nad naravno gozdno mejo. Kateri so arhitektonski, stavbni in tehnični pogoji takšne gradnje? Nekaj misli o tem je nabral arhitekt Peter Fister in jih objavil v 7. številki lanskega letnika Planinskega Vestnika. Iz tuje literature in zgledov je zbral več srečnih rešitev ter jih primerjal z našimi domačimi napori. Kritično je presodil tudi projekt za »novi prizidek« h koči na Kamniškem sedlu. Njegova ocena me kot avtorja sili, da ga poskusim dopolniti ali vsaj razložiti to, kar iz projekta samega morda ni opaziti. Izhodišča projekta za tako nadmorsko višino (1884 m) so bila in bodo ostala ista, kot jih delno navaja sam avtor članka: ocena ambienta po oblikovni presoji, ocena lokacije po vseh klimatskih okoliščinah, ocena tehnologije gradnje in ocena naročnikovega programa, glede na perspektivno vključitev v širši prostor.

Pri oblikovanju stavb nad naravno gozdno mejo se arhitekt ne more zgledovati po nikakršni avtohtoni arhitekturi, ker take arhitekture v preteklosti ni bilo. V tej višini je narava edina arhitektura. Pastirska arhitektura, avtohtona v višini drevesne meje, ne more biti nad to mejo niti vodilo niti merilo. Zato je nujno, da iščemo nova pota, ki naj pripeljejo do ustreznih funkcionalnih in oblikovnih zahtev, ki so terjale precej študija, rezultati tega prizadevanja bodo morda mikavni tudi za širši krog bralcev. Projekt nove koče na Kamniškem sedlu rešuje povezavo z obstoječo kočo in vključitev novega objekta v prostor. Sedanja stara koča je brez vsakršne arhitekturne vrednosti. To je res baraka, zgrajena na takratni možni in običajni način. Njena oblika je konvencionalna. Ni terjala posebnega oblikovno ustvarjalnega napora. Funkcionalno pa že zdavnaj več ne ustreza današnjim potrebam.

Naročnik je želel, naj bi koča ostala kot gradbena baraka in naj bi se ne rušila, dokler jo je mogoče vzdrževati. Njena edina vrednost je lokacija. Prepričan sem, da so takratni graditelji dobro upoštevali težke klimatske okoliščine. Zato smo se odločili, da bo novi objekt postavljen v neposredni bližini in z obstoječim povezan. Zato je oblikovanje novega zahtevnejše. Vodilna misel je bila: ob primerni cezuri naj se streha nad novim objektom dvigne in pada v smeri vzhod-zahod. Proti jugu naj bo objekt čim bolj odprti soncu, proti severu pa naj se združi s terenom in tako varuje objekt pred snežnimi zameti. Poleg strehe je na severni strani predvidena dodatna zaščita objekta.

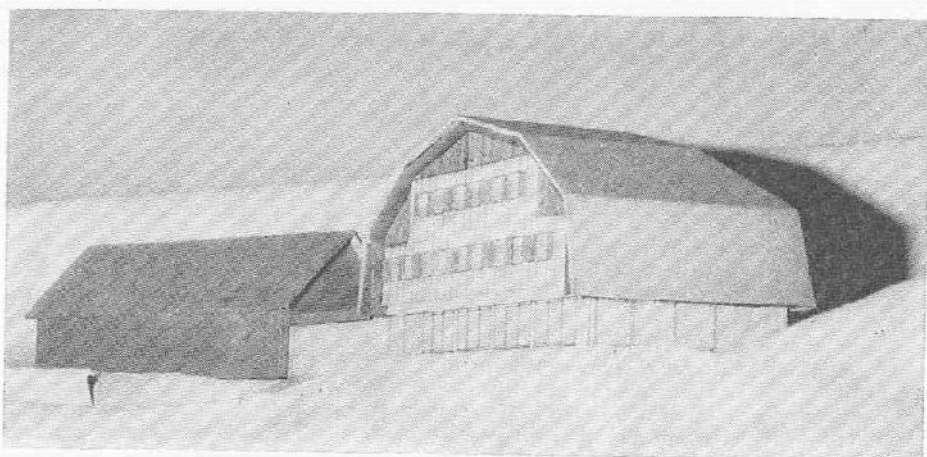
Očitati projektantu, da se je »naslonil na oblikovno nekaliteten, a v tradiciji globoko zakoreninjen objekt«, ni dovolj pretehtano. Novi objekt je na starega naslonjen le v funkcionalni notranji povezavi. Oblika novega objekta (pretirano povečanega bivaka) je v primerjavi s staro kočo popolnoma nova. Primerjati jo z obliko bivaka je seveda mogoče, čeprav mi ni pomenil izhodišča.

Poskusil sem napraviti kočo, v novi obliki, z upoštevanjem vseh pogojev ter z vmesno cezuro, ker je treba upoštevati funkcionalni priključek na staro kočo. Ista arhitektonska načela so tudi sicer v veljavi.

Pri presoji lokacije glede na klimatske okoliščine smo upoštevali vse stare izkušnje. Niso bile izvršene nove meritve snega, vetrov itd. Iskali smo le nadrobne podatke o padavinah, ki so bile potrebne za izračunavanje velikosti cisterne za vodo. Pri oblikovanju strehe in kritine smo zato iskali čim večjo površino na majhnem objektu, da bi »nalovila« čim več vode. Zato je takorekoč del vzhodne, zahodne in severne »fasade« prvega nadstropja izpeljan kot kritina: za zbiranje vode in za temeljito zaščito objekta. Južna-čelna fasada je odprta proti soncu. Osončenju smo posvetili precej študija in prav tako nismo zanemarili pogleda iz prostorov. Ta fasada je s fasadno oblogo (ki ni vedno nujno, da je les) temeljito detajlirana in tako ustrezno zavarovana pred vsemi možnimi padavinami in vetrovi. Barva fasadne obloge je enaka barvi širše okolice.

Tehnologija gradnje upošteva naslednje osnove:

- a) gradbišče na nadmorski višini 1884 m,
- b) lokalni razpoložljivi materiali za grobe konstrukcije: kamen, agregati za betoniranje,
- c) transport gradbenih materialov in izdelkov: tovarna žičnica za ca. 200 kg nosilnosti,
- č) čas gradnje je letno omejen na 4-5 mesecev,

Maketa nove kočice na Kamniškem sedlu. Projektant ing. arh. Jože Kregar

d) finalna in obrtniška dela naj se opravijo, kolikor je mogoče že v delavnicah in se montirajo na višini s čim manjšo porabo vode,
e) strešna konstrukcija je lesena, kritina je pločevinasta. Kritina varuje objekt pred padavinami in vetrovi, hkrati pa zbira vodo. Pločevina je dodatno zaščitena pred korozijo z dvokomponentno barvo, kar omogoča čistejšo in bolj higiensko površino. Voda je pogoj življenja.

Objekt je treba opremiti z vsemi sanitarnimi objekti in računati z ogrevanjem. Izbrali smo ogrevanje s toplim zrakom, ker je edino tako zagotovljeno, da instalacije ne bodo trpele škode v času, ko bi bila stavba zaprta. Naročnikov program smo podredili konstrukciji in formi, da bi objekt ne postal prevelika gmoja v okolju. Povečan obisk pa zahteva nova ležišča, nova kuhinja ter obednico z vsemi stranskimi in tehničnimi prostori.

Morda oblika »bivaka« celo ustreza karakterju velike večine obiskovalcev – planincev in alpinistov, ki prihajajo na Kamniško sedlo ne v hotel, ampak v kočico. Seveda nova kočica ni namenjena za 4 ali 6, ampak za 40 in več oseb ter ima drugačno sodobno funkcijo.

Vse te misli so dale rezultate, kakršne kažejo načrti. Če se lotimo naloge z vso strokovno odgovornostjo in z osebno prizadevnostjo in če želimo dati čudoviti gorski okolici takšno arhitekturo, ki bo okolje dopolnjevala in obiskovalcem omogočila globlje doživeti gorsko lepoto, mislim, da jo moramo iskati le v sozvočju tehnične in oblikovne ustvarjalnosti. Kako se je posrečilo to misel uresničiti v projektu nove kočice na Kamniškem sedlu, pa naj bralci presodijo sami.

NAGRADNI NATEČAJ ZA NAJBOLJŠI PLANINSKI SPIS

Pogoji za udeležbo:

1. Nagradnega natečaja se lahko udeleži vsakdo, ne glede na starost ali članstvo v planinski organizaciji. Avtor lahko predloži poljubno število spisov. Tema oz. motiv je svoboden, pogoj je, da je v kakršnikoli zvezi z gorskim svetom in planinstvom. V poštev pridejo neobjavljeni spisi. Spis naj obsega največ 10 tipkanih strani. Za najboljša dela so razpisane nagrade:

I. nagrada 1000 din II. nagrada 750 din III. nagrada 500 din

Poleg nagrajenih del, ki ostanejo organizatorjeva last, bo odkupljenih še nekaj spisov. V žiriji so:

Tine Orel, Franc Vogelnik in Tone Stojin.

Organizator bo nagrajena in odkupljena dela objavil v Planinskem Vestniku. Nenagrajena dela bomo na zahtevo vrnili avtorjem.

Spise predložite do 1. 3. 1972 na naslov Planinske zveze Slovenije, Dvorčakova 9, Ljubljana, z oznako »Nagradni natečaj«.

Kulturno-literarna komisija PZS

V NJIH ZRCALI SE PODOBA NAŠA

Ob 75-letnici posoškega planinstva

LUDVIK ZORZUT

2. Anton Kutin in njegov Bovec

Pred nedavnimi leti: »Od Trente do Bovca je dvajset stopinj,« smo s pesmijo pridirjali v Bec – zunaj pri vhodu v trg smo brali na tabli Bovec – in zavorili na plec, na plac, na trg. Naj bi iz Beca nastal Bovec, iz pleca Plezzo? Kaj pa nemški Flitsch, latinski Ampletium? Kdo bi se lovil za bovško etimologijo, če ne Lubečč. Górla pojdimo, tam ima Lubečč poleti svoj kvartir. In smo šli po zaviti bovški ulici in ga našli pri Nonci Koufavi, ko se je poigraval z bovskimi pobiči. »O, al ste prišli,« je jau Lubečč, »se zveselim vašega zdravja.« – »O, tudi mi se zveselimo tvojga zdravja,« smo jali mi družji, pa preden smo ga vzdignili, nas je morala teta Nonca postreči s skuto in bovškim sirom, no, smo pa le šjeri* mahnili dóuka v hotel Kanin, da smo se malo požegnali.

»Častitljivi starosta, Anton Kutin, vulgo Lubečč, sloveči šolnik, profesor, pedagog, bovški pevec, drugače le stric Tona – da si ob skrbni negi tvoje tete Nonce zrasel v palnokravnega Bovčana (sicer si bil 1878 mimogrede rojen v Trstu), da si 14-leten že hodil v Rabelj, v svinčeni rudnik, prihajal ob sobotah peš domov po hrano in ob nedeljah zvečer se spet vračal, da so te 17-letnega, nadarjenega poslali v Koper na učiteljske, kjer si se zgodaj začel utrjevati v varčnosti, skromnosti, trdni volji, da si po maturi učiteljeval v Dornberku, Kopru, v Šentmavru pri Gorici, da si odlikovani vadniški učitelj 9 let (1905–1914) vodil učiteljsko pripravnico v Tolminu, med prvo vojno učil v Gorici in v Trstu, se po vojni preselil v Maribor in tam kot profesor odlično vzgajal srednješolsko mladino do upokojitve 1936 in še upokojen dajal lekcije v jezikih, v višji matematiki, da si tiho, nesebično deloval v socialnih ustanovah – da, vse te tvoje odlike in lepe čednosti poznamo. Tudi vemo, da so te muze večkrat zapeljale in da imaš z njimi nič koliko nezakonskih otročičev, pesmice, prigodnice, ki ti povsod čivkajo: stric Tona nas je rodil, stric Tona nas je podil po svetu, da si tudi priobčeval resne pedagoške razprave, dopisoval v primorskih časopisih, vse to vemo, vse prav in častno. Da si se spečal tudi s turistikó, s planinstvom, širil njih ideje pod Krnom, Matajurjem, Kaninom, da smo ti dali naslov »homo alpinus scolicus« – to, to, veliki naš rojak, dragi Lubečč, o tem nam boš danes kaj povedel. Poprej pa se požegnaj s starimi prijatelji, goriškimi tovariši, ki smo se tod borili z glasno besedo, če ne z orožjem.

»Jejhata no, kakšne naslove, epiteta ste mi natvezili. Kaa bi, no ja, bomo pa ki pobjedali, jast po bovško, vi po slovensko...«

Stric Tona je na dolgo razpredel niti, mi smo jih zvili v manjši klobčič. Besedo ima planinski starosta Anton Kutin:

»Je bilo naravno in prav, da se je prva slovenska planinska markacija na Goriškem odvila iz Tolmina, ki mu je bilo c. kr. glavarstvo področje tudi na Kobarškem in Bovškem. Vendar tako je bilo povsod na Slovenskem, da se je tuje okó zgodaj zazrlo v lepoto naše zemlje, ki smo jo mi obdelovali, oni pa uživali. Soška podružnica SPD se je sicer zgodaj oglasila, a se je pred njo začela ujedati v deviške goriške gore primorska sekcija (Sektion Küstenland) Nemškega–avstrijskega planinskega društva (DOAV), v Trstu in v Gorici še iz l. 1873 in zaznamovati pota v Posočju. Leta 1894, 20. avgusta, so že odprli planinsko kočó »Kaninhütte« na Kaninu, nazvano tudi Goriška kočó – »Görzerhütte«. Poleg uvoženih Nemcev, avstrijskih uradnikov, so prihitali na to slavje tudi italijanski turisti iz Trsta, Gorice, Vidma, saj Italijani, skupaj tržaški in goriški, so od l. 1883 imeli že svoje planinsko društvo »Società degli alpinisti triestini«, ki so ga 1885. preimenovali v »Società alpina delle Giulie«, ko so se združevali tudi z istrskimi rojaki. Po prvi vojni 1919. se je to društvo vključilo v CAI – Club Alpino Italiano, že v Italiji, to je v italijanski alpski klub. Medtem se je v laškem Vidmu (Udine) razrasla Società Alpina Friulana – Furlansko planinsko društvo s podaljšanimi vejami v Karnijo, v Furlanske Alpe, v Zahodne Julijce. Njegovi klicarji, buditelji so prepevali planinske pesmi »Stellutis alpinis« (planinske očnice), »Su tai cretis« (gor v čereh), in še ono »La Montanara« (gorjančica) v krepkih moških zborih, da se njih furlanske melodije še danes prelivajo v slovenska sorodna čustva in se z njimi skladajo po srcu in vsebini.

Italijanski planinci iz Trsta in Gorice v avstrijskih časih niso posegali z društvenimi znamenji v gorsko področje goriške dežele, tudi niso v tej dobi gradili zavetišč, ven-

* potem

dar so polni planinskega elana hodili po šumnih vrhovih Trnovskega gozda, na Čavnu, Kuclju, Golakih, Mrzovcu, Poldanovcu. Nekateri so se le povzpeli v višji alpski svet Gornjega Posočja. Na izletih so sprejemali še daljne istrske in videmske planinske tovariše. Kljub vsemu smo se navzlic razlikam z njimi sporazumevali in se skupaj radovali v planinskem vzdušju, pozabivši v višjih sferah vse, kar nas je v meglenih dolinah razdvajalo.»

Naš govornik se je nekam zamislil, smo pa mi nadaljevali: Še za Avstrije so se tudi na Primorskem porodile podružnice SPD, po strminah in vrhovih goriških gora so pognale prijazne kočice in zavetišča, zarisala so se belordeža znamenja. Oglašali so se v Vestniku, glasniki teh gora, med temi: Anton Kutin, ki je 1905 v brošuri okrajnega šolskega sveta v Gorici priobčil zemljepisni in zgodovinski opis Šentmavra pri Gorici in je v njem posvetil lepo stran planinstvu, Akademskemu krožku SPD (čeških in slovenskih visokošolcev v Pragi), ta je namestil po vrhovih okrog Gorice turistične table in zarisal znamenja. To je bil tisti krožek, ki je dal pobudo za zgraditev Koritniške kočice v Logu pod Mangartom (8. avgusta 1909). Kako je Kutin znal opisati razgled s Sabotina, s Sv. Valentina v pesniških prividih! V Tolminu se je vsega predal Soški podružnici SPD, bil njen odbornik, tajnik, podpredsednik, blagajnik, delegat – skratka spiritus agens, kar je bilo njemu, tiheemu delavcu zelo laskavo. Spodbujal je poverjeništa v Kobaridu, Bovcu in Trenti, s predavanji je širil narodnoobrambni značaj planinstva, čudovit pričevalec zgodovinskih, narodopisnih posebnosti je Kugyju pričaral pravljice o Bogatinu, Tumi pomagal sestavljati nomenklaturu, svoje študente je spremljal tudi v šolo narave ob prirodoslovnem raziskovanju in učenju zgodovine in domoznanstva na kraju samem. Mimogrede je v Zatočninu ustanovil bralno in pevsko društvo in fante poučeval v petju. Tedaj so se planinske markacije sekcije DOAV z našimi večkrat križale, nemške pa so vedno bolj zbledemale in je društvo samo že jemalo slovo.

»Tak viš je blo,« je spet povzel stric Tona, »takrat, ko je še vozila c. kr. pošta po cesarski cesti in trobila v rog od Gorice do Beca, pa še čez Predel do Trbiža in so ropotale po tej cesti žardinjere, večji odprti vozovi z dvokonjsko vprego za potnike od Beca preko Tolmina v goriško deželno mesto. Iskri konjiči z zvonci so stresali grive, vozniki so pokali z biči. Koliko romantike! Tudi trentarski scolarji so se vozili, pa še drugi študentje dol v latinske šole. Prekupčevalci z maslom, sirom, volno pa so vozili s parizarjem, bil je to voz s platiščem, s šturjo ali s platneno streho nad njim, pritrjeno v obročih in z velikim napisom voznika zgoraj v sredini. So drdrali dōuka v Čedad, Videm, Padovo, čez nekaj dni so se vračali nazaj čez kobariške in bovške klanec parizarji, polni kolonialnega blaga, vozniki štrihni* laškega vina! Po Kaninu, Prestreljeniku, Laški planji, Konfinski špiči je potekala državna meja med Avstrijo in Italijo, tako kot danes med Jugoslavijo in Italijo. Joj, kakó je takrat cvetel kontrabant!«

Žejni profesor je cmoknil v pijāčo, ki smo ji rekli »vipavska rebula« in spet je razvezal bovško šperlo.**

»No, Bovčani so bili še suknarji, pohiševalci, prekupčevalci. Šli so v »Peme« to je v Böhmen, na Češko, nakupili so sukna, največ lodna, jemali so blago pri prižlih – pri judih, najeli so konje in hlapce in havzirali po Hrvatskem, Banatu, Bosni, po seljaških vaseh. Šolavci, kot so rekli učiteljem, črnivci, kot so rekli duhovnikom, so jim bili najboljši odjemalci. Jojtana, jojtana – pa so se suknarji zapili in zapravljali. Prižli so jih pognali na boben, pozabili so na bovške težave, na Peme in so vse noči prepevali:

Sonce sije, dežeč gre,
mliner melje brez uedje.
Škinja*** šiva brez jeglje
hlapčič skače brez nogje

(narodna)

Pa so bili Bovčani še nižje vrste pohiševalci, bovški krošnarji, med njimi tudi Srpeničani, nosili so krašnje, lesene omarice s predali, prodajali so različno drobnarijo, očala, toplomerje, dalnoglede, zato so jim rekli optikarji, za ženske lepčila, dišave, za otroke piščalke. Tudi krošnarji so šli nekam rakom žvižgat. Jejhata, jejhata! sonce sije, dežeč gre...

Mati kuha kozji rep,
oča kliče vseh devjet.
Prej, ko pride useh devjet,
oča snie ves kozji rep.

(narodna)

* polni
** glaska
*** šivilja

Od spoštovanih stanov, ki se je ohranil, pa je bil in je še rudarski. Moj oče je bil kovač – moj oče je bil rudar, kako se ti dve pesmici ujemata, kako sta si podobni. Med Logom in Rabljem je predor – »štolen«. Rudarji se vozijo z vlakecem, motorjem na baterije, sredi predora na jugoslovansko-italijanski meji se vlakec ustavi, izstopijo vsi na italijanski strani, se usedejo v »šale«, v železne koše na dvigala, ki ga električni pogon (nekoč vodni) potegne kakih 380 m navzgor in jih izkrca na svetlo, na kar se razdelijo na delo po revirjih. Danes se vozijo z avtobusom čez Predel.

Ptička nam pozdrav prinaša
od gora tam vsepovsod,
če še živi smo nas vpraša,
ker je Rabelj hud gospod.

Kdor je v jami, naj se varje,
da se mu ne zruši rov.
Če bo živ, dobi denarje,
pohiti vesel domov.

A. K.

Ko je izpel svojo rudarsko pesmico, naenkrat se je Lubečč razvnel, kot da so ga vsi žegni razsvetlili in je povzdignil vznemirjeni glas in mu je rdečica šinila v blede obličje.

»Ste videli Bevkove krvave jezdece,« je vprašal, »in raj kobilic se spuščati na Sočo, da je sonce zatemnelo? Ste videli jato tujih ptic, ki so priletele od juga in zaprhutale s perutmi in zagnezile vsepovsod po vaseh, v poljih, v hribih in tudi v planinskih kočah, zavetiščih? Planinstvo je dobilo drugo narodnost, kočje, zavetišča, domovi drugo poimenovanje, potl drugačna znamenja. Mi smo se umaknili ne v hribe, ne v gozdove kot današnji partizani. Bile so drugačne razmere. Razkropili so nas v ujetništva, v internacije.

Na Vrščju je Tičarjev dom prevzela italijanska obmejna finančna straža, na Kaninu je Kaninsko kočjo obnovil CAI Trieste in jo preimenoval v Rifugio Timeus Fauro, na Krnu je odbor patriotov zgradil monumentalno zavetišče Rifugio Monumento Alberto Picco, pod Mangrtom je CAI Trieste postavil na razvalinah nekdanje beljaške Mangrtske kočje iz 1873 Rifugio Giuseppe Sillani, na Kriških podih je CAI Gorizia l. 1925 zgradil zasilno zavetišče Rifugio Antonio Seppenhof (po goriškem apostolu idealistu čistega planinstva), na Lazni v Trnovskem gozdu je smučarski odsek CAI Gorizia l. 1925 odprl zavetišče smučarjev, na Doliču pod Triglavom je CAI Trieste okrog leta 1930 dokončeval tržaško kočjo, ki bi se naj nazvala Rifugio Napoleone Cozzi. Po vrhovih Tolminskih, Bohinjskih gorah so redkokdaj nemoteno stopali hribovci. Tu je bila meja zastražena pred političnimi tihotapci.

Menjavanje časov – spreminjanje meja, menjavanje oblasti – spreminjanje politike, menjavanje planinskih društev – spreminjanje zavetišč in njih naslovov. In vendar: goré, po Župančiču povedano, so ostale iste kakor poprej, planinstvo je ostalo isto kakor od vseh začetkov, človek trdnega značaja in nespremenjenih nazorov isti kot poprej. Ali ne vidite, čutite, kako se po vojni planinci, alpinisti treh narodov, treh jezikov iščejo, zblizujejo? Če so v sodobnih problemih potrebni dialogi, zakaj bi ne bili tudi v mednarodnem planinstvu? Tronarodni planinci in turisti se bratijo in objemajo na vrhovih tromejnih gorah.

Stric Tona je res zavriskal, v treh jezikih mu je zapiskala stara šperla.

»Lubečč, hvala, hvala za visokorodni govor, pa ne bi nam morda še eno domačo povjedu,« smo dražili vanj, »recimo tisto, kako so te Bovčani oponašali, saj veš, zaradi Kanina?«

»Fracano, tavžent petelinov, tudi to ste že izvohali,« je jau stric Tona, »saj, saj, tak' tusto je b'lo. Kanin sem res opeval in je prav, da zveste še vi, moji sodobniki.«

Kanin, očk, tvoj vrh nas vara,
stric Tona te preveč časti,
ker si prelep, da nimaš para,
o tvoji zlobi kar molči.

»Uboge čompce*,« tela toži,
»sirota bobič, revež sirk!
Kaj bodo jedli otročiči,
če ne bo dal na up Ocvirk?«

* čompce = krompirček, bobič = fižol

Te šijeri* Tona, zdaj si slišal,
kaj vse počenja tvoj Kanin!
Kako le bomo zdaj živeli,
ko nimamo kaj nesti v mlin?

Pa spet zasije zlato sonce,
Kaninu se zjasni obraz,
napolni, Nonca, hitro lonce,
kosilo skuhaj, je že čas.

A. K.

»Pa tisto, Sive skale na Rombonu,« smo silili vanj. Na ja, lahko mi sami zdekla-
miramo, vsaj najlepše kitice, a ne?

Sive skale na Rombonu,
strmo v dol zeleni zró.
Pod Kaninom pri zaklonu
zadnji sončni žarki mro.

Že žvonkljā drobniča po planinah,
trop ovac zdaj v stajo gre.
Mrak se vlega po Ledinah,
bol presune mi srcé.

Glej čez Sočo: Golobár!
Spomenik naj tam stoji,
kjer so domu na altar
borci dali srčno kri!
Mirno spijo v naši zemlji,
živim govorijo zdaj:
Kar je tujega, ne jemlji,
svojega nikdar ne daj!

A. K.

* potem-takem

Si znal biti tudi sentimentalni, dragi naš kaninski pevec. Pa še zaplakal si z deklico, ki je v borbi izgubila zaročenca-partizana in iskala tolažbe pri Prešernu. Zapel si ji sonet s pretresljivim finalom:

Tam padel v boju je za dom, moj dragi,
pa slišim, da sovrag zdaj vriska,
ko srta tu klečim ob žrtvi blagi,

o, pesnik moj, pomagaj mi zapeti
o bolečini, ki srcé mi stiska
in o ponosu, da je smel umreti.

A. K.

Lubečču so se zarosile majhne, drobne očice.

»No, stric Tona, kaj ti silijo vsi žegni in blagri iz oči? Nikar, drugače se še mi začnemo cmeriti s teboj.«

»Ali berete,« se je nenadoma zdramil zresnjeni šolnik Anton Kutin, »ali berete kaj starih Planinskih Vestnikov? Kako zanimivo jih je prebirati, kot da so neke zgodovinske listine. Recimo, v Planinskem Vestniku iz 1899 je prvi SPD predsednik, Franc Orožen, opisal turo »Na Krn«, vse natanko, lepo in zanimivo, toda, kar je važno, tovariši, v njem je to poudaril, Bolc je lep in z gorami obkrožen trg, ima okrajno sodišče, čitalnico, mlekarno, pogozdovno in opleševalno društvo, strelsko-veteransko društvo. Soška podružnica je postavila na trgu piramido s kažipoti na važnejše gore. Jaz bi še to pristavil, bovška fara je iz 1142, blizu cerkve je stal bovški grad, l. 1903 je Bovec pogorel s 70 hišami z leseno streho, pa so ga ponovno pozidali. Med 1915–1918 je bil do tal porušen, a se je spet dvignil in oplešal. Čompe – krompir, sirk, ječmen, berze – zelje, žarbad – repa, sir, skuta, je bila in je še Bovčanom dnevna hrana, tudi moja. Tako iskani bovški sir se je vedno našel, dokler so Dreja Pičulnov-Mlekuž, najstarejši sirar in drugi pastirji gnal past drobnico, ovce in koze na Goličico, Krnico, Babo, Bukovo, Loško Koritnico in Možnico in dokler so Ostani, Jonki, Durjave, Kutini, Kravanje, Solarji, Šulini, Komaci, Zorči, Klavore, Faningerji, vsi ti štacunarji, krčmarji, mešarji, krojaški in drugi mojstri, seve tudi gospodarstveniki, trgovci, držali bovško županijo pokonci. – Tak', viš, je b'lo, ko je na Dunaju vladal cesar Franc Jožef I., ki je l. 1900 prenočil v Bovcu v hotelu Pri pošti in je takrat bil špen – župan Šulin Anton. Fantje, za d'nes sem končal, za jutri pa vas vabim, ne na kozji rep, maben na bovške krofe iz kloc – iz suhih hrušk in cveb-cebiv.«

»Živel Bec, Bolc, Bovec, Plezzo, Fliisch,« smo se vsi užegnali in trčili velikemu Bovčanu, slavitelju, starosti, večnemu bovškemu mladeniču.

Medtem so prihajali, bolj prismojili so se k našemu veselemu omizju, ha, tisti od sodnije, davkarije, seve bolj ti ugledni tržani, med njimi tudi gospod déhant, pomižiknili so si in hop že so se znašle karte na mizi, pa so vrgli tarók. Še Lubečča so pritegnili, joj, pozno v noč, dokler niso začeli zapirati vrat in ga je prišla iskat za skrbljena teta Pepa.

V ranem jutru si je Lubečč mencial zardeče oči. »Jojhata, jojhata, tavžent hudičev, tak' tusto je b'lo,« je vzdihoval, potem pa kakor da ga je nekaj vrglo, da mu je nekaj zavrelo, je zlil na papir nič manj kot kvartaški sonet, da, sonet, ki se je dramatično končal:

O, miserere, čujte, katastrofa,
krepák mi flek primaže partner levi,
da kar pogrezne se premehka zófa!

Posledice te igre: bridka zguba,
zamera pri Fortuni, krasni devi,
na licu pa globoka nova guba.

A. K.

Sonce je zašlo za Kaninom in z gora se je na bovški trg spuščala mračna zavesa. Tam v dalnji Trenti za sneženimi vršaci je tožno plakal knapski zvonček pri Cerkvici. Nekaj se je zgodilo. Niste čuli? Za vedno se je od Beca in Kanina poslovil prof. Anton Kutin (umrl 10. 12. 1959 v Ljubljani, pokopan v Mariboru). »Zvon iz Trente«, je njegova najmilejša pesem, ob koncu pesmice se je stric Tona nanj obrnil, proseč ga

o, dragi zvon, naj bi tvoj glas premili
bodril, tolažil ljudstvo v vsaki sili,
miril nevihto srda med naródi,
ki v mrzlih srcih vlada še povsodi.

A meni, zvon iz Trente, za slovo
zapoj tedaj, ko vgasne mi oko.

(stric Tona)

Doma pri Kutinovi so menda rekli pri Levetču. Ker pa Bovčani radi zamenjajo v za b, so kar po svoje obrnili pri Lubečču. Se do nedavnega so se rudarji z Bovškega vozili na delo skozi predor iz Loga na Rabelj, danes jih prava avtobus čez Predel. Predor jim pride prav le pozimi, če zasnežena cesta ni spluzena. Nekaj Kutinove literaturne zapuščine hrani preskrbna, delavna tov. Gizela Smielovska, ki smo jo na planinskih in turističnih toriščih, ogrankih večkrat pa še radi srečavali. V tej zapuščini se kar varno počutijo Kutinovi spisi:

1. Razvoj prosvetnega dela v Bovcu od l. 1948 do 1953.
2. O bovških nošah.
3. Kulturno-zgodovinske črtice, »ki se tleže neposredno ali posredno Bovca«.
4. Šolar iz Trente.
5. Zlatarog v domači in tuji literaturi.
6. Zgodovina Bovca (po ustnem izročilu).
7. Zgodovinski podatki o trentarskem zvonu.
8. Zvezek pesmi (med katerimi je tudi Scabiosa Trenta). Navedimo dve kitici:

1.
Na vrtu v Trenti raste čudovito cvetje:
triglavska roža, sleč in očnica na skali.
Prennoga cvetke našle tamkaj so zavetje,
la eno smo povsod zaman iskali.

2.
Zaman iskali rožo smo skrivnosti polno,
scabiosa Trento, ni je našel niti Kugy,
da bi ozdravilo srce nam bolno,
ki jo po gorah je iskalo v bridki tugi.

L. Z.

DRUŠTVENE NOVICE

ING. IVO GROPUZZO
1925–1971

25. julija t. l. je pri sestopu z Majstovke po nesrečnem naključju umrl pomemben hrvatski alpinist, planinski pisatelj in društveni delavec ing. Ivo Gropuzzo. Rodil se je 10. oktobra 1925 na Reki, z alpinizmom pa se je začel ukvarjati kot študent gozdarstva v Zagrebu. Prvič je vstopil v steno l. 1946 na Kleku, komaj dva meseca kasneje pa je že plezal kot prvi v navezi Zimmer–Jahnovo smer v Triglavu. Naslednja leta je stalno obiskoval Julijske in Kamniške Alpe in jih častil vse do svoje zgodnje smrti.

Drugo področje njegovega plezalskega zanimanja so bile Dinarske planine, posebno Durmitor in Maglić, v katerem je l. 1949 kot član ekipe sodeloval v alpinističnem odkrivanju masiva z vrsto prvenstvenih vzponov.

V povojnem razdobju je bil eden od prvih plezalcev, ki so si prizadevali hrvatski alpinizem usmeriti v svetovna visokogorja. L. 1951 je začel z Grossglocknerjem, nadaljeval z Dolomiti, Matterhornom in masivom Mont Blanca. Kot član plezalske trojke v družbi z Mirkom Zgago in z Nikom Kučanom se je pogosto srečal s slovenskimi plezalci in si med njimi pridobil mnogo prijateljev.

Po diplomi se je iz Zagreba vrnil v rojstno Reko. Tu se je začelo drugo razdobje

njegovega alpinističnega delovanja. Sodeloval je v reški ekspediciji na Kilimandžaro l. 1958 in dalj časa vodil alpinistično sekcijo PD Platak. Bil je vsestranski planinec, posebno pa se je izkazal kot pedagog, pisatelj, fotograf in kot traser na orientacijskih tekmovanjih. Planinska zveza Jugoslavije ga je odlikovala l. 1962 z zlato značko za zasluge pri razvoju planinstva.

Planinski potopisi in opisi plezalskih vzponov Iva Gropuzzo so velik prispevek k hrvatski planinski književnosti. Kot človek široke kulture je v plezalski tehniki videl samo eno stran v oblikovanju planinske osebnosti, zato je skupaj z alpinistom M. Zgago napisal čislani priručnik za planince in alpiniste pod naslovom »Kroz visoke planine« (Zagreb 1952). Ta obsežna knjiga na 300 straneh je prvi in do danes edini planinski učbenik v srbohrvatskem jeziku. Iz nje so črpale znanje in pobude generacije planincev. Posebno je treba poudariti njegove strokovne sposobnosti, ki so mu prinesle poklicni ugled in ga postavile na mesto šefa oddelka za hudournike Splošnega podjetja za vodno gospodarstvo na primorsko-istrskem področju.

Hrvatska planinska organizacija je z njim izgubila simpatično in močno osebnost, ki je s svojimi organizacijskimi sposobnostmi, energijo in z drugimi vrlinami v zadnjem četrtoletju kot magnet pri-

tegovala cele generacije planincev v Zagrebu in na Reki. Ime Iva Gropuza bo ostalo za vselej zapisano v naši planinski zgodovini, v srcih njegovih prijateljev in tovarišev pa bo za vselej neizbrisen spomin na pravega planinca in človeka.

Dr. Željko Poljak

DR. MARJAN OGRIZEK

(umrl 23./24. julija 1971 pod Kukovo špico)

Dr. Marjan Ogrizek se je rodil l. 1910 v Šenčurju pri Kranju. Gimnazijo je obiskoval v Mariboru, l. 1937 pa je dokončal pravno fakulteto v Ljubljani. Nato je kot pripravnik delal na okrajnem sodišču v Kranju in okrožnem sodišču v Ljubljani do aprila 1941.

Med vojno se je pridružil OF in je l. 1944 odšel v partizane. Po osvoboditvi je delal na odgovornih mestih v ministrstvu za finance LRS v Ljubljani in v planski komisiji v Beogradu. Od l. 1951 je bil sodnik okrajnega, od l. 1961 pa okrožnega sodišča v Kranju, kjer je ostal vse do svoje upokojitve novembra 1970. Bil je odličen, razgledan in izkušen pravnik in sodnik s širokim teoretičnim in praktičnim znanjem, zlasti iz civilnega prava in posebej družinske zakonodaje. Kot človek, pravnik in sodnik je bil delaven, skromen, požrtvovalen, zanesljiv in vedno trden v svojem prepričanju. Vsa leta je delal v različnih družbeno političnih organizacijah. Bil je eden izmed ustanoviteljev in dolgoletni predsednik društva gorenjskih pravnikov. Kot član fotokluba Kranj se je z uspehom udeležil nekaterih razstav predvsem planinske fotografije. Bil je eden prvih članov TD Skala, dolgoletni odbornik in podpredsednik PD Kranj.

Ko smo bili na krajšem taborjenju v Val Veni, je bil že blizu šestdesetih, pa se mu ni poznalo niti najmanj, ne pri koraku, ne pri ponašanju. Mogočni Mt. Blanc ga je tisto jutro ob našem prihodu prevzel popolnoma. Kljub prečuti noči zaradi vožnje, je takoj želel naprej v gore. Ni mogel strpeli zaradi lepega vremena in komaj smo ga prepričali, da je za hujše napore potreben tudi dober počitek. Ko smo se ostali potikali sem in tja po taborišču, je odšel in obhodil vso bližnjo okolico. Poln občudovanja lepote se je vrnil in prekipeval od vznichenja ves čas taborjenja v Val Veni. Tega ni skrival nikoli.

Povzpел se je na Dent du Géant in bil ponosen na svoj uspeh, srečen kot malokdo. Nato je bil ves obupan, ker ni mogel slediti preko Vallée blanche in se udeležiti prečenja Mt. Blanca. Potolazil se je šele čez nekaj dni, ko se je sam povzpел nanj. Neizmerno je užival. Kako se je veselil lepih pogledov in posnetkov! Fotografiranje mu je bil konjiček in fotoaparat neizogiben spremljevalec. Ko smo drugi počivali, je hodil naokrog ure in ure, opazoval in slikal. Odhajali smo, njega pa ni bilo od nikoder. Nenadoma se je pojavil razoglav, skuštranih las in prepoten sredi taborišča: »Oprostite, moral sem še enkrat videti in slikati Mt. Blanc. Oprostite, oprostite! Prečudovito je, prečudovito!« Tak je bil zmerom, do zadnjega. Občudoval je lepoto in užival opojnost gora. Pri njih je iskal mir in spokojnost. Bil je neizmerno vdan goram. Za vsak kanček lepega jim je bil globoko hvaležen. Z ljubeznijo in občudovanjem jim je vračal. Dolga, dolga leta. Nekje je zapisal: »Gore so mi nuja, ne le razvedrilo!« Do smrti so ti bile nuja in strast, ti vrli skalaš in prijatelj!

I. V.

PRIJATELJU MARIJANU SMERAJCU V SLOVO

Prav ko se je dolgo lepo poletje prevesilo v jesen, si omahnil. Hladno je zavelo z gora, v naša srca pa se je naselila žalost. Usoda, ki nas preseneča iz dneva v dan, si je tokrat izbrala za žrtev tebe.

Nemo smo stali ob tvoji krsti, na katero so med težkimi kapljami padali listi bližnjih brez in topolov.

»Zakaj?« smo se vpraševali. Mar zato, ker si tako rad imel ta lepi svet okrog sebe: drobno cvetico ob poti, glas škrjančka nad seboj, ples oblakov, nagelj v gumbnici? Mar zato, ker si že toliko tega sveta obhodil in se žejen njegove lepote spet in spet vračal vanj?

Bil si planinec-gornik v pravem pomenu besede; od ustanovitve društva kot dolgoletni predsednik in potem tajnik, vsak

trenulek ves zagnan za njegovo rast, neutrujen v širjenju planinske misli, organizator, vodnik. Kolikim novim obiskovalcem si odprl vrata v planinski svet, kolikim malodušnim pokazal pot v gore. Še teden pred smrtjo si vodil izlet »Po želji«. Mar si slutil, da se moraš posloviti od Kugyja v Trenti, Mangarta, sinjeoke Soče?

Navduševal si nas za pohod po transverzali; sredi tvoje življenjske transverzale ti je zastal korak; ostala so le še pota in cilji, za katera je bilo tvoje srce. Še bo žarel mogočni Triglav v jutranjem soncu, še bodo ugašali dnevi v siju njegovih meglic, še vztrepetavala avrikelj in encijan v gorah, še se bomo zbirali na naši Soriški planini in še, dragi Marijan, boš z nami tudi ti.

Preveč srca si razdal za to lepoto, da bi mogli pozabiti nate, preveč skrbno si opremil našo propagandno omarico, da ne bi v nas vedno živela misel nate.

Vseskozi si bil vreden odlikovanj, s katerimi sta ti dali priznanje za tvoje delo PZS in PZJ, kajti bil si človek dejanj. In tak nam boš tudi ostal v spominu: vesel, prešeren fant z rožo v gumbnici, vedno pripravljen za hudomušno zblabljkvo, a dober ko kruh, — planinski entuziast in do konca zvest prijatelj gora.

T. Erman

Marijan Smerajc se je rodil v Ljubljani 12. 1. 1920. Bil je soustanovitelj PD Litostroja in njegov dolgoletni predsednik, nato tajnik društva do svoje nenadne smrti 26. 9. 1971.

PROF. FRANCE PLANINA — SEDEMESELETNIK

Pred kratkim je profesor France Planina praznoval svoj sedemdeseti rojstni dan. Naša sodobna poljudnoznanstvena proza prav dobro pozna njegovo ime, saj je vidno ne le v številnih slovenskih časnikih in revijah, marveč tudi v mnogih samostojnih knjigah in knjižicah, ki jih je slavjenec napisal v preteklih desetletjih s področja zemljepisa in prirodopisja.

France Planina se je rodil pred sedemdesetimi leti v Škofji Loki, tamkaj obiskoval osnovno šolo, gimnazijo pa je napravil v bližnjem Kranju, nakar je na univerzi diplomiral iz zemljepisa in prirodopisa ter nato postal gimnazijski profesor teh dveh predmetov. Služboval je na Otočcu, v Kranju in Ljubljani, kjer sedaj uživa zaslužen pokoj. Obširno in posebno med Ločani vidno je njegovo delo v družbenih organizacijah.

Prav letos poteka dvaintrideseto leto, odkar je v družbi z dr. Pavletom Blaznikom in dr. Tinotom Debeljakom ustanovil Muzejsko društvo v Škofji Loki in vse do danes marljivo in požrtvovalno dela v njem, dolga leta kot njegov gospodar. V zvezi s tem je tudi njegovo stalno delo pri zborniku Loški razgledi, v katerem ga ni letnika, da bi ne bilo v njem njegovega članka ali kakkega drugega poročila o delu tega društva, ki je med najvidnejšimi in najdelavnejšimi v vsej Sloveniji. Obenem prav omenjeno društvo skoraj vsako leto prireja poučne izlete, ki jih naš slavjenec organizira s svojim bratom Lovrom, France pa jih strokovno pripravi in udeležencem razlaga zanimivosti naše lepe domovine.

Ker je prav v Loških razgledih osredotočeno najvidnejše poljudnoznanstveno delo našega slavjenca, je prav, če na tem mestu navedemo nekaj razprav in člankov, ki jih je rodila njegova ljubezen do rojstnega kraja. Od prvega letnika

1954 si slede tile članki in razprave: Kako se je razvila loška pokrajina. Usodni dogodki v Dražgošah, Blegoš in kraji pod njim (Ob 50-letnici organiziranja planinstva na loškem ozemlju, Obrt in gostinstvo na loškem ozemlju, Profesor Franc Jesenko, Reka Sora, njeno porečje in njen režim, Kmetije pod Pasjo ravnijsko, Železniki in Češnjica, Neljudska raba krajevnih imen, Samotne vasi pod Ratitovcem, Zirovska pokrajina in Zirovci.

Posebej je s tega področja treba omeniti, da je Mladinska knjiga v Ljubljani izdala dve knjižici Franceta Planine. 1962 z naslovoma: Skofja Loka z okolico in Poljanska in Selška dolina. Z vsemi temi in še podobnimi deli je Planina seznanil rojake in tučje, zlasti turiste in planince z zanimivostmi svojega rojstnega kraja in njegove bližnje in daljne okolice.

Ker je Planina vsa zadnja desetletja odbornik Muzejskega društva v Skofji Loki in obenem član uredniškega odbora Loških razgledov, je samo ob sebi razumljivo, da je v omenjeni zbornik vsa leta pisal o sestankih, sejah in občinah zborih društva in podajal poročila zlasti o gospodarskih vprašanjih v njem. Ker se bliža tisočletnica Skofje Loke, ki bo 1973, dela naš naš slavljencec tudi že v mnogih pripravljanih odborih za to veliko praznovanje. Kot strokovnjak za zemljepis in prirodopis je Planina doslej opravljal številne naloge, pomembne za vso Slovenijo. Tako je bil takoj po drugi svetovni vojski član komisije za ugotavljanje kulturno-zgodovinske škode, ki jo je na našem ozemlju povzročil okupator, dalje je bil muzejski referent pri slovenskem ministrstvu prosvete, ravnatelj Prirodoslovnega muzeja, pomožni inšpektor za zemljepis in prirodopis na naših srednjih šolah in tudi izpraševalec metode zemljepisnega pouka pri strokovnih izpitih.

Pomembno je tudi njegovo delo v mladinskih organizacijah, saj je delal pri aeroklubu Naša krila, pri skavtih, Počitniški zvezi in skrbel je za organizacijo prirodoslovnih krožkov na naših šolah. S tem je v zvezi njegova skrb za slovenske učne knjige iz njegove stroke. Tako je pripravil Zemljepisno čitanko z naslovom Po tujih zemljinah, sodeloval je pri Prirodopisu za tretji razred osnovnih šol, pri mladinskem leksikonu Mladi vedež in pri ilustrirani knjigi Jugoslavija. Dalje je Planina zelo delaven član v več organizacijah, kakor v Geografskem društvu Slovenije, v Prirodoslovnem društvu, pri Planinski zvezi in pri Turistični zvezi Slovenije. Tako je v družbi z Valterjem Bohincem priredil vrsto zemljevidov Slovenije in Jugoslavije, več kart naših gorskih pokrajin itd. Zadnja leta je požrtvovalno delal pri Krajevem leksikonu Slovenije, priredil pa tudi samostojno delo Naša domovina Jugoslavija. Njegovega drobnega dela pa skoraj ni mogoče na kratko naštet, saj je raztre-

seno po časnikih in revijah, od Mladike, raznih Vestnikov, Planinskega Vestnika pa tja do Loških razgledov, Dela in drugod. Zaradi vsega naštetega izreka tudi Planinski Vestnik svojemu dolgoletnemu sodelavcu in zaslužnemu znanstvenemu in še posebej poljudno znanstvenemu pisatelju ob njegovem visokem jubileju iskrene čestitke z željo, da bi še dolgo živel in še mnogo mnogo koristnega napisal svojim ločanom in vsem Slovencem.

France Jesenovec

PRVA RAZSTAVA PLANINSKIH FOTOGRAFIJ TREH DEŽEL

Lanskoletno srečanje planinskih organizacij treh dežel – Slovenije, Koroške in Furlanije z Julijsko krajino – oktobra 1970 v Ljubljani, je med svoje sklepe sprejelo tudi predlog fotokino kluba PZS, da se vsako leto organizirajo razstave planinskih fotografij. Organizator razstave naj bi bile imenovane tri članice srečanja. Prva razstava so pod okriljem PZS fotisti organizirali v Ljubljani.

Ob navzočnosti dr. Mihe Potočnika, predsednika PZS, Maria Lončarja, predsednika sekcije Gorica CAI, dr. Kurta Delišča, predsednika koroških planinskih organizacij, dr. Hermana Wiegela, predsednika OAV Beljak, in drugih planinskih funkcionarjev, gostov in okrog 150 ljubiteljev planinske fotografije je bila 11. septembra 1971 v atriju ljubljanskega magistrata razstava slovesno odprta.

V uvodni besedi je predsednik fotokino kluba PZS in njegov mentor Vlastja Simončič, med drugim poudaril delež slovenskih fotoamaterjev, ki so s svojimi deli dokazali, da se lahko najmanj enakovredno kosajo s fotoamaterji drugih alpskih dežel. Predsednik PZS dr. Miha Potočnik je po pozdravnem govoru, v katerem je orisal prijateljsko sodelovanje planinskih organizacij, ki naj prispeva k zbližanju treh sosednih dežel za bolj človeško podobo sedanjega in predvsem še bodočega sveta, odprl razstavo in podelil priznanja.

Zlato plaketo za posamezno fotografijo je prejela Marija Rojnik iz fotokino kluba PZS (FKK). Srebrni plaketi sta dobila Hans Kruppl iz Radentheina in Vida Strašek iz FKK PZS, bronaste plakete pa Gabriele Vock iz St. Mihaela, Hans Kruppl iz Radentheina in Janko Krmelj iz FK Tržič. Diplome so bile podeljene Franzu Brandfellnerju iz St. Veita, Nives Luch iz Gorice, Jocu Balantu iz FKK PZS in Hansu Krupplu iz Radentheina.

Za najboljše kolekcije so prejeli zlato plaketo Vasja Doberlet iz FKK PZS, srebrni plaketi Marija Rojnik in Vida Strašek iz FKK PZS, bronasti plaketi pa Vladimir Stojan FK »Andrej Prešeren« iz

Jesenic, Marjana Česnik in Stane Kvaternik iz FKK PZS. Diplome so bile podeljene Stanetu Kvaterniku in Sonji Zalar iz FKK PZS, Andreju Žmiku iz PD Bohinjska Bistrica ter Brunu Altranu iz Gorice.

Medaljo »zlato Triglav« za klub odn. organizacijo, ki je na razstavi prejela največ priznanj, je prejel fotokino klub PZS.

Mednarodno žirijo se sestavljali Mario Lonzar, predsednik CAI Gorica, Alais Bernkopf, EFIAP, predsednik deželnega zbora Štajerske, in Vlastja Simončič, EFIAP.

Žirija je v oceno prejela 312 fotografij od 79 avtorjev, od tega je bilo iz Furlanije in Julijske krajine poslanih 18 fotografij, iz avstrijske Koroške in Štajerske 101 fotografija in iz Slovenije 193 fotografij. Na razstavi je razstavljalo 54 avtorjev iz vseh treh dežel, razstavljenih pa je bilo 123 fotografij.

Na razstavi so se s svojimi deli predstavili tudi člani žirije. Razred zase je mojster Vlastja Simončič s petimi umetniškimi fotografijami. Njegovo Jutro je skrivnostno zamegljen svet, za katerim sluti in čutiš, da se bo za labirintom smrek prikazala jasnina. Ta napetost na sliki je umetnost. »Problem« prikazuje plezalca v akcijskem zanosu. »Škrlatica« kaže avtorjevo zaverovanost v poezijo gorskega sveta. »Ledena mesečina« je igra svetlobe in senc. »Peričnik« in »Smreke« zaokrožata vsestranske tehnične finese Simončičeve kamere.

Mario Lonzar je razstavil dokumentarno fotografijo iz Mont Blanca, svet ledeniških odlomov Vallée Blanche in Aiguille du Midi.

Alois Bernkopf se s fotografijo pogloblja v bogastvo narave, v kmetovo zlato na seniku, v razglede po gorah in v tihožitje s steze, ki polje v gorski svet.

Marija Rajnik iz FKK PZS je predstavnik akcijske fotografije. »Garanje«, nagrajeno s prvo nagrado, sugestivno predstavlja napor v snegu. Avtorica v fotografijah suvereno obvlada kompozicijo. Zlato plaketo za najboljšo kolekcijo je prejel Vasja Doberlet, ime, ki je na razstavah opozorilo nase že nekajkrat. Nedvomno ima mojster Simončič v njem najhvaležnejšega učenca in organizacijsko silo fotokluba. Doberlet se na letošnji razstavi predstavlja s širokim in pestro zajetim izborom, ki je študijsko zanimiv. Hani Simončič-Cankar se je predstavila s tehnično in estetsko dovršenimi liričnimi motivi. Nagrajenka s srebrno plaketo za najboljšo kolekcijo Vida Strašek si je izbrala zimski svet. Zimsko sonce je naravnost fantastična kombinacija igre senc in svetlobe, razporeditve v prostoru in moderne simbolike. Iz fotografij Andreja Žitka, PD Bohinjska Bistrica, žari prešernost (Smuk s sirarne) in pogled v nova obzorja (Nad oblaki). Vsekakor iznajdljiv

prispevek. Franc Črv iz FK »Andrej Prešern« z Jesenic, nastopa z zimsko poezijo dreves, Metka Vergnion pa z razpoložensko fotografijo. Sonja Zidar obvlada fotografske veščine, kompozicijo, motiviko in tehniko, pozna se šola mojstra Simončiča. Diploma za kolekcijo opozarja na ime, ki se bo na razstavah še pojavljalo. Jelka Simončič je razstavila simboličen izbruh oblaka na sliki »Pred nevihto«. Kot bi človeka razganjala napetost. Znani hrvaški alpinist ing. Zlatko Šmerke snema nesbole na temo človek in gora. Kako neskončno majhen je človek v carstvu gor!

Bronasta plaketa za kolekcijo Vladimir Stojan, FK »Andrej Prešern« z Jesenic, razstavlja širok repertoar s tehnično dovršenostjo.

Jože Sever razstavlja stare motive, vendar tehnično brezhibne. Simončič Tihec, FKK Maribor, je domiselno zajel Hišo pod vinogradom. Eden od najuspešnejših in po vsebini najraznovrstnejših avtorjev Janko Krmelj iz FK Tržič, je s kamero posnel floro, favno, tihožitja in reševanje v gorah. Zaslužil si je bronasto plaketo za posamezne fotografije (Reševalci na delu) in bronasto plaketo za najboljšo kolekcijo. Osvežitev predstavljajo fotografije Egona Miheliča, PD Bohinjska Bistrica. Posebej opozarjamo na »Doseženi cilj«, fanta pod triangulacijsko piramido na vrhu.

Dr. Rafael Podobnik iz FKK Nova Gorica podaja liričen zapis prve pomladi, dr. Luka Pintar, Lučka Petrič, Milan Orožen-Adamič, vsi FKK PZS, iznajdljivo uporabljajo svoje impresije, dr. ing. Stane Jurca »V oporni počit« je posnel plezalca v napetem položaju, ko slika Triglav s Pihavca. Vojko Bizjak in Lado Eleršič sta uspešna znanca iz razstav PZS, nova pa sta Jaka Bregar in Zoran Beštin, FKK PZS, prvi z estetskim okusom, drugi s smislom za dramatičnost v fotografiji. Marjana Česnik, FKK PZS, je znala iz navidez brezpomembnega sveta pričarati detaille planšarske romantike, prijeten vložek v mozaiku domislic, motivov in tehničnih prijemov na razstavi.

Če smo s tem predstavili nekaj domačih avtorjev – ne vseh – nismo s tem namenoma zanemarili tujih. Razstava planinskih fotografij je bila odprta na predvečer Dneva planincev, zato tudi nekaj več besed o slovenskih avtorjih. K letošnjim dosežkom na razstavi jim je treba čestitati.

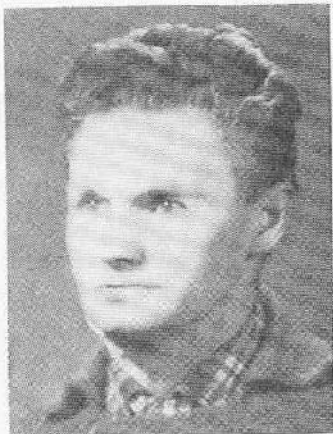
Tone Strojnik

JAKA ČOP – 60-LETNIK

Te dni – natančneje 26. oktobra – je minilo 60 let, odkar je privekal na svet jeseniškemu železničarju Jaku Čopu prvorojeni sin, ki so ga kasneje krstili za Jakca in ki je potem postal Jaka, veli-

čina v umetniškem svetu gorske fotografije, entuziast in človek, ki je vso svojo ljubezen žrtvoval domačim goram in jih s fotografijo upodobil tako kot malokdo. Po nastopu skromen človek, je vsa ta leta v sebi skrival nenavadno voljo in vztrajnost, ki se še danes zažari v njegovih svetlih očeh, če le pogovor nanese na gore in fotografijo.

Rodil se je 26. oktobra 1911 na Jesenicah, kjer je hodil tudi v šolo. Ker so imeli doma tudi kavarno, se je Jakec učil za

natakarja, vendar v tem poklicu ni ostal. Kmalu se je zaposlil v železarni kot kopist in je kot tak tudi odšel v zasluženi pokoj. Vse svoje življenje je preživel ali v gorah ali na delu. Takšen je bil tudi njegov oče, še bolj pa njegov stric Joža Čop, pojem slovenskega alpinizma. Jaka se ni mogel uveljavljati kot alpinist, zato pa se je še z večjo ljubeznijo posvetil gorskim motivom in v tem postal velik mojster, umetnik-fotograf. Mogoče bomo nekoč, ko bomo znali bolj oceniti njegovo delo, celo rekli, da je pojem gorske fotografije. Veliko je v svojem življenju potoval in je domala obredel vse Alpe in vso Evropo. Sedaj živi na Rodinah, v majhnem domu, ki si ga je postavil tako, da ima ob jasnem vremenu čudovit pogled na Triglav, Rjavino, Škrlatico, Martuljkovo in Špikovo skupino.

Ni lahko predstaviti Jaka Čopa kot umetnika. Težko je dojeti veličino njegovega dela, označiti vse napore, ki jih je moral prestati, da je lahko ustvaril to, kar danes Slovenci od njega imamo. Profesor Marko Aljančič ga takole ocenjuje v kritiki njegove planinske fotografije: »Na Čopovih slikah elementarnost in prabit tega svojskega sveta, ki ga je avtor doživljal na samotnih potih – na impresionističnih efektnih grajenih kompozicijah – neprestana menjava svetlobe in senc,

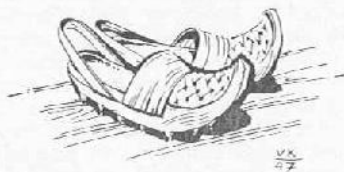
ustvarjajoča atmosfera, gledalca vedno znova prevzame.«

Koliko truda je potrebno, da se ustvari en sam motiv, objavljen v njegovi trilogiji, ve le Jaka. Le Jaka ve, kolikokrat je prekrizal podolgem in počez svoj »Svet med gorami« ali »Raj pod Triglavom«, da je zbral toliko motivov, kolikor jih je v knjigah objavil. Kolikokrat se je moral vračati zaradi enega samega motiva v vročini, mrazu, snegu, v dežju, pred ali po nevihti, kolikokrat je ure in ure prežal s pripravljenim fotoaparatom, da je nato ustvaril sliko, na kateri prav nič ne manjka, ji ni mogoče nič vzeti in nič dodati«, ve le Jaka in tisti, ki so se kdaj koli poizkušali ukvarjati s planinsko fotografijo. Da se ustvari takšno delo, kot je Jakova trilogija, tretja knjiga »Viharniki«, čeprav je posvečena Jožu Čopu, ima tudi avtobiografski odtenek, ni dovolj biti samo umetnik, temveč moraš biti tudi vztrajen, odpovedati se moraš marsikateremu ugodju, prestati moraš veliko naporov, predvsem pa moraš ljubiti planinski svet s takšnim žarom, kot ga ljubi Jaka.

Izredno lepa lastnost njegovega značaja je v tem, da je znal ljubezen do gorskega sveta prenašati tudi na druge ljudi. Dvakrat: Ko je zbiral, ustvarjal in objavil gorske lepote, ko je gore približal v vsej svoji lepoti tudi ljudem, ki jim ni dano, da bi sami lahko uživali te lepote, in neposredno, saj je neštetokrat vodil mlade ljudi, otroke in pionirje po gorskih stezah in jim vcepljal ljubezen do gora, cvetja, do tovarštva in lepega obnašanja. Veliko gornikov našega gorenjskega kota je zakoračilo prvič v gore pod Jakovim vodstvom, veliko jih je pri Jaku dobilo prve napotke za planinstvo in mnogi od teh so postali kasneje znani alpinisti, ki so preplezali strmine ne samo doma, ampak tudi na tujem, celo v daljnem Hindukušu in Himalaji. Nehote so v širni gorski svet prenašali Jakovo poslanstvo.

To je Jaka Čop, jubilant, šestdesetletnik, častitljiv pa vendar v srcu mlad, kot so mladi ljudje, ki jih še danes rad popelje v gore, z istim žarom v očeh kot takrat, ko je v skritih kotičkih raja pod Triglavom ali kje drugje prežal na trenutek, da bo za vedno ustvaril pravo podobo tega raja. Veliko priznanj je že dobil zato, čeprav ne toliko, kolikor jih je zaslužil. Kdor ga pozna, ga bo imel vedno rad. Od srca mu želi lepo starost.

PD Jesenice

ALPINISTIČNE NOVICE

ALPINISMUS INTERNATIONAL

Reinhold Messner in Beppe Tenti sta sprožila novo misel in jo objavila po nekaterih planinskih glasilih spomladi 1971. S sodelovanjem nemške Lufthanse vabita planince na izlete v visoke gore na drugih kontinentih. Ne terjata velikega alpinističnega znanja, vabita vsakogar, ki ima veselje in pogum za dogodivščine v daljnem gorskem svetu, naj bo že star 15 ali 65 let. Letos sta dala na program »Iran 71« in »Kumba Himal Everest 71«, Mc Kinley Alaska 71, Kali Gandaki Valley 71, Kenia–Ruvenzori 71, I. 1972 pa pridejo na vrsto Sahara, Labrador, Iran II, Nepal, Alaska, Nova Gvineja, Deo Tibba v Indiji, Ekvador in Mexiko.

Pri današnjih prometnih možnostih z dobro organizacijo lahko hitro in relativno poceni dosežeš katerikoli kót na našem planetu, to je res. Messnerjeva pobuda nima prvenstvenega čara, saj je Schuster s takimi poleti začel že l. 1969, DAV pa s cenejšo organizacijo l. 1970. Nov je avanturistični zanos Messnerjeve pobude, vaba za manj izkušene, trnek za mladoletne in priletne.

Sicer pa morda ni tako. Informacije daje R. Messner sam iz naslova »Alpinismus International«, St. Peter 74, I – 39040 Villnöss Bozen (Bolzano). V letu 1971 je že pošiljal pozdrave iz iranskih gor.

YVETTE VAUCHER

20 let alpinistične kariere ima za seboj ta simpatična Ženevčanka, po rodu iz delavske družine – oče je bil krojač, mati je delala v tovarni ur. Njen prvi mož je bil premožen založnik, ki je razumel njeno veselje do tenisa, jahanja, plavanja in padalstva – bila je prva Švicarka, ki si je pridobila v padalstvu mojstrski naziv. Po smrti svojega prvega moža je spet začela hoditi v plezalno šolo in tam 1961 spoznala profesorja matematike Michela Vauchera. L. 1963 je prišlo do alpinističnega zakona in nato do cele vrste težkih vzponov, ki jih je Yvette opravila s svojim možem. Je prva ženska, ki je zmogla severno steno Matterhorna in severno steno Dent Blanche. Njena kondicija je pravi čudež, ima železno voljo, sicer pa je dobra gospodinja in uradnica, pa prava ženska, saj je v baznem taborišču 5300 m na Everestu imela s seboj celo lasuljo in – kaj bi naštevali. Neka firma je našla za njo izdelala varovalno kremo, ki naj bi jo Yvette v Himalaji – testirala. V IHE je prišla zato, ker je od vodstva ekspedicije njen mož to zahteval. Če bi ne pristali na to, bi bil ostal doma.

PLEZALSKO LETO 1970 V SZ

Sodniški kolegij federacije alpinizma ZSSR je v začetku leta 1971 razsojal, katere od 40 navez, ki so se prijavile v natečaj za najboljšo alpinistično storitev, so v posameznih alpinističnih »disciplinah« zasedle prvo mesto. V razredu tehnično težkih smeri so bili kot najboljši ocenjeni instruktorji Spartaka pod vodstvom mojstra športa Grakoviča. Šestorica je preplezala severno steno Čatin-taua (4368 m). Njihov trener je bil znani Klecko. Stena je visoka 940 m, naklonina 78°. Naveze so rabile 10 dni, vendar so 7 dni čakale zasnežene pri vstopu, dva dni so plezali in bivakirali, viseč v zankah. Stena spada med najtežje v Kavkazu (VI).

V razredu traverz – prečenj, so dobili zlato medaljo Maskovčani, člani kluba »Burevestnik«, ki jih je vodil mojster športa Ivanov, za prečenje Pik Pobeda (7439 m). Vstopili so po steni neimenovanega vrha (6742 m). Organizator in trener je bil A. Ovčnikov, ki jih je spremljal skoraj ves čas, na koncu pa obolel, tako da sta ga morala Dobrovoljski in Maksimov odnesti po bližnjici v dolino. Od šestih sovjetskih sedemtisočakov je Pik Pobeda najlažji. Plezali so 17 dni. L. 1970 je stalo na vrhu 63 sovjetskih alpinistov. Njihova kondicija je torej v redu.

V razredu visokogorskih vzponov so zmagali člani »Mehnata« iz Uzbekistana. Vodil jih je Voronov, trener je bil Elcibekov. Po novi smeri so dosegli v 10 dneh Pik Komunizma (6495 m).

V istem razredu se je osem Leningrajcev odlikovalo pri vzponu na Pik Karl Marx (6726 m) po severni steni.

20 udeležencev tega plezalskega konkurza si je pridobilo pravico do naziva »snežni leopard«. Norma za to terja vzpon na vse štiri sovjetske sedemtisočake.

AVSTRIJSKA PRVENSTVENA SMER V DOLGEM HRBTU

OAZ (Österr. Alpenzeitung), glasilo ÖAK, elitnega avstrijskega kluba poroča v št. 7/8 1970 (1372), da sta 10. avgusta 1961 v Langkoflu (Dolgi hrbet), 2454 m, zarisala novo smer v severozahodni strani Hubert Peterka in Karl Dressnandt. OAZ je o tem poročala l. 1966/155. V OAZ št. 3/1971 poroča Peterka o varianti v severni steni Turske gore (Türkenberg), 2233 m, k Debeljakovi smeri. Plezali so jo Kernthaler, Koša, Altenburger in Löf-fer 28. oktobra 1967.

RAZGLEDO SVETU

ČO-OJU (8153 m) je G. O. Dyhrenfurth od l. 1945 priporočal, češ da je lahek osemstisočak. Erick Shipton ga je poskusil s severozahodne strani in prišel do 6800 m bolj kot oglednik. Resno sta se z njim spoprijela E. Hillary in George Lowe, oba Novozelandsca, čeprav sta bolj trenirala za Everest 1953 in s tem namenom preskušala najnovejše kisikove aparate.

Jeseni 1954 je nepalska vlada Čo-Oju do-delila Dunajčanu — svetovnemu popotniku in pisatelju dr. Herbertu Tichyju. Tichy je na tistem pripravil skromno privatno ekspedicijo in s seboj povabil 31-letnega Seppa Jöchlerja in 31-letnega innsbruškega geografa dr. Heubergerja, poleg njiju pa je pridobil še sirdarja slovitega Pasang Dava Lamo. Ledeni odlom v višini 6800 m, ki je ustavil Shiptona, so pre-magali v enem popoldnevu (60 m). Pot do vrha je bila odprta, toda 6. oktobra ponoči je nenadoma prišel tako srdit monsun, da je lomil šotarsko ograjenje v taboru 4 v višini 7000 m in trgjal srenec. Dr. Tichy se je boril, da bi rešil oba ša-tora, pri tem pa je z rokami hlatal po snegu in dobil ozeblino tretje stopnje. Izprazniti so morali tudi tabor 1 (6600 m) in šele v taboru 2 (6250 m) je dr. Heuber-ger Tichyju pomagal z injekcijami, ki po-spešujejo krvni obtok. Tabor 1 (5800 m) je postal bolnišnica. Stal je na moreni, mraz ni bil tako hud. Pasang je odšel v Namče Bazar, da bi prinesel dodatno opremo in živež, Tichy je pestoval roke, Jöchler in Heuberger pa sta za trening stopila na brezimenski šeststisočak.

11. oktobra se je na pojavila Claude Ko-gan z Bertholetom, ki je obupala nad »francosko-švicarsko ekspedicijo na Gau-risankar 1954«, v Čo-Oju pa videla obe-tajoč nadomestek. Pri tem je odigral vidno vlogo Ženevčan Raymond Lambert. Prišlo je do kočljivih besed, končno pa so se zedinili, da ima avstrijska skupnica vendarle prednost, a to samo za en po-skus. Dogovor je Tichyja spravil v stisko — roko je imel še v vati in v trojnih rokavicah — pa tudi Pasang se še ni vrnil.

Tabor 3 je avstrijska ekspedicija izkopala v sneg in v snežni votlini prestala tri vi-harne noči. Ker je pohajal živež in gorivo, so 18. oktobra odrinili na tabor 4 — ne ravno polni zaupanja. Tedaj je eden od šerp javil, da vidi prihajati tri može čez snežni greben. Že so se zbal, da so to Švicarji, ki se jim ne da biti pri miru, toda bil je Pasang z dvema šerpama, prinesel je svežo hrano, bencin in nov polet. Slišal je spotoma govoriti o kon-kurenčni ekspediciji in je zato zdiral navkreber in silil takoj na tabor 4 (7000 m), ne da bi se spočil. In res so

naslednji dan 19. oktobra 1954 ob treh popoldne stali na vrhu Čo-Oju Pasang Dava Lama, dr. Tichy in Sepp Jöchler, vsi opojeni od uspeha. Občutili so, ka-kor pravi dr. Tichy, nadzemska sreča, mnogo več vredno, kot je cena nekaj tež-ko ozebljih prstov.

Lambert in Koganova sta hotela priti do-mov vsaj z drugim vzponom na Čo-Oju, Morala pa sta v višini 7600 m odnehati, pritisnili so jesenski viharji in hud mraz. Spomladi 1958 so šli na Čo-Oju Indijci. Že v začetku pohoda jim je nagle smrti umrl vodja Mountaineering instituta v Darjeelingu N. D. Jayal. Pokopali so ga v vznožju Čo-Oju. 9. maja so ponovno štartali in že 15. maja sta stala na vrhu Čo-Oju dva izkušena moža — Pasang Sa-va Lama in Sonam Gyatso iz Kalimponga. Tudi pri drugem vzponu je bil dejanski vodja Pasang in prvič sta tako višino dosegla domačina brez sahibov.

L. 1959 je Claude Koganova zbrala med-narodno žensko ekspedicijo — štiri Fran-cozinje, tri Angležinje, tri nepalska dekle-ta, eno Belgijko in eno Švicarko. Bila je velika senzacija in končala se je tra-gično. Na tabor 4 je prihrumel velik plaz novega snega in pobral Koganovo, Clau-dine van der Stratten in dve šerpi. Tudi naslednja ekspedicija se je končala s tragedijo. Ekspedicijo je postavil na noge Rudi Rott in ji dal ime »nemška himalajska smuška ekspedicija na Čo-Oju 8153«; Fritz Stammberger pravi, da je bil 25. aprila med 16.–17. uro sam na vrhu. Šerpa Phu Dorji II pravi, da je bil tudi on zraven. Stammbergerjevi posnetki ne po-trjujejo njegove izjave, da je bil na vrhu. Georg Huber in Alois Thurmayer sta oble-žala v taboru 4 (7200 m), bila sta v slabi kondiciji in ne več prištevena, saj sta izja-vila, da bosta »oblegala« Čo-Oju. 28. aprila je šel Stammberger v bazo (5600 m) po pomoč. Improvizirana reševalna ekipa je prišla v tabor 4, 5. ali 6. maja (izjave se ne ujemajo). Huber je bil že mrtev, Thurmayer je umrl pri prenosu. Organiza-cija, vodstvo, sposobnost članov ekspe-dicije, vse je bilo slabo.

»Lahki« osemstisočak Čo-Oju je torej ter-jal sedem življenj. O tem smo poročali . 1954, 1959 in 1964 obširneje. Dobro si je priklicati v spomin tudi take zgodbe.

MINI KUHALNIK ponujajo Angleži. 190 g težka špiritna doza gori 5 ur, vsebuje pa strjeni špirit. Ko ji odpremo pokrov, rabimo samo še zložljivo stojalo za lon-ček. Za večjo kuharijo taka doza in improvizacija seve ne zadostuje, pride pa prav za čaj in manjše obroke. Prak-tično je tudi to, ker tak špirit ne steče, naj se že z optrnikom zgodi karkoli. Stane 5,90 DM — pri Salewi.

SLIKA NA PRVI STRANI: TRIGLAVSKI GREBEN V MEGLI –

FOTO MILAN ROPRET

SLIKA NA DRUGI STRANI ZGORAJ: MOTIV S PLANINSKEGA POLJA –

FOTO ING. BOŽO JORDAN

SLIKA NA DRUGI STRANI SPODAJ: ROGAŠKA GORA IZ SEVEROZAHODA –

FOTO FRANC VOGELNIK

SLIKA NA TRETJI STRANI ZGORAJ: NA JAMAH –

FOTO VLASTO KOFAC

SLIKA NA TRETJI STRANI SPODAJ: CIAMPEIE (2000 m) Z RAZGLEDOM NA CATINACCIO –

FOTO FRANC VOGELNIK

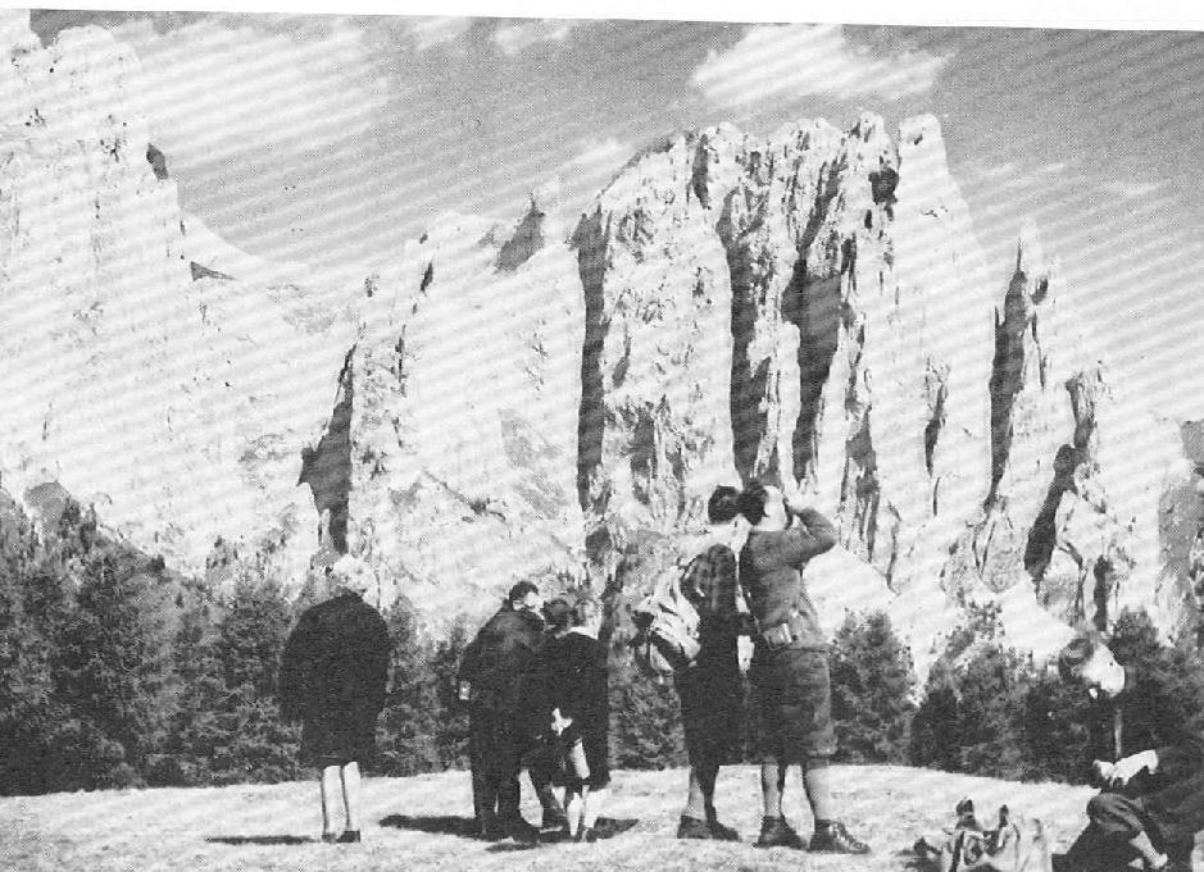
SLIKA NA ČETRTE STRANI ZGORAJ: JUTRO V SPIKU –

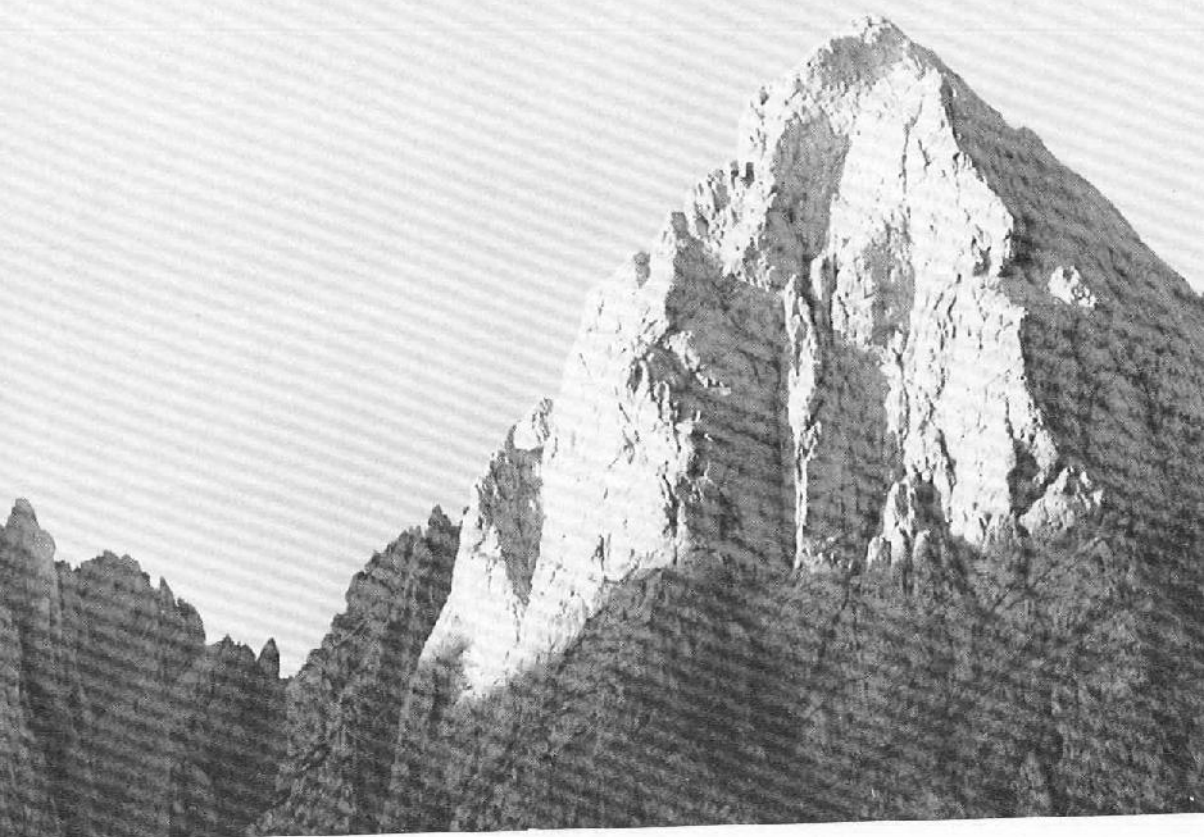
FOTO VLASTJA SIMONČIČ

SLIKA NA ČETRTE STRANI SPODAJ: VELIKI FRAGANT S ŠADNIGA (2745 m), V OZADJU GORE OKROG ANKOGLA –

FOTO FRANC VOGELNIK

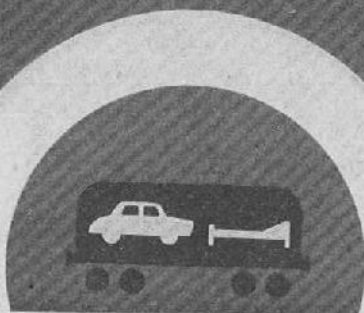

Ljubljanska banka

pravi naslov za denarne zadeve

krajša
in varnejša pot
z **avtovlaki**
skozi bohinjski
predor

Vozni red vlakov velja od 23. maja 1971 do 27. maja 1972.

Prevoz v obe smeri bohinjskega predora vam je na voljo vsak dan z vsemi rednimi potniškimi vlaki.

Odhodi vlakov v smer Podbrdo—Most na Soči
s postaje Boh. Bistrica ob 6.58, 12.02, 15.03, 19.03

Odhodi vlakov v smer Bohinjska Bistrica
s postaj: Most na Soči ob 7.48, 11.40, 15.28, 19.51
Podbrdo ob 6.44, 8.32, 12.34, 16.11, 20.35

Cene v din

Vozovnica 2. razreda
za vsakega potnika,
potniški vlak

Bohinjska Bistrica— Podbrdo	Bohinjska Bistrica— Most na Soči
2,00	4,80

Potniški avtomobili

Teža do 600 kg
od 601 do 800 kg
od 801 do 1000 kg
nad 1000 kg

30,00	40,00
35,00	50,00
45,00	65,00
70,00	90,00

Avtobusi

Do 20 sedežev
do 30 sedežev
nad 30 sedežev

170,00	240,00
200,00	270,00
240,00	350,00

Prosimo, oddajte vozila, namenjena za prevoz, vsaj 20 minut pred odhodom vlaka. Vsa podrobna pojasnila pa vam bodo posredovali naši informacijski biroji na postajah Nova Gorica, Most na Soči, Podbrdo, Bohinjska Bistrica, Bled-Jezero in Jesenice.

**ZELIMO, DA BOSTE UPORABILI UGODNOST
PREVOŽA, KI VAM JO NUDI**

**ZŽTP LJUBLJANA
TRANSPORTNO PODJETJE POSTOJNA**

PODJETJE ZA MEDNARODNO TRGOVINO

LJUBLJANA, Moša Pijadejeva 29

Telefon 322-844, telex 31-181 YU INTRAD

s predstavništvi v Jugoslaviji:

Beograd, Zagreb, Sarajevo, Rijeka, Osijek, Skopje

in v tujini:

New Yorku, Bogoti, Cairu, Bombayu, Calcutti, New Delhiju,
Madrasu, Pragi, Berlinu, Oslu in Warszawi

že 20 let uspešno posluje v vseh dejavnostih mednarodne
trgovine, financiranja in posredovanja.

Najmodernejše tehnične dosežke sveta nudimo jugoslovanskemu gospodarstvu kot generalni zastopniki na področju kemije CIBA GEIGY, Basel, na področju elektronike in računalniške tehnike IBM World Trade Corporation, New York, na področju obdelovalnih strojev izdelke najrenomiranejših švicarskih in nemških tvrdk, na področju tehničnih pomagal v gozdnem gospodarstvu Jonsereds gozdne žage in žerjave, BT viličarje za notranji transport, za lesno industrijo Norton brusni papir.

Tovornjak TAM 2001, 61 KS z vodno hlajenim motorjem je bil vozilo III. jugoslovanske ekspedicije v Hindukuš. Pot v daljni Pakistan in nazaj je prestal brez kakršnihkoli težav in s tem dokazal, da so Tamova vozila sposobna za eksploatacijo tudi v najtežjih pogojih.

TOVARNA AVTOMOBILOV IN MOTORJEV MARIBOR

*Svojim kupcem,
poslovnim prijateljem
in delovnim ljudem
želi
ob Dnevu republike
mnogo uspehov*

**ZDRUŽENO PODJETJE
SLOVENSKE ŽELEZARNE
LJUBLJANA**

ŽELEZARNA JESENICE

ŽELEZARNA RAVNE

ŽELEZARNA ŠTORE

